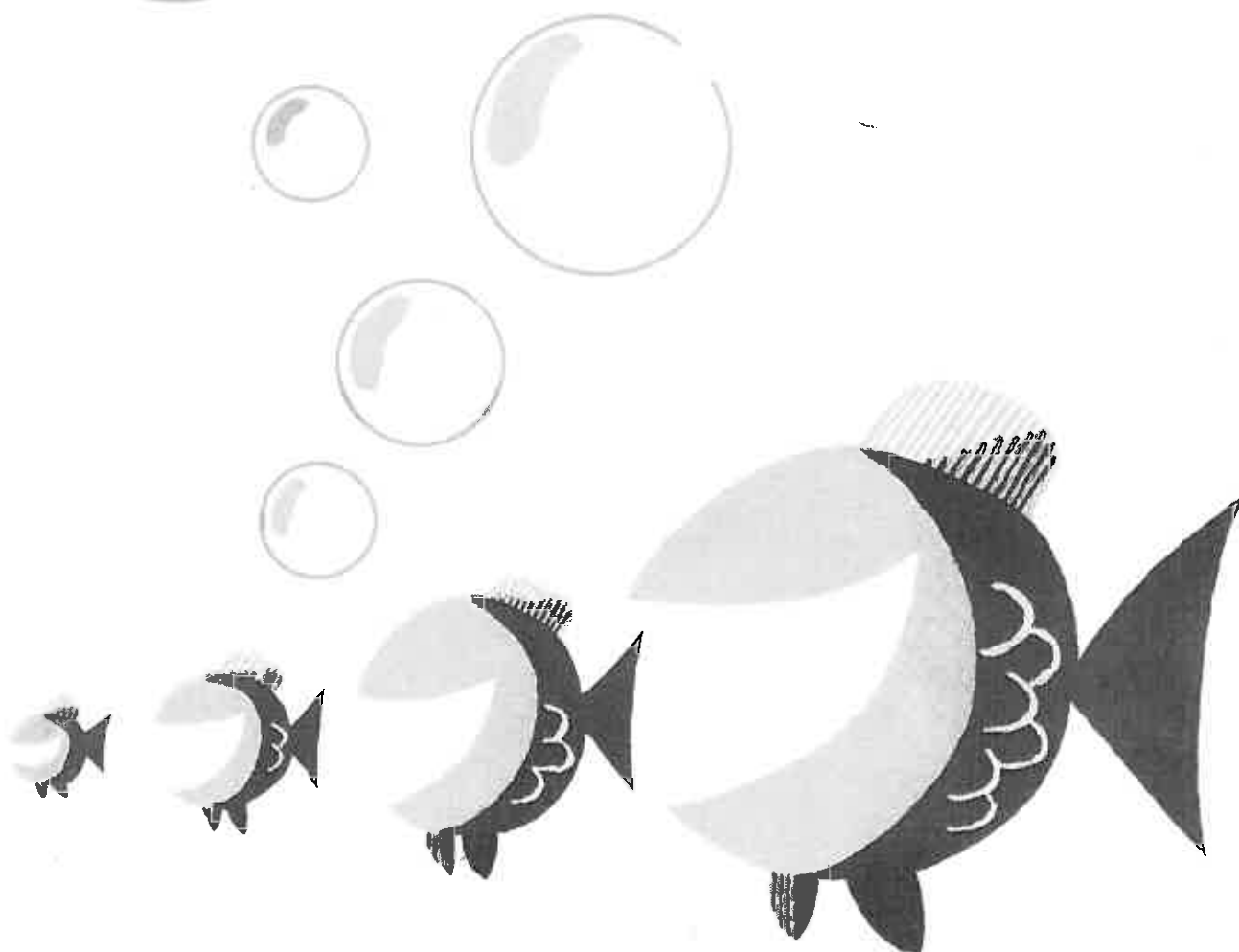

RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS
KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUJA JULKAISUJA

27
1984

RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS
KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUA JULKAISUA

Toimittaja: Viljo Nylund. Toimitussihteerit: Marja-Liisa Koljonen, Petri Suuronen.

Julkaisun jakelusta päätetään kunkin numeron osalta erikseen.

Julkaisua koskevat tiedustelut osoitetaan Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston kirjastolle, PL 193, 00131 Helsinki 13.

Monistettuja julkaisuja on jatkoa sarjalle: "Maataloushallituksen kalataloudellinen tutkimustoimisto. Monistettuja julkaisuja". Kalantutkimusosaston muut julkaisusarjat ovat "Finnish Fisheries Research", "Suomen kalatalous", "Tiedonantoja" ja "Meddelanden".

Redaktör: Viljo Nylund. Redaktionssekreterare: Marja-Liisa Koljonen, Petri Suuronen.

Publikationens distribuering fastställas skilt för varje nummer.

Förfrågningar angående tidskriften riktas till bibliotekarien, Vilt- och fiskeriforskningsinstitutet, fiskeriforskningsavdelningen, PB 193, 00131 Helsingfors 13.

Tidskriften är fortsättning på "Maataloushallituksen kalataloudellinen tutkimustoimisto. Monistettuja julkaisuja". Övriga publikationsserier från fiskeriforskningsavdelningen är "Finnish Fisheries Research", "Suomen kalatalous", "Tiedonantoja" och "Meddelanden".

RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS, KALANTUTKIMUSOSASTO

MONISTETTUJA JULKAISUJA

No 27

384

KALASTUS INARISSA, UTSJOELLA JA ENONTEKIÖLLÄ
Pekka Tuunainen, Eija Nylander, Jouni Kitti
ja Lassi Valkeapää

SEVETTIJÄRVEN KOLTTIEN KALASTUSOLOT VUONNA 1974
Matti Sipponen

VIRKISTYSKALASTUSSELVITYS METSÄHALLINNON PERÄ-POHJOLAN
PIIRIKUNNASSA VUONNA 1979
Ahti Mutenia ja Pekka Tuunainen

ENONTEKIÖN VESIEN KALASTUS JA KALAKANNAT
Hilkka Sarjamo

HELSINKI 1984

ISBN 951-9092-47-1
ISSN 0358-4623
Helsingin yliopiston monistuspalvelu
Painatusjaos Helsinki 1984

Esipuhe

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on päättänyt julkaista oheiset Pohjois-Suomen kalataloutta käsittelevät monisteet alkuperäisessä asussaan yhtenä niteenä. Monisteiden julkaiseminen on tullut ajankohtaiseksi, koska niiden alkuperäiset painosmäärät olivat varsin suppeat.

Toimitus

SISÄLLYS

Tuunainen, P., Nylander, E., Kittilä, J. ja Valkeapää, L.: Kalastus Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä.....	1-101
Sipponen, M.: Sevettijärven kolttien kalastusolot vuonna 1974.....	103-184
Mutenia, A. ja Tuunainen, P.: Virkistyskalastusselvitys metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikunnassa vuonna 1979.....	185-220
Sarjamo, H.: Enontekiön vesien kalastus ja kalakannat.....	221-256

KALASTUS INARISSA, UTSJOELLA JA ENONTEKIÖLLÄ

Pekka Tuunainen, Eija Nylander,
Jouni Kitti ja Lassi Valkeapää

Helsinki 1976

SISÄLLYS

	sivu
JOHDANTO	1
I AINEISTON KERUU	2
II PAIKALLISTEN ASUKKAIDEN KOTITARVE- JA AMMATTI-KALASTUS	3
1. Kalastavien ruokakuntien määrä	3
2. Elinkeinorakenne	4
3. Kalastusoikeus	6
4. Kalastusalueet	8
5. Kalastusalueiden vaihtaminen vuosittain	20
6. Kulkutapa kalastuspaikoille	21
7. Majoitus kalastuspaikoilla	22
8. Kalastukseen käytetty aika kesällä	23
9. Kalastukseen käytetty aika talvella	24
10. Käytetyt pyyntivälineet	25
11. Saalis	26
12. Kalan myynti	27
13. Kalan käyttö kotitaloudessa	29
14. Haastateltujen tekemät huomautukset	30
15. Kalastus elinkeinona	36
III VIRKISTYSKALASTUS	37
1. Kalastus urheilukalastusalueilla	37
2. Luvat	41
3. Saalis	45
IV PAIKALLISTEN JA VIRKISTYSKALASTAJIEN KALASTUS UTSJOESSA JA LÄTÄSENON VESISTÖSSÄ	47
1. Utsjoki	47
2. Lätäsenon vesistö	50
V HUVILA-ASUTUS	52

VI	KALASTUSTA KOSKEVAT ERITYISSÄÄNNÖKSET	57
	1. Kansainväliset sopimukset	57
	2. Kalastus luonnon- ja kansallispuistoissa	59
VII	TARKASTELU	61
	1. Vesistöt	61
	2. Asutus	62
	3. Kalastus ja muut luontaiselinkeinot	64
	4. Kalastusoikeudet	66
	5. Kulkuyhteydet	70
	6. Pyyntitavat	72
	7. Valvonta	75
	8. Metsähallituksen ja manttaalikuntien yhteis- toimintaelimet	76
	9. Kalastus Ruotsin saamelaisalueella	78
	10. Kalastuksen jatkuvuuden turvaaminen	81
	11. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	84
VIII	TIIVISTELMÄ	89
	KIRJALLISUUS	97

JOHDANTO

Metsähallitus esitti 3.4.1975 riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle, että tutkimuslaitos ottaisi selvitettäväkseen metsähallituksen rahoittamana metsähallinnon kalataloustoimikunnan tarpeita varten Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien nykyisten Lapin kylien kalastusalueet ja kalastuksen sekä samoilla alueilla tapahtuvan virkistyskalastuksen laajuuden. Lisäksi tuli selvittää virkistyskalastajien saaliit Utsjoesta ja Lätäsenosta. Selvitys aloitettiin riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen laatiman, metsähallituksen ehdottamasta jonkin verran laajennetun ohjelman mukaisena syksyllä 1975. Työn kuluessa on sen edistymisestä sekä saaduista tuloksista tiedotettu sekä metsähallinnon kalataloustoimikunnalle, metsähallitukselle että maa- ja metsätalousministeriölle. Selvitykseen liittyvät paikallisten kalastajien haastattelut suorittivat Juhani Länsman, Eija Nylander, Jouni Valkeapää, Lassi Valkeapää, Jouni West ja Sammeli West.

Rinnan tämän työn kanssa riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa tehdystä Sevettijärven kolttaväestön kalastusolojen tutkimuksesta on saatu tiedot kolttien kalastuksesta. Kyseisessä tutkimuksessa haastattelutyön suorittivat Jaakko Kyrö, Kiril Sergejeff ja Matti Sipponen.

I AINEISTON KERUU

Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kalastusta selvitettiin haastattelututkimuksella syksyn 1975 ja talven 1975 - 1976 sekä syksyn 1976 aikana. Haastattelun piiriin pyrittiin saamaan edustajat kaikista paikkakunnalla asuvista ja kalastusta harjoittavista sekä suomen- että saamenkielisistä ruokakunnista. Haastattelun ulkopuolelle jätettiin ne ruokakunnat, jotka vuonna 1974 eivät lainkaan kalastaneet, koska haastatteluissa tiedusteltiin kalastukseen yleisesti liittyvien seikkojen lisäksi nimenomaan vuoden 1974 tilannetta kalastusaikojen ja saalismäärien osalta. Näätämön maarekisterikylän osalta vastaavat tiedot saatiin Sevettijärven koltta- väestön kalastusoloja vuonna 1974 selvittävästä tutkimuksesta, joka suoritettiin samanaikaisesti.

Inarin kunnassa haastattelujen piirissä oli 630 ruokakuntaa, joihin kuului yhteensä 2761 henkilöä. Kunnan asukasluku vuoden 1975 alussa oli 6714 henkilöä, joten haastattelun kattavuus koko kunnan väestöstä on 41 %.

Utsjoen kunnan alueella haastattelujen piirissä oli 163 ruokakuntaa, joihin kuului yhteensä 751 henkilöä. Koko kunnan väestömäärästä, joka vuoden 1975 alussa oli 1369 henkilöä, haastattelu kattaa täten 55 %.

Enontekiöllä haastateltiin 95 saamenkielistä ruokakuntaa, joihin kuului yhteensä 332 henkilöä. Elokuussa 1976 suoritettiin lisähaastatteluja, jolloin haastateltiin 50 suomenkielistä ruokakuntaa, joihin kuului yhteensä 230 henkilöä. Enontekiön kunnan asukasluku oli vuoden 1976 alussa 2332 henkilöä. Haastattelun kattavuus on näin ollen 24 %.

Virkistyskalastuksen laajuutta Lapin kylien alueella vuonna 1975, sekä sen kehitystä vuosina 1968 - 1975 selvitettiin metsähallituksen lupa-aineiston perusteella.

Virkistyskalastusta Utsjoessa ja Lätäsenon vesistöissä vuon-

na 1975 selvitetettiin kirjetiedustelulla. Tiedusteluihin saadut vastaukset kattavat 30 % Utsjoelle ja 18 % Lätäsenon vesistöalueelle metsähallituksen urheilukalastusluvan lunastaneista kalastajista. Lisäksi on käytetty muita riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen virkistyskalastuksesta keräämiä tietoja.

II PAIKALLISTEN ASUKKAIDEN KOTITARVE- JA AMMATTIKALASTUS

1. Kalastavien ruokakuntien määrä

Koska haastattelu oli valikoivaa, eli kalastamattomat ruokakunnat jätettiin sen ulkopuolelle, haastatteluprosentit kyllittäin antavat kuvan kalastavien ruokakuntien suhteellisista määristä.

Taulukko 1. Haastateltujen ruokakuntien määrät ja haastatteluprosentit maarekisterikyllittäin:

Kunta	Maarekisterikylä	Haastateltu ruokakuntia (kpl)	Haastattelu-prosentti
Inari	Paadar	70	89
	Näätämö	61	82
	Koppelo	56	79
	Väylä	25	74
	Paatsjoki	62	56
	Kaamanen	39	46
	Törmänen	56	45
	Kirkonkylä	84	43
	Akujärvi	26	42
	Ivalo	151	21
	Yhteensä	630	$\bar{x}=41$
Utsjoki	Outakoski	86	65
	Nuorgam	25	54
	Kirkonkylä	52	43
	Yhteensä	163	$\bar{x}=55$
Enontekiö	Kelottijärvi	42	79
	Peltovuoma	38	30
	Suonttajärvi	7	20
	Palojoensuu	36	17
	Hetta	16	9
	Kyrö	6	?
	Yhteensä	145	$\bar{x}=24$

2. Elinkeinorakenne

Taulukko 2. Ruokakunnissa harjoitetut elinkeinot. Luvut prosentteja.

Elinkeino	kalastus	porotalous	muu luon- taiselin- keino	vakituinen ansio tai eläke	muu elin- keino tai ei tietoa	yht. ¹⁾
Kunta	I II III	I II III	I II III	I II III	I II III	I II III
Inari (N=630)	16 58 8	15 5 1	10 14 34	53 1 1	8 4 2	102 82 46
Utsjoki (N=163)	10 61 18	17 7 5	23 15 40	44 3 1	6 4 3	100 90 67
Enontekiö (N=145)	8 72 14	49 8 8	13 56 59	34 6 -	- - -	104 142 81
$\bar{x}$	14 61 11	20 6 3	13 20 45	48 3 1	7 4 2	102 94 62

I = tärkeimmäksi ilmoitettu elinkeino ajankäyttöjärjestyksessä

II = toiseksi tärkeimmäksi ilmoitettu elinkeino ajankäyttöjärjestyksessä

III= kolmanneksi -"- -"- -"- -"-

N = ruokakuntien määrä

1) Koska haastatellut saattoivat ilmoittaa usean elinkeinon yhtä tärkeäksi, prosenttiluku voi olla yli 100.

Inarissa kalastuksen ilmoitti tärkeimmäksi elinkeinoksi 98 ruokakuntaa eli 16 % haastatelluista. Näistä 34 ruokakuntaa oli Näätämöstä, 58 Inarinjärven alueelta ja vain 6 muista kunnan osista.

Toiseksi tärkeimmäksi elinkeinoksi kalastuksen ilmoitti Inarissa 365 ruokakuntaa, mikä on 58 % haastatelluista. Kolmanneksi tärkeimmäksi ruokakunnassa harjoitetuista elinkeinoista kalastuksen ilmoitti 51 ruokakuntaa, mikä on 8 % haastatelluista.

116 ruokakuntaa (18 %) ei katsonut kalastuksella olevan kovin suurta merkitystä elinkeinona tai ei vastannut tähän kysymyseen.

Utsjoella ilmoitti kalastuksen tärkeimmäksi ruokakunnassa harjoitetuista elinkeinoista 17 ruokakuntaa eli 10 % haastatelluista. Toiseksi tärkeimmäksi kalastuksen ilmoitti 99 ruokakuntaa eli 61 % haastatelluista. Kolmanneksi tärkeimmäksi kalastuksen ilmoitti 30 ruokakuntaa eli 18 % haastatelluista. 17 ruokakuntaa (10 %) ei katsonut kalastusta kovin tärkeäksi elinkeinoksi tai ei vastannut tähän kysymykseen.

Enontekiöllä 12 ruokakuntaa (8 %) ilmoitti kalastuksen tärkeimmäksi ruokakunnassa harjoitetuista elinkeinoista. Toiseksi tärkeimmäksi elinkeinoksi kalastuksen ilmoitti 105 ruokakuntaa eli 72 % haastatelluista. Kolmanneksi tärkeimmäksi kalastuksen ilmoitti 20 ruokakuntaa eli 14 % haastatelluista. Vähemmän tärkeäksi kalastuksen arvioi vain 5 ruokakuntaa, mikä on 3 % haastatelluista.

Inarissa kalastus oli tärkein luontaiselinkeinoista, joihin kuuluvaksi on tarkastelussa katsottu myös maa- ja metsätalous. Kalastuksen ilmoitti tärkeimmäksi elinkeinoksi 98 ruokakuntaa (10 %), porotalouden 93 ruokakuntaa (15 %) ja muun luontaiselinkeinoon 62 ruokakuntaa (10 %). Kaikkiaan I, II tai III tärkeimmäksi harjoittamistaan elinkeinoista kalastuksen arvioi 514 ruokakuntaa eli 82 % haastatelluista. Tämä on erittäin suuri luku, kun vertaa sitä esimerkiksi tilanteeseen porotalouden kohdalla. Porotalouden asetti yhteensä 133 ruokakuntaa eli 21 % I, II tai III sijalle tärkeysjärjestyksessä. 420 ruokakuntaa (58 %) asetti jonkin muun luontaiselinkeinoon joillekin näistä sijoista.

Utsjoella kalastus oli tärkein elinkeino 17 ruokakunnalle (10 %), porotalous 28 ruokakunnalle (17 %) ja jokin muu luontaiselinkeino 37 ruokakunnalle (40 %). Joko I, II tai III tärkeimmäksi elinkeinoksi kalastuksen arvioi 146 ruokakuntaa eli 89 %, kun porotalouden asetti vastaaville sijoille 58 ruokakuntaa eli 29 % haastatelluista. Jonkin muun luontaiselinkeinoon asetti joillekin näistä sijoista 125 ruokakuntaa eli 78 % haastatelluista.

Enontekiöllä kalastus oli tärkein 12 ruokakunnalle (8 %), porotalous 71 ruokakunnalle (49 %) ja jokin muu luontaiselinkeino 17 ruokakunnalle eli 13 %:lle haastatelluista. I, II tai III sijalle tärkeysjärjestyksessä kalastuksen arvioi 137 ruokakuntaa eli 95 % haastatelluista ja porotalouden 93 ruokakuntaa eli 64 % haastatelluista. Jokin muu elinkeino esiintyy näillä sijoilla vastauksissa 194 kertaa.

Haastatteluille tyypillistä oli, että toimeentulo hankittiin useasta eri elinkeinosta. Inarilaiset haastatellut ilmoittivat toimeentulonsa lähteeksi keskimäärin 2,5 elinkeinoa, utsjokelaiset 2,6 elinkeinoa ja enontekiöläiset 3,3 elinkeinoa ruokakuntaa kohti.

Toimeentulon muodostumisessa eri elinkeinoista oli havaittavissa tiettyä säännönmukaisuutta suurella osalla haastatelluista. Tärkeimmäksi elinkeinoksi yleensä ilmoitettiin vakituinen ansiotyö, porotalous, maa- ja metsätalous tai jokin muu. Toiseksi tärkeimmäksi ilmoitettiin kalastus. Kolmanneksi ja neljänneksi tärkeimmäksi elinkeinoksi ilmoitettiin metsästys, kalastus tai marjastus.

3. Kalastusoikeus

Maanomistajilla (manttaalinomistajilla) on oikeus kalastaa maksutta asuinkuntansa alueella olevissa vesissä (tarkastelussa "manttaalioikeus"). Samanlainen oikeus Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnissa (tarkastelussa "vapaa kalastusoikeus") on kunnassa vakituisesti asuvilla maatila- tai porotaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa saavilla henkilöillä sekä valtion maan vuokra-asukkailla, jotka saavat ainakin osan toimeentulostaan maatila- tai porotaloudesta, sekä koltalappalaisilla vahvistetuilla sijoitusalueillaan. Tämä käytäntö perustuu metsähallituksen ja manttaalikuntien yhteistoimintaelimien välillä sovittuihin ohjeisiin, jotka maa- ja metsätalousministeriö on hyväksynyt noudatettaviksi. Metsähallituksen viran- ja toimenhaltijoille, lääninhallituksen

alaisille poliisimiehille sekä tull- ja rajamiehille on ase-
tuksella turvattu oikeus maksuttomaan kotitarvekalastukseen
sijoitus- ja toimialueillaan metsähallituksen hallinnassa
olevilla vesialueilla (tarkastelussa "muu oikeus"). Lappiin
eri aikoina suunnatun asutustoiminnan yhteydessä muodoste-
tuille tiloille on myönnetty eri laajuisia kalastus- yms. oi-
keuksia riippuen siitä lainsäädännöstä, jonka aikana ko. ti-
lat on perustettu. Kalastusoikeudet saattavat olla vesiin,
jotka sijaitsevat varsinaisen tilan ulkopuolella ja voivat
olla yhteisiä muitten tilojen kanssa (tarkastelussa "tilan
kirjoihin merkitty nautintaoikeus").

Saamelaiskylillä on kyliensä alueilla sijaitseviin vesialuei-
siin ollut ns. ylimuistoinen nautintaoikeus.

Muilla kuntien asukkailla on mahdollisuus harjoittaa kotitar-
ve- ja virkistyskalastusta metsähallituksen kalastusluvalla
määrättyä maksua vastaan.

Taulukko 3. Kalastusoikeuden peruste. Luvut prosentteja.

Kalastus- oikeuden peruste	manttaali- oikeus	tilan kir- joihin mer- kitty oikeus	vapaa ka- lastusoi- keus tai ylimuis- toinen nautinta- oikeus	muu oi- keus	ei tie- toa	yh- teen- sä ¹⁾
Kunta						
Inari (N=630)	53	7	39	2	6	107
Utsjoki (N=163)	87	4	7	6	3	107
Enontekiö (N=145)	17	3	85	-	-	105
$\bar{x}$	53	6	41	2	4	106

¹⁾ prosenttiluku saattaa olla yli 100, koska haastatellut
eräissä tapauksissa ilmoittivat kalastuksen perustuvan
useaan eri oikeuteen.

Enontekiöllä saamelaisväestön keskuudessa kukaan ei ilmoittanut kalastuksen perustuvan tilan kirjoihin merkittyyntä nautintaan, sen sijaan 4 suomalaisruokakuntaa ilmoitti kalastusoikeuden perusteeksi tilan kirjoihin merkityn nautintaoikeuden.

Inarissa 247 ruokakuntaa ilmoitti kalastuksen perustuvan vapaaseen kalastusoikeuteen tai ylimuistaiseen nautintaoikeuteen. Tähän ryhmään kuuluvat mm. Näätämön ja Nellimön koltaväestö. Yhteensä 71 ruokakuntaa ilmoitti kalastuksen perustuvan kolttaoikeuteen.

Yhteensä 19 ruokakuntaa ilmoitti kalastuksen perustuvan muuhun oikeuteen, johon on tarkastelussa otettu mukaan mm. virkaan perustuva kalastusoikeus. Näistä 10 oli Inarista ja 9 Utsjoelta. Enontekiöllä taas näitä ei haastateltujen joukossa ollut yhtään.

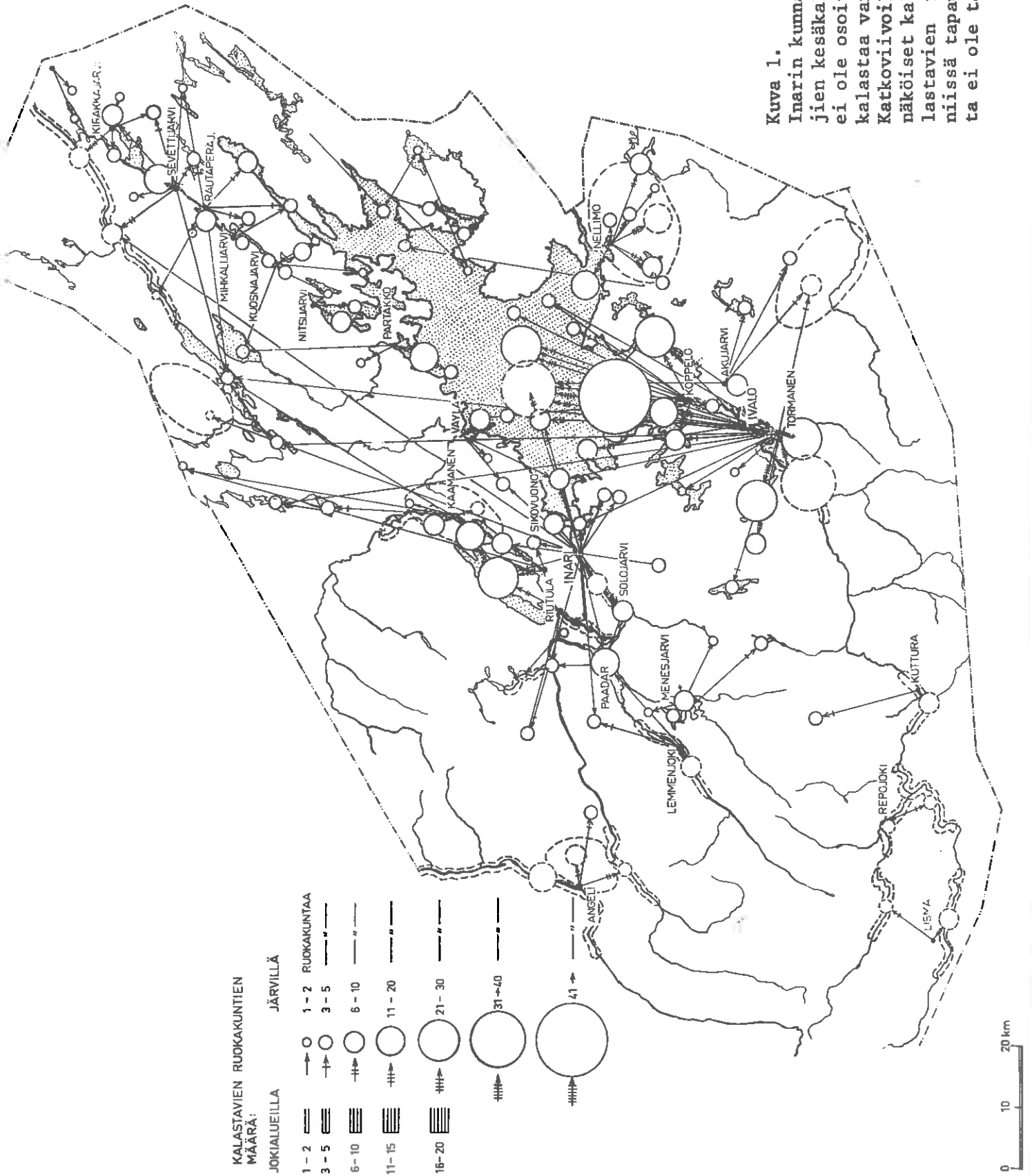
4. Kalastusalueet

Kesäkalastusalueet Inarin kunnassa on esitetty kuvassa 1. Lisäksi on kuvassa 2 esitetty luontaiselinkeinonharjoittajien kesäkalastusalueet.

Ivalojoen latvaosien varsilla sijaitsevien kylien (Lisma, Repojoki, Kuttura) pääasiallista kalastusalueetta oli Ivalojoki. Lisäksi kalastettiin alueen vähäisillä järvillä 10 - 20 km:n säteellä kylistä. Vastaavanlainen tilanne oli Angellissa, jossa kalastusalueena oli Inarijoki kylän kohdalla sekä järvet noin 10 - 15 km:n säteellä kylästä.

Menesjärveläisten kalastusalueena oli Menesjärvi sekä tunturijärvet 10 - 20 km:n säteellä kylästä.

Inarin länsiosissa kylät ovat verraten pieniä ja sijaitsevat etäällä toisistaan, joten päällekkäisyyttä kalastusalueiden valinnassa ei kylien välillä juuri ollut. Samoin on tilanne

Kuva 1.

Inarin kunnassa asuvien kalastajien kesäkalastusalueet. Kuvassa ei ole osoitettu järviä, joilla kalastaa vain yksi ruokakunta. Katkoviivoilla on merkitty todennäköiset kalastusalueet sekä kalastavien ruokakuntien määrä niissä tapauksissa, joissa alueita ei ole tarkoin ilmoitettu.

KALASTAVIEN RUOKAKUNTIEN
MAARA:

JOKIALUEILLA

JÄRVILLÄ

1-2 RUOKAKUNTAA

3-5 " "

6-10 " "

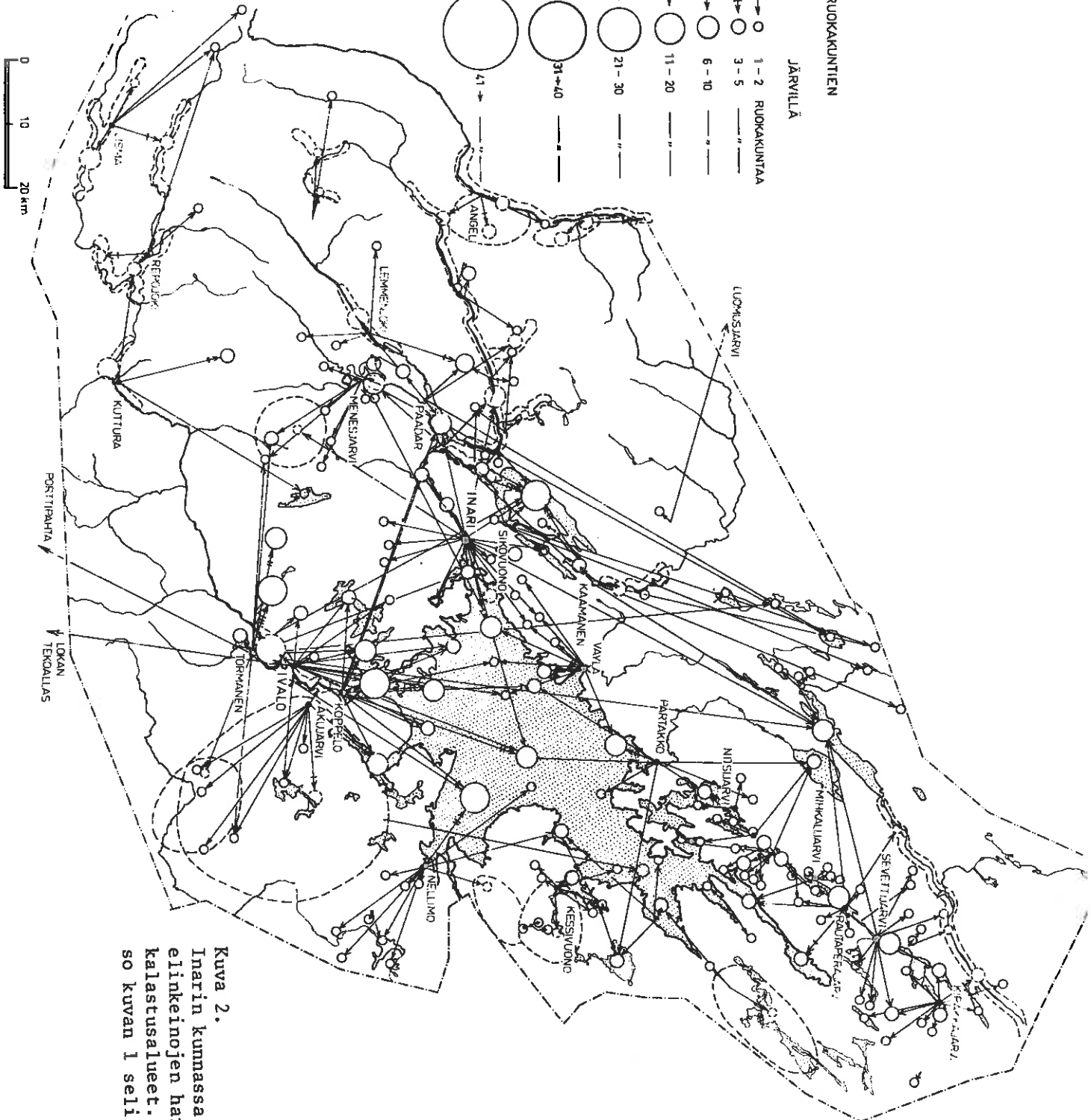
11-15 " "

16-20 " "

21-30 " "

31-40 " "

41 " "

Kuva 2.
Inarin kunnassa asuvien luontais-
elinkeinojen harjoittajien kesä-
kalastusalueet. Muilta osin kat-
so kuvan 1 selitys.

kunnan itäosissa Nellimössä, Paatsjoella ja Sevettijärven tien varren kylissä. Nellimöläisten pääasiallista kalastus- aluetta oli Inarinjärven lahti Nellimönvuonosta Kaamassaa- riin asti sekä tunturijärvet kylän ympärillä noin 10 - 15 km:n säteellä. Samoilla järvillä kalastivat useat ruoka- kunnat kylästä.

Sevetintien varren asukkaat kalastivat lähinnä kotia sijait- sevilla järvillä sekä lisäksi molemmin puolin tietä sijait- sevilla järvillä, joille matkaa saattoi kertyä jopa 30 km.

Kolttien kalastusalueista yli puolet sijaitsi alle 5 km pääs- sä vakituiselta asuinpaikalta. 6 - 15 km säteellä sijaitsi noin kolmannes ja loput 15 - 35 km säteellä.

Sevettijärveläisille ja kirakkajärveläisille huomattavan tär- keä kalastusalue oli lisäksi Näättäjäjoki.

Kunnan keskiosissa asutus on keskittynyt suurehkojen järvien (Muddusjärvi, Solojärvi, Paadar) rannoille ja nämä järvet olivatkin tärkeimpiä kalastusalueita. Muddusjärven pohjois- osassa kalastivat kaamaslaiset ja eteläosassa, Leutolahdella, kalastivat eteläpuolen asukkaat. Toissijaiset kalastusalu- eet, jotka sijaitsivat kauempana asuinpaikasta, olivat usein yhteisiä eri kyläkuntien kesken.

Inarinjärvellä suurin kalastuspaine suuntautui järven etelä- osiin, koska tihein asutus sijaitsee järven eteläpuolella. Eri kylien asukkaat kalastivat yleensä eri paikoilla. Jako ei ollut kovin selvä, vaan Ivalosta, Törmäsestä, Koppelosta ja Akujärveltä käsin kalastettiin lähes kaikilla Inarinjär- ven eteläosan alueilla.

Inarin pohjoisrannalla asutus sijaitsee harvemmassa. Tällä alueella väyläläisillä ja partakkolaisilla oli kylien yksin- omaisessa käytössä olleet kalastusalueet. Tosin kirkonky- lästä käsin kalastettiin osittain samoilla alueilla, joilla väyläläisetkin kalastivat. Kirkonkyläläisten kalastus tapah-

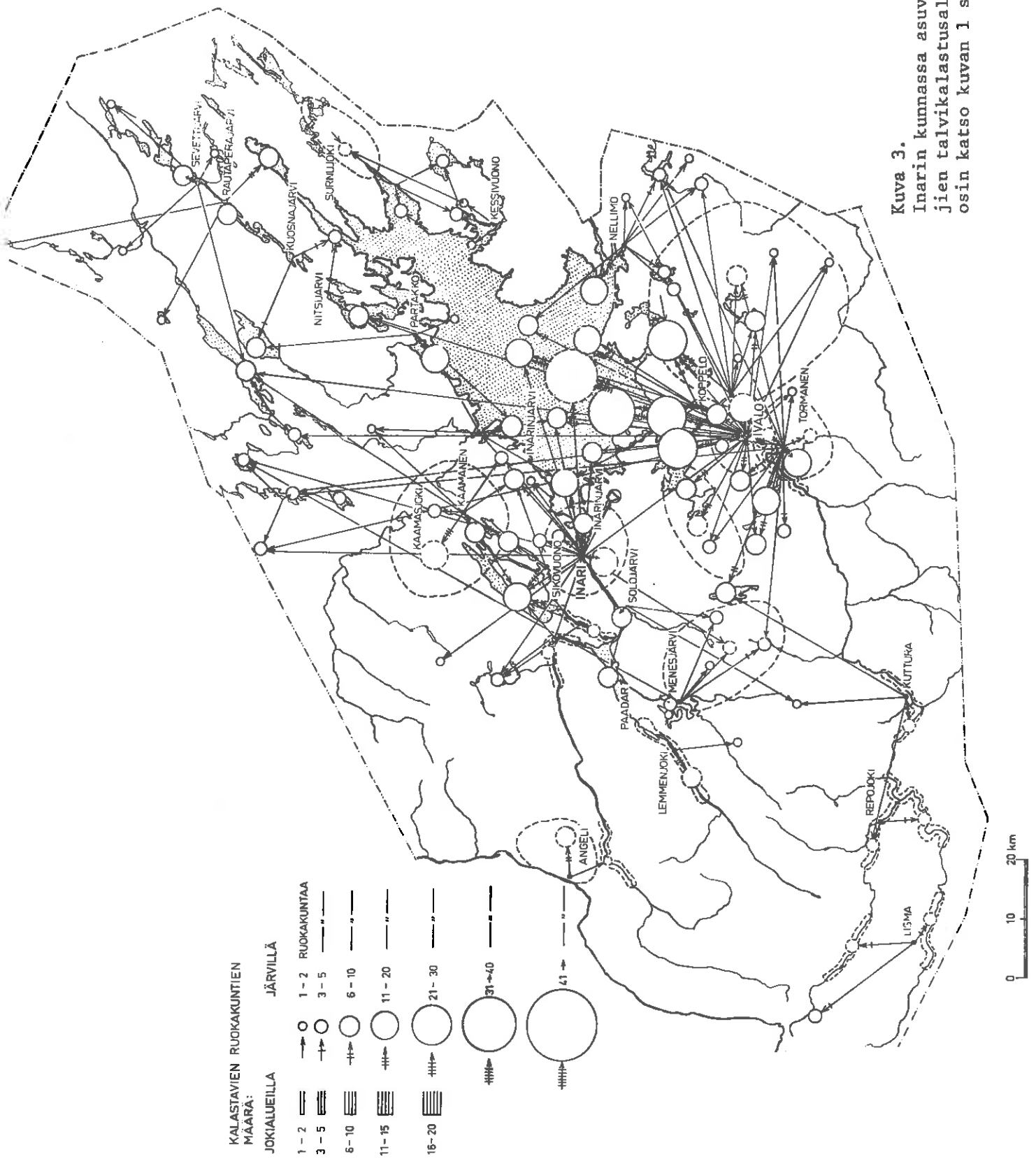
tui Inarinjärvellä pääosin Juutuanvuonossa ja Ukonšelällä, mutta myös ulompana selällä, missä kalastivat myös järven eteläpuolisten kylien asukkaat. Sen lisäksi kirkonkyläläisten kalastus kohdistui Juutuanjokeen sekä ympäristön järviin yli 20 km säteellä kylästä, osittain samoille järville, joilla kalastivat kaamaslaiset, solojärveläiset, Paadarin rannalla asuvat ja sikovuonolaiset.

Utsjoen tien varrella sijaitsevilla järvillä, sekä eräillä muilla kunnan pohjoisosien järvillä, joiden rannalla ei ole vakinaista asutusta, käytiin kalastamassa hyvinkin pitkien matkojen päästä Kaamasesta, Inarista ja Ivalon seudulta.

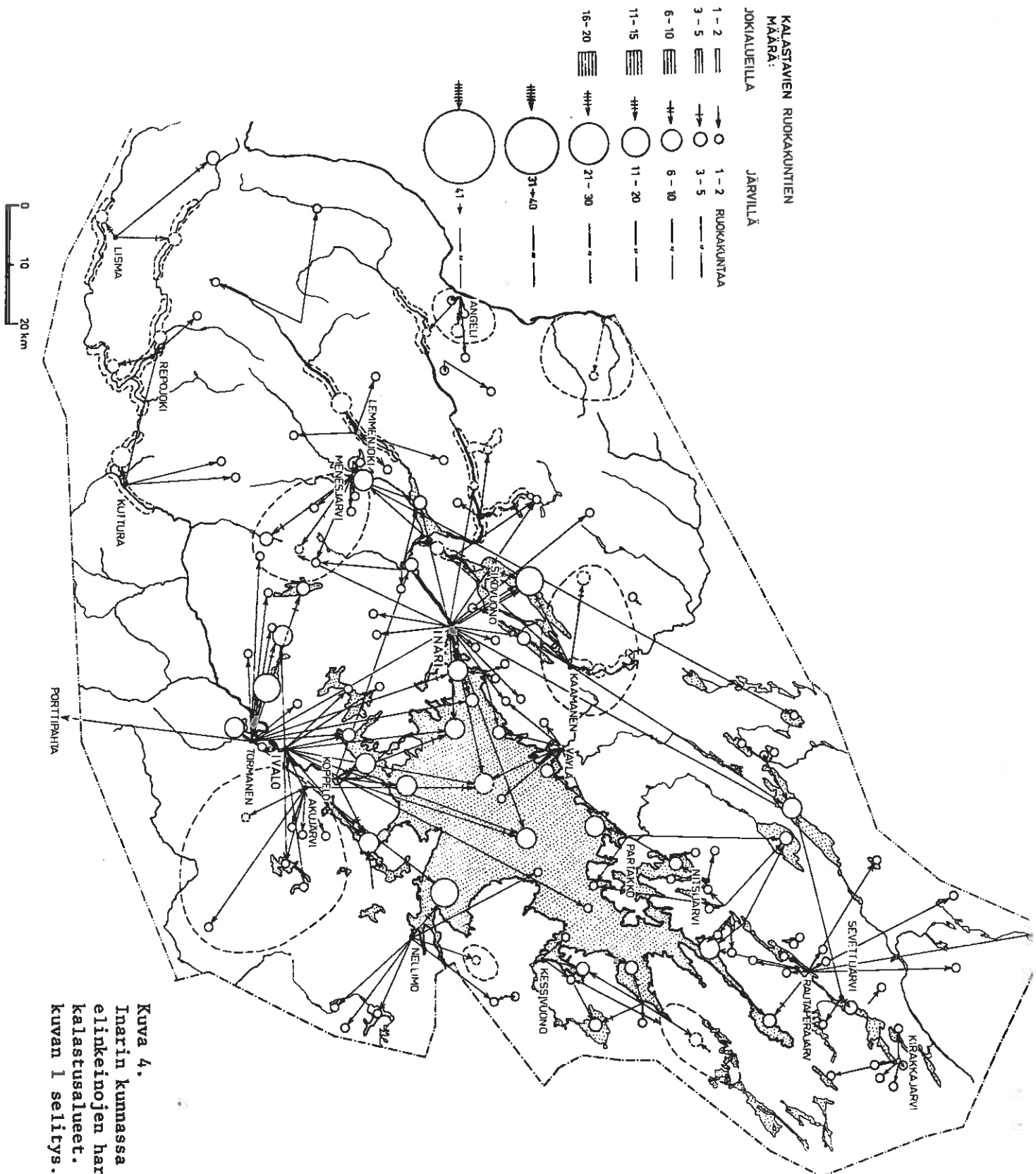
Talvella kalastusalueet Inarin länsiosissa olivat lähes samat kuin kesällä (kuvat 3 ja 4). Ainoa olennainen ero oli, että Inarijoella Angelissa ei talvisaikaan kalastettu. Kunnan keski- ja itäosissa sensijaan kalastettiin hyvin paljon myös sellaisilla tunturijärvillä, joilla kesäaikaan ei käyty. Matkat näille saattoivat olla hyvinkin pitkiä ja samoilla alueilla saatettiin käydä eri osista Inaria.

Utsjoella (kuva 5) tärkein kesäkalastuskohde oli Tenojoki, jonka tuntumaan myös asutus on suurelta osin sijoittunut. Kalamatkat olivat yleensä lyhyet, koska joella kalastetaan useimmiten kodin lähetyvillä. Koska Utsjoella on järviä melko vähän, monelle Tenojoki oli ainoa kalastuspaikka, kuten esim. Nuvvus - Aittijoki tienoon asukkaille. Nuorgamista käytiin kuitenkin kalastamassa jopa noin 50 km etäisyydellä asuinpaikasta sijaitsevilla järvillä. Vetsikkolaiset kalastivat Teno- ja Vetsikkojoen lisäksi lähijärvillä sekä Tenojokivarren asukkaat Outakoskesta ylöspäin, missä joen merkitys lohijokena jo vähenee (kts. kuva 9). Rovasuvantolaisille olikin Luomusjärvi runsaan 10 km:n päässä kylästä jo tärkeämpi pyyntialue kuin itse joki.

Utsjoessa voimakkain kalastus kohdistui joen suosalalle, jossa mm. kirkonkylän asukkaat kalastivat sekä ylempänä jokea Kevon kohdalle.

Kuva 3.
Inarin kunnassa asuvien kalasta-
jien talvikalastusalueet. Muilta
osin katso kuvan 1 selitys.

Kuva 4.
Inarin kunnassa asuvien luontais-
eläkeinojen harjoittajien talvi-
kalastusalueet. Muilta osin katso
kuvan 1 selitys.

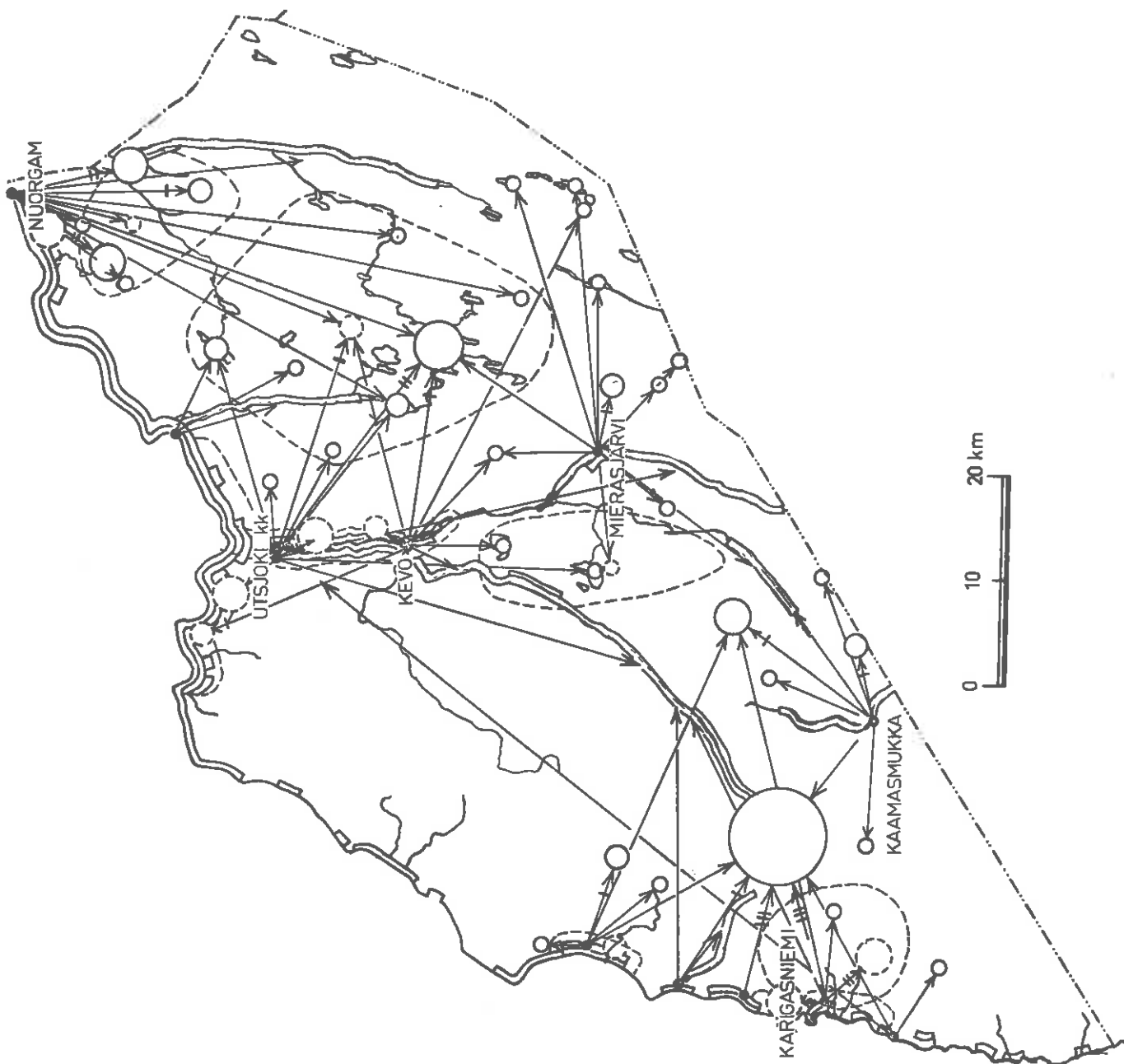
Kuva 5.

Utsjoen kunnassa asuvien kalastajien kesäkalastusalueet. Niiden jokialueella kalastavien ruokakuntien kalastusalueet ja määrä niissä tapauksissa, joissa kalastusalueet on ilmoitettu tarkasti, on merkitty joen suuntaisilla vyöhykkeillä. Muilta osin katso kuvan 1 selitys.

KALASTAVIEN RUOKAKUNTIEN MÄÄRÄ:

JOKIALUEILLA JÄRVILLÄ

1 - 2	==	→ ○	1 - 2 RUOKAKUNTAA
3 - 5	===	→ ○	3 - 5 " "
6 - 10	====	→ ○	6 - 10 " "
11 - 15	=====	→ ○	11 - 20 " "
16 - 20	=====	→ ○	21 - 30 " "
		→ ○	31 - 40 " "
		→ ○	41 " "

Utsjokivarren asukkaat kalastivat Utsjoen ja Tenojoen lisäksi ympäristön järvillä 20 - 30 km:n säteellä asuinpaikastaan.

Länsiosan ainoalla isohkolla järvellä, Luomusjärvellä, kalasti lähes 40 ruokakuntaa Tenojoen varresta ja Kaamasmukasta.

Kunnan itäosan tunturijärviolueella, jolta vakituinen asutus puuttuu, käytiin kalastamassa kaikista ympäröivistä kylistä. Tällöin kalastusmatkat olivat melko pitkiäkin. Pienemmillä järvillä ei juuri kalastanut enempää kuin 1 - 2 ruokakuntaa, mutta esim. Vetsijärvellä kalasti yli 20 ruokakuntaa Utsjoen sekä Tenojoen varresta.

Talvella kalastus Utsjoella erosi huomattavasti kesäkalastuksesta, koska Tenojoella ei kalastettu lainkaan. Haastatel-
luista vain noin neljäsosa harjoitti talvikalastusta. Noin puolet kalastavista kävi pilkkimässä tunturijärvillä. Tällöin kalapaikkojen valinta yleensä oli sattumanvaraista (kuva 6).

Kesäkalastusalueet Enontekiöllä on esitetty kuvassa 7. Enontekiöllä kalastusmatkat kotoa kalapaikalle olivat hyvinkin pitkiä, jopa toista sataa kilometriä. Monet ruokakunnat vaihtavat kesäksi asuinpaikkaa, joten todellisuudessa yksittäiset kalastusmatkat eivät ole aivan näin pitkiä.

Kyläkunnittaisista kalastusalueista ei Enontekiöllä juuri voi puhua. Pitkin Könkämäenon ja Muonionjoen vartta asuvat kalastivat paitsi joella asuinpaikkansa kohdalla, myös tunturijärvillä kymmenienkin kilometrien etäisyydellä. Lähes kaikilla järvillä käytiin kalastamassa useasta kylästä. Kylän läheisyydessä sijaitsevilla järvillä saatettiin käydä kalastamassa toisesta kauempana sijaitsevasta kylästä, kun taas ko. kyläläiset saattoivat käydä kalastamassa kauempana sijaitsevilla järvillä.

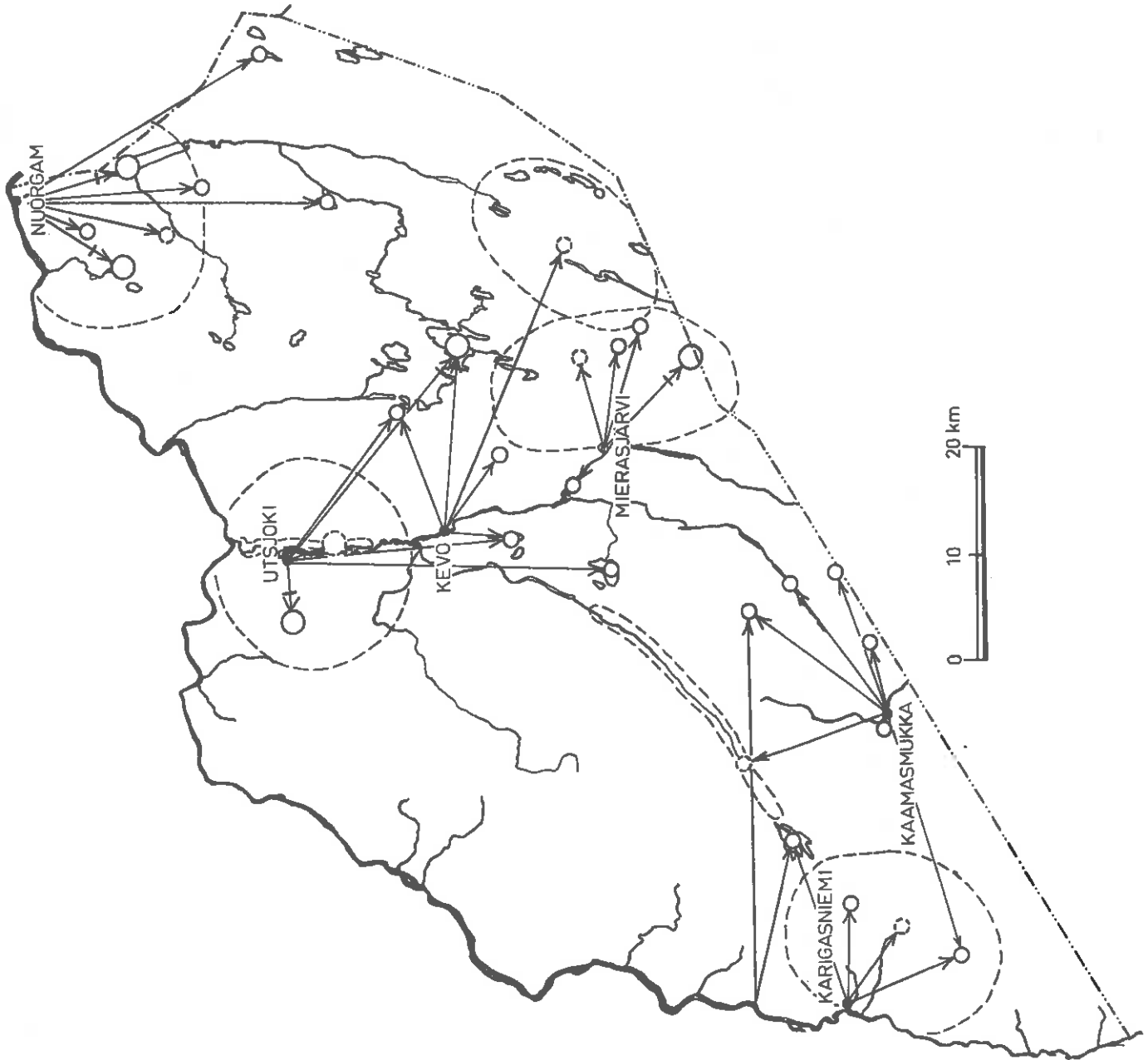
Kalastusalueet Enontekiöllä olivat Könkämäenoa ja Muonionjoen lukuunottamatta talvella likimain samat kuin kesällä, mut-

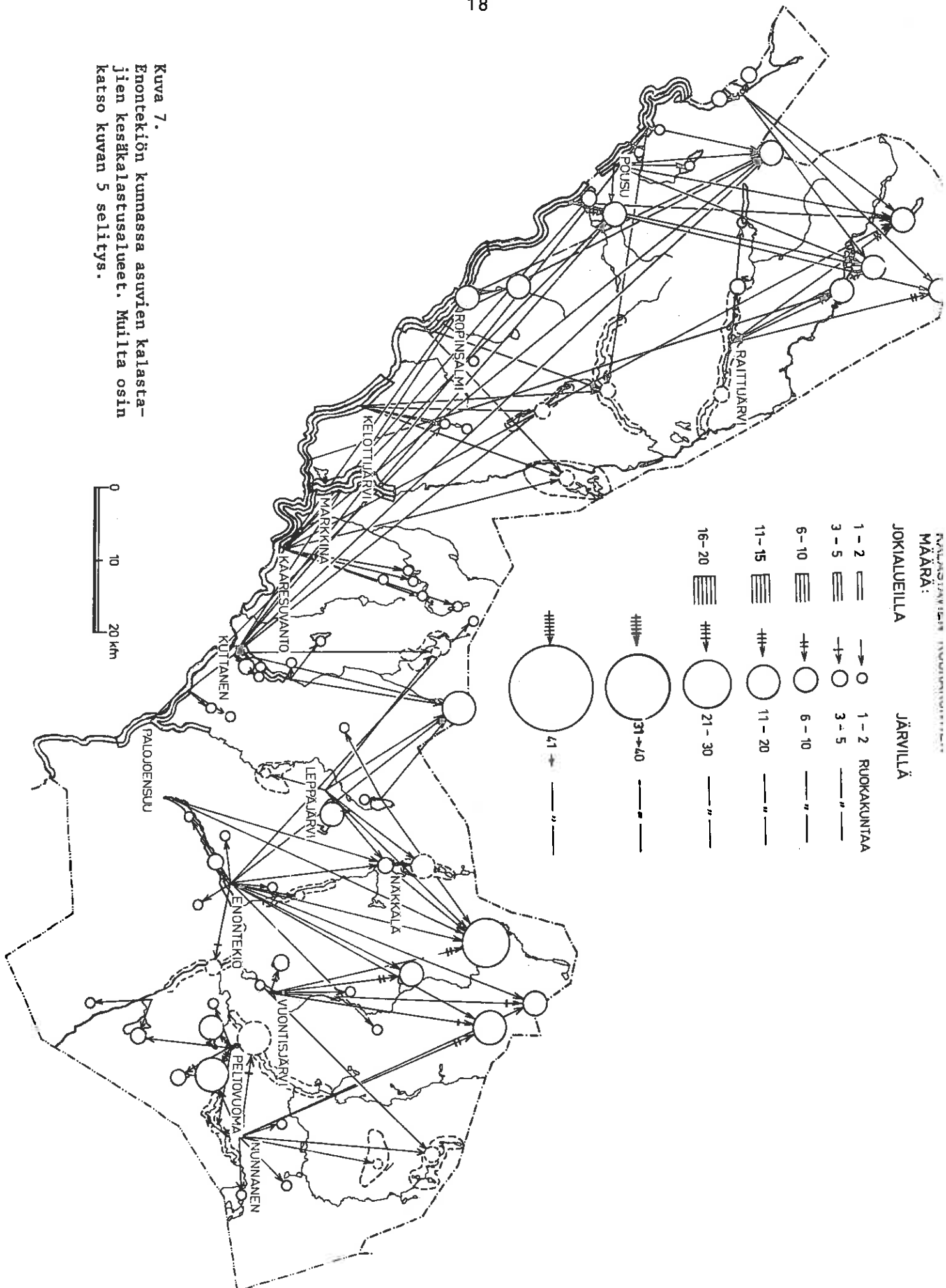
Kuva 6.
Utsjoen kunnassa asuvien kalastajien
talvikalastusalueet. Muilta osin
katso kuvan 5 selitys.

KALASTAVIEN RUOKAKUNTIEN
MÄÄRÄ:

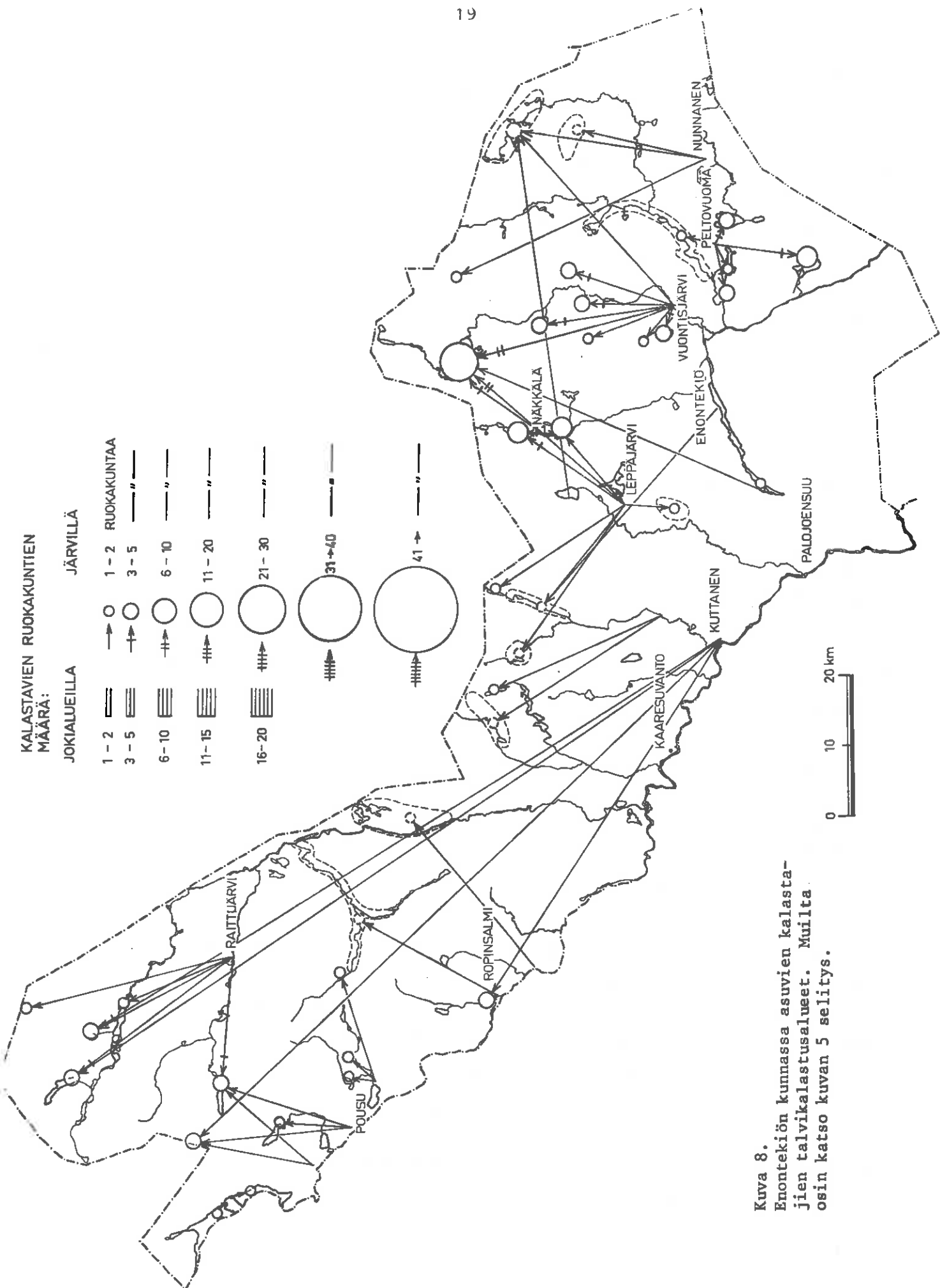
JOKIALUEILLA JÄRVILLÄ

1 - 2	≡	→ ○	1 - 2	RUOKAKUNTAA
3 - 5	≡≡	→ ○	3 - 5	— " —
6 - 10	≡≡≡	→ ○	6 - 10	— " —
11 - 15	≡≡≡≡	→ ○	11 - 20	— " —
16 - 20	≡≡≡≡≡	→ ○	21 - 30	— " —
		→ ○	31 - 40	— " —
		→ ○	41 -	— " —

Kuva 7.
Enontekiön kunnassa asuvien kalastajien kesäkalastusalueet. Muilta osin katso kuvan 5 selitys.

Kuva 8.
Enontekiön kunnassa asuvien kalastajien talvikalastusalueet. Muilta osin katso kuvan 5 selitys.

ta kalastajia oli lukumääräisesti vähemmän (kuva 8). Könkämäenolla ja Muonionjoella ei talvella kalastettu lainkaan. Tällöin kalastusmatkat olivat hyvin pitkiä, koska kodin lähetyviltä tapahtuva pyynti jäi suurelta osalta kokonaan pois. Pyynti kohdistui Lätäsenon sivu-uomiin kuten kesälläkin ja muihin Könkämäenon ja Muonionjoen sivuhaarojen latvajärviin sekä Ounasjoen latvaosiin. Huomattava kalastuspaikka oli myös Suomen ja Norjan rajalla sijaitseva Tšoahe-järvi.

5. Kalastusalueiden vaihtaminen vuosittain

Taulukko 4. Kalastusalueiden vaihtaminen vuosittain. Luvut prosentteja.

Kalastusalueiden vaihtamistapa	säännöllinen	sattumanvarainen	ei vaihda	ei tietoa	yht.
Kunta					
Inari (N=630)	1	35	47	17	100
Utsjoki (N=163)	1	15	72	12	100
Enontekiö (N=145)	7	48	34	11	100
$\bar{x}$	2	33	50	15	100

Tapa vaihtaa kalastusalueita säännöllisesti vuosittain on säilynyt Inarissa vain 9 ruokakunnalla (1 %). Utsjoella kalastusalueita vaihtaa säännöllisesti 1 ruokakunta (1 %) ja Enontekiöllä 10 ruokakuntaa (7 %). Mahdollisesti osa näistä vastaajista tarkoittaa vaihtelua vuosittain vuodenaikojen mukaisesti.

Utsjokelaiset harjoittavat Tenojoella patopyyntiä samoilla paikoilla vuodesta toiseen.

6. Kulikutapa kalastuspaikoille

Taulukko 5. Kalastajien kulikutapa kalastuspaikoille. Luvut prosentteja.

Kulikutapa									1)
Kunta	kävelen	kävelen ja porolla	autolla	veneellä	lento- koneella	moottori- kelkalla	maasto- moottori- pyörällä	trakto- rilla	muulla tavoin
Inari (N=630)	43	2	35	76	2	61	3	1	20
Utsjoki (N=163)	52	-	27	90	1	20	14	5	7
Enontekiö (N=145)	68	25	26	63	5	32	16	6	10
$\bar{x}$	49	5	32	77	2	50	7	2	17

1) hiihtäen, polkupyörällä, mopedilla jne.

Yleisimmät kulikutavat kalapaikoille kesäisin olivat kävely, vene- ja autokyyti, talvella taas moottorikelkka.

Moottorikelkka on talvella hyvin paljon käytetty kulkuneuvo. Inarissa 78 - 90 % ruokakunnista kalasti talvella ja 61 % käytti moottorikelkkaa. Utsjoella talvella kalasti 23 - 28 % ruokakunnista ja moottorikelkkaa käytti 20 %. Enontekiöllä talvella kalasti 41 - 55 % haastatelluista ja moottorikelkkaa käytti 32 %.

Kalamatkoillaan ihmiset joutuivat käyttämään yleensä useita kulikutapoja, keskimäärin 2 - 3 kulkuneuvoa kalamatkaa kohti. Esimerkiksi osa matkasta saatettiin kulkea autolla, osa kävelen ja osa veneellä.

7. Majoitus kalastuspaikoilla

Taulukko 6. Kalastajien majoitustapa kalastuspaikoilla.
Luvut prosentteja.

Majoitustapa	kalamajas- sa	turve- kam- missa	laavus- sa	autio- tuvas- sa	tel- tassa	muu- toin 1)
Kunta						
Inari (N=630)	25	5	32	13	23	10
Utsjoki (N=163)	20	16	7	12	22	9
Enontekiö (N=145)	13	8	57	17	11	36
$\bar{x}$	22	7	32	14	21	13

1)
veneessä, tulilla jne.

Koska kysymyksen asettelussa ei ollut vaihtoehtoa "ei majoitusta", varmaa tietoa niiden osuudesta, jotka suorittavat kalastusmatkat kotoa yöpymättä perillä, ei voi saada muuta kuin Utsjoen osalta, jossa haastatteliija oli tätä tiedustellut. Utsjoella näiden osuus oli 75 % haastatelluista.

Kalamajassa yöpyi kalastajia yhteensä 221 ruokakunnasta. Niistä 160 inarilaisesta haastatellusta, jotka yöpyivät kalamajoissa, 149 oli Näätämöstä tai Inarinjärven alueelta.

Turvekammissa yöpyi Inarissa kalastajia 32 ruokakunnasta, jotka kaikki olivat Inarinjärven ympäristöstä.

8. Kalastukseen käytetty aika kesällä

Taulukko 7. Kalastukseen käytetty aika avovesikaudella 1974.
Luvut prosentteja.

Kalastukseen käytetty aika	1 - 15 vrk	3 - 4 vk	2 - 3 kk	4 - 6 kk	ei tietoa	yht.
Kunta						
Inari ¹⁾ (N=569)	11	22	39	23	5	100
Utsjoki (N=165)	5	2	66	20	7	100
Enontekiö (N=145)	15	24	54	5	2	100
$\bar{x}$	10	19	47	19	5	

¹⁾ tiedot Näätämön osalta puuttuvat.

Eri kylien välillä esiintyi jonkin verran eroja kalastusajan pituudessa. Länsi-Inarissa Ivalojoen latvoilla, jossa kalastettavia vesiä on niukasti, kalastus oli lyhytaikaista: 1 - 15 vrk tai 3 - 4 viikkoa. Inarinjärven alueella taas suurella osalla kalastajista pyydykset olivat pyynnissä koko avovesikauden ajan.

Utsjoella ei suuria eroja kylien välillä esiintynyt, Nuorgamissa enemmistö kalasti 4 - 6 kuukautta kun kaikissa muissa kylissä enemmistö kalasti 2 - 3 kuukauden ajan avovesikaudella.

Enontekiöllä useimmissa kylissä enemmistö kalasti 2 - 3 kuukauden ajan avovesikaudella. Raittijärvellä ja Nunnasessa enemmistö kalasti 3 - 4 viikon ajan ja Vuontisjärvellä sekä Peltovuomassa 1 - 15 päivän ajan.

9. Kalastukseen käytetty aika talvella

Taulukko 8. Kalastukseen käytetty aika talvella 1974. Luvut prosentteja.

Kalastukseen käytetty aika	0 vrk	1-15 vrk	3-4 vk	2-3 kk	4-6 kk	ei tietoa	yht.
Kunta							
Inari ¹⁾ (N=569)	12	16	14	29	25	4	100
Utsjoki (N=163)	72	9	2	8	4	5	100
Enontekiö (N=145)	66	12	11	10	1	-	100
$\bar{x}$	32	14	12	22	17	3	100

1) Tiedot Näätämön osalta puuttuvat

Kalastukseen käytetty aika oli Inarinjärven alueella myös talvella suurempi kuin muualla Inarissa ja pienin kunnan län-siosissa.

Inarissa suhteellisesti vähiten kalastivat talvella Inari-jokivarren asukkaat.

Utsjoella haastatelluista huomattavan suuri osa, 118 ruoka-kuntaa eli 72 %, ei talvella kalastanut lainkaan. Tähän ryh-mään kuuluvat lähes kaikki Tenojokivarren kalastajat.

Enontekiöllä pisimmän ajan kalastukseen talvella käyttivät kunnan syrjäisimmissä osissa asuvat, näkkäläläiset, leppä-järveläiset ja palojärveläiset, sen sijaan Enontekiön kes-kustassa asuvat eivät talvella kalastaneet lainkaan.

Sevettijärven koltta-alueen kolttien keskimääräinen kalastus-aika oli 8,5 kuukautta vuodessa. Pääasiallisesti koltat ka-

lastivat keväällä ja syksyllä, huhti - kesäkuun ja elo - marraskuun aikana.

10. Käytetyt pyyntivälineet

Taulukko 9. Kalastajien kesällä käyttämät pyyntivälineet.
Luvut prosentteja.

Käytetty pyyntiväline	verkko	nuotta	uistin	kulkutus-verkko	pato	muut ¹⁾
Kunta						
Inari (N=630)	91	9	26	-	0,3	7
Utsjoki (N=163)	81	7	74	22	25	-
Enontekiö (N=145)	96	10	17	-	-	3
$\bar{x}$	90	9	33	4	5	6

¹⁾ harrilauta, pitkäsiima, haavi, onki, perho, katiska, rysä, koukku jne. Koska haastattelulomakkeissa ei näitä pyyntimuotoja oltu mainittu, on niistä olemassa vain hajatietoja.

Taulukko 10. Kalastajien talvella käyttämät pyyntivälineet.
Luvut prosentteja.

Pyyntiväline	verkko	pilkki	muut ¹⁾	ei tietoa
Kunta				
Inari (N=630)	57	27	3	22
Utsjoki (N=163)	10	10	1	9
Enontekiö (N=145)	25	14	1	-
$\bar{x}$	44	22	2	16

¹⁾ koukku, pato, rysä, katiska. Kts. lisäksi taulukon 9. huomautus.

11. Saalis

Taulukko 11. Haastateltujen saalismäärät kalalajeittain vuonna 1974 (kg).

Kalalaji	Inari	Utsjoki	Enontekiö	Yhteensä
Lohi	1 020	23 699	72	24 791
Taimen	10 379	1 436	704	12 519
Siika	136 927	10 941	26 187	174 055
Harjus	11 672	3 994	2 489	18 155
Nieriä (rautu)	8 150	2 667	2 081	12 898
Tyynen meren lohet	-	173	-	173
Muut ¹⁾	45 514	1 197	7 660	54 371
Yhteensä	213 662	44 107	39 193	296 962

¹⁾ hauki, ahven, made jne.

Tärkein kalalaji Inarissa ja Enontekiöllä oli siika, Utsjoella taas lohi.

Inarissa pyydetyistä loheista noin 90 % oli pyydetty Näätämöjoesta ja loput noin 10 % Inarijoesta.

Saalismäärä Inarinjärven alueelta oli 163,2 tonnia, mikä on 77 % koko Inarin kunnan alueelta pyydetyistä saalismäärästä.

Kalansaalis ruokakuntaa kohti oli Inarissa 334 kg, Utsjoella 271 kg ja Enontekiöllä 270 kg.

Saalismäärissä ruokakuntaa kohden esiintyy Inarissa melkoisia eroja eri kyläkuntien välillä. Länsi-Inarissa saalismäärät olivat pieniä: Lisman kylässä 31 kg, Kutturassa 51 kg ja Repojoella 85 kg ruokakuntaa kohti. Angelissa sekä kunnan keskiosissa järviolueella (Muddus-, Solo-, Paadar-, Kuivajärvi jne.) vuosittaiset saalismäärät vaihtelivat 100 - 250 kg/ruokakunta välillä. Itäosissa ja Inarinjärven alueella saa-

lismäärät olivat suurimmat: Partakossa 904 kg, Väylässä 804 kg ja Paatsjoella 717 kg ruokakuntaa kohti.

Utsjoella alueelliset erot eivät olleet yhtä suuria kuin Inarissa. Pienimmillään vuotuiset saalismäärät olivat Tenon varrella Aittijoki - Nuvvus tienoilla 110 kg ja Kaamasmukka - Kuolnan alueella 150 kg ruokakuntaa kohti. Suurimmat saalismäärät taas olivat Nuorgam - Pulmanki alueella 407 kg ja Utsjoen kirkonkylässä 355 kg ruokakuntaa kohti.

Enontekiöllä pienimmät saalismäärät olivat Nunnasessa 93 kg, Peltovuomassa 122 kg ja Enontekiöllä ja Ketomellassa noin 126 kg ruokakuntaa kohti. Suurimmat saalismäärät olivat Näkälässä 1048 kg sekä Leppä- ja Palojärvellä 600 kg ruokakuntaa kohti. Muualla Enontekiöllä saalismäärät vaihtelivat noin 140 - 440 kg välillä ruokakuntaa kohti.

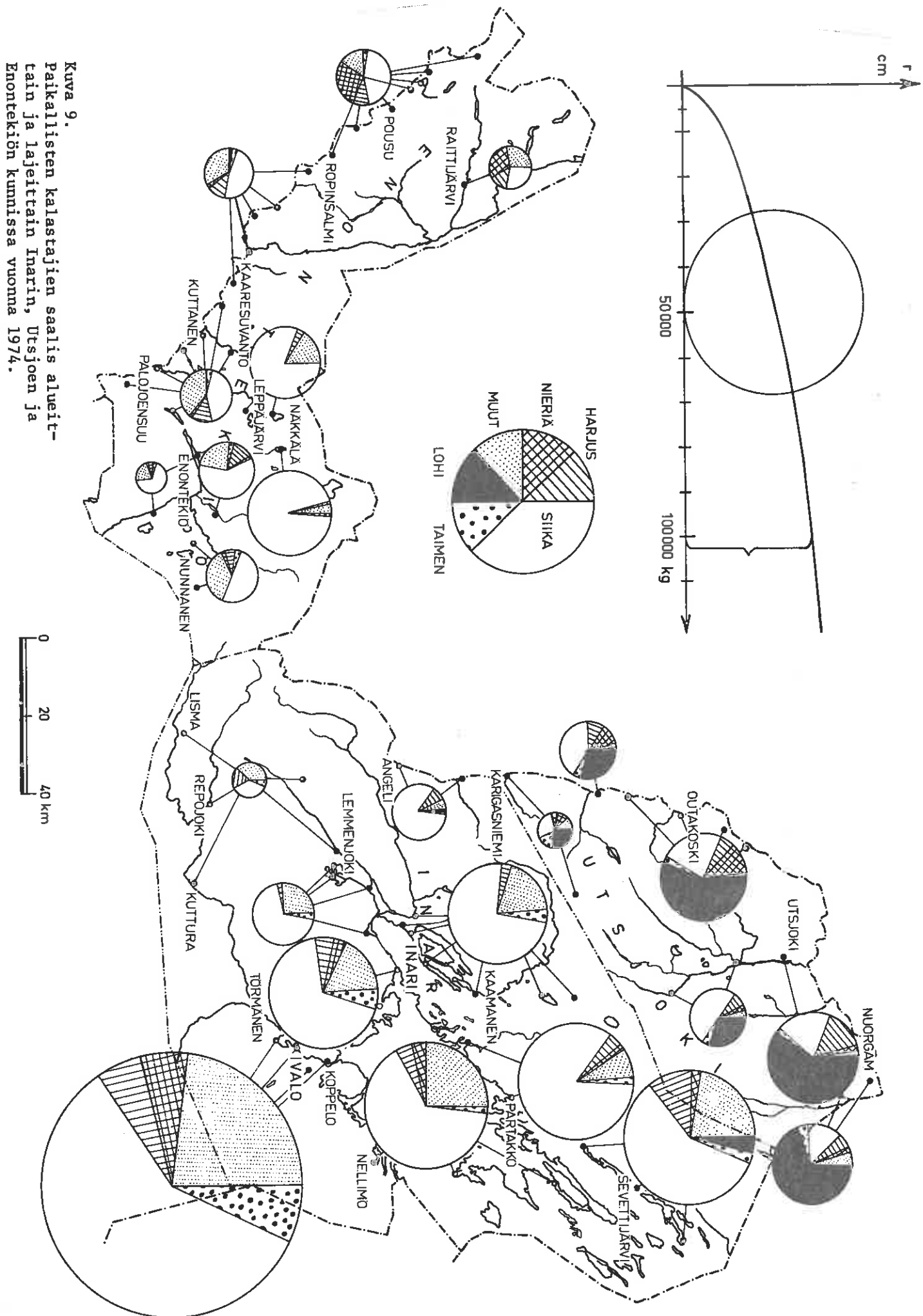
Saalismäärät eri kalastusalueilla käyvät ilmi kuvasta 9.

12. Kalan myynti

Inarissa 158 ruokakuntaa (27 % haastatelluista) ilmoitti myyneensä osan pyydystämästään kalamäärästä. Utsjoella vastavasti 61 ruokakuntaa (37 %) ja Enontekiöllä 29 ruokakuntaa (20 %) ilmoitti myyneensä kalaa.

Taulukko 13. Haastateltujen vuonna 1974 myymä kalamäärä.

Kunta	Inari		Utsjoki		Enontekiö		Yhteensä	
Kalalaji	kg	% saaliista	kg	% saaliista	kg	% saaliista	kg	% saaliista
Lohi	255	25	8 848	37	-	-	9 103	37
Taimen	1 689	16	-	-	-	-	1 689	13
Siika	45 697	33	1 760	16	13 320	51	60 777	35
Harjus	610	5	245	6	230	9	1 085	6
Nieriä (rautu)	2 185	27	-	-	940	45	3 125	24
Muut	1 873	4	90	8	580	8	2 543	5
Yhteensä	52 309	25	10 943	25	15 070	38	78 322	26

Kuva 9.
Paikallisten kalastajien saalis alueit-
tain ja lajeittain Inarin, Utsjoen ja
Enontekiön kunnissa vuonna 1974.

Inarissa ja Enontekiöllä myyty kala oli enimmäkseen siikaa (87 - 88 %). Utsjoella siian osuus myydystä kalamäärästä oli vain noin 16 %, pääosan ollessa lohta (80 %). Nierin osuus oli Enontekiöllä noin 6 % ja Inarissa noin 4 %. Taimenen ja muiden kalojen osuus myynnistä oli hyvin pieni.

Kokonaiskalansaaliista myytiin noin neljännes, lopun jäädessä lähinnä omaan kulutukseen.

Inarissa myydystä kalasta 89 % oli pyydetty Inarinjärven alueelta, jonne ammattimainen kalastus on keskittynyt.

13. Kalan käyttö kotitaloudessa

Kalan kulutus kotitaloudessa vuonna 1974 oli Inarissa keskimäärin 58 kg henkeä kohti. Enontekiöllä ja Utsjoella vastaava määrä oli 44 kg.

Pienimmillään kalan kulutus oli Inarissa Länsi-Inarin kylissä, joissa myös kalansaaliit olivat pienimmät. Lisman kylässä kalaa käytettiin vain noin 7 kg/henkilö ja Kutturassa noin 13 kg/henkilö. Suurinta kalan kulutus oli Inarinjärven alueella. Paatsjoella kalan kulutus oli 158 kg/henkilö ja Väylässä 106 kg/henkilö.

Enontekiöllä kalan kulutus oli suurimmillaan Näkkälässä 138 kg/henkilö ja Raittijärvellä 82 kg/henkilö. Molemmat kylät sijaitsevat syrjäisissä osissa kuntaa ja heikkojen kulkuyhteyksien päässä suuremmista keskuksista. Vähäisintä kalan kulutus oli Nunnasessa 25 kg/henkilö sekä Enontekiön keskustassa, Ketomellassa ja Peltovuomassa 27 kg/henkilö.

Utsjoella ei suuria vaihteluita kalan kulutuksessa kylien välillä esiintynyt. Myös saalismäärän jakautuminen eri kylissä oli tasaisempaa kuin Inarissa ja Enontekiöllä. Samoin asutus sijaitsee melko tasaisesti teiden varsilla. Kalan kulutus vaihteli 25 - 67 kg:n välillä henkeä kohti.

Kalan käyttö kotitaloudessa on laskettu myynnin jälkeen ruokakuntien käyttöön jääneen kalamäärän perusteella.

14. Haastateltujen tekemät huomautukset

Inarin osalta huomautukset on käsitelty kolmessa osassa, koska kalastus on erilaista eri osissa kuntaa. Näätämön kolttalueen huomautuksia ei seuraavassa ole mukana.

Inari

- haastateltuja ruokakuntia 569

- huomautuksia 1420

huomautusten
määrä
kpl

Inari- ja Ivalojoki:

- kalat ovat vähentyneet ja kalastuksen merkitys on pienentynyt	16
- matkailijoista on ollut haittaa ja/tai toivotaan rajoituksia matkailijoiden kalastukseen	7
- halutaan erilaisia hoitotoimenpiteitä	7
- muita huomautuksia	5

Keski-Inarin järvet (Solojärvi, Menesjärvi, Paadar, Muddusjärvi yms.):

- matkailijoista on ollut haittaa ja/tai toivotaan rajoituksia matkailijoiden kalastukseen	26
- matkailijoiden huono maine on liioiteltua ja/tai toivotaan matkailijoiden kalastusta kehitettävän tai ohjattavan	11
- huvila-asutuksesta on ollut haittaa ja/tai toivotaan rajoituksia	6
- huvila-asutuksesta ei ole ollut haittaa	2
- kalakantojen kehitys on mennyt huonoon suuntaan; yleisin huomautus oli, että kalat vähentyneet ja pienentyneet (etenkin Muddusjärvessä) tai että järviä on pyydetty tyhjiksi	24
- kalanviljelyä olisi tehostettava ja kalanistuksia lisättävä	22

	huomautusten määrä kpl
- istutukset olleet turhia tai epäonnistuneet eri syistä	7
- pyyntiin tai pyyntitapoihin toivotaan rajoituksia (moottoriuistatukseen lopettamista Muddusjärvellä toivoi 4)	13
- verkon silmäkokoon toivotaan rajoituksia	11
- nuottoaus olisi hyvä hoitotoimenpide ja sitä tulisi kehittää	5
- reeskan pyyntiä olisi tehostettava	4
- muita huomautuksia hoitotoimenpiteistä	11
- toivotaan lisää tai uusia valvontatoimia	16
- kalan markkinointia pidetään vaikeana	12
- Inarinjärven ja Hammasjärven säännöstelyn katoaan heikentäneen kalakantoja	10
- vesijako tulisi suorittaa	5
- ei ole syytä jakaa vesiä	2
- muita huomautuksia kalastusolojen järjestämisestä	2
- muita huomautuksia	3

Inarinjärven alue:

- ajopuut ja roskat vaikeuttavat kalastusta ja/tai toivotaan rannat ja apajapaikat puhdistettaviksi yms.	116
- kalakannoissa on tapahtunut muutoksia; kalat pienentyneet ja vähentyneet, arvokalat hävinneet, kutu epäonnistuu vuosittain yms.	81
- kalastus on vaikeutunut monin eri tavoin	33
- kalat laskeutuvat alas Paatsjokea ja/tai se olisi suljettava	13
- säännöstelyn rajoja olisi pienennettävä	7
- ammattikalastus on käynyt kannattamattomaksi	5
- rannat syöpyvät lisää joka vuosi	4
- muita huomautuksia Inarinjärven säännöstelystä	14
- kalat Inarinjärvellä ovat vähentyneet ja/tai kalastus on käynyt kannattamattomaksi	18

	huomautusten määrä kpl
- reeskaa ja/tai madetta liikaa ja niiden pyyntiä olisi tehostettava	17
- muita huomautuksia Inarinjärven kaloista tai kalakannoista	3
- Rahajärven säännöstely on heikentänyt kala- kantoja	6
- Rahajärven rannat olisi puhdistettava	2
- muita huomautuksia säännöstelyistä	5
- matkailijoista on ollut haittaa ja/tai toi- votaan rajoituksia	114
- matkailijoista ei ole ollut erityistä haittaa	32
- paikkakuntalaiset ohjaavat matkailijoita kala- paikoille	5
- huvila-asutuksesta on ollut haittaa ja/tai ka- lastusta tulisi rajoittaa	63
- huvila-asutuksesta ei ole ollut haittaa	6
- verkon silmäkokoa pitäisi suurentaa	134
- verkon silmäkokoa ei tulisi rajoittaa	9
- muita huomautuksia verkkokalastuksesta	6
- nuottaus olisi hyvä hoitotoimenpide ja sitä tulisi kehittää	21
- nykyistä nuottaustoimintaa tulisi rajoittaa	6
- uistatusta ja moottoriuistatusta tulisi ra- joittaa	6
- muista pyyntimuodoista huomautuksia	3
- toivotaan lisää valvontaa	92
- toivotaan uusia rauhoituksia	40
- jo olevia rauhoituksia halutaan uusittaviksi tai poistettaviksi	31
- toivotaan parempia tiedotuksia rauhoituksista	5
- kalan markkinoinnissa on vaikeuksia ja/tai sen hyväksi olisi jotain tehtävä	36
- kalan hintakehitys on jäänyt jälkeen	22
- kalan markkinoinnissa ei ole vaikeuksia	6
- kalavesien hoitoa olisi lisättävä	16
- kalanistutusta toivotaan lisättävän ja/tai kehittävän	47

	huomautusten määrä kpl
- istutus on ollut turhaa tai vahingollista	16
- halutaan mahdollisuutta vuokrata metsähallituksesta pikkujärviä kalanistuttamista varten	11
- kalanviljelyä tulisi lisätä ja kehittää	21
- kalanviljelystä on ollut vahinkoa	3
- halutaan opetusta kalan lypsämisessä	19
- halutaan neuvoja kalanviljelyyn	8
- muita huomautuksia kalanviljelystä tai -istutuksista	1
- villiminkit ovat olleet haittana	7
- Vapon saha liikaa ja saastuttaa	7
- toivotaan mahdollisuutta vuokrata tontti kalamajaa varten	6
- lentokonekalastajat ovat tyhjentäneet järvet	6
- vapaa kalastusoikeus tulisi säilyttää paikkakuntalaisilla	35
- vesijako tulisi suorittaa	2
- muita huomautuksia kalastusolojen järjestämisestä	13
- muita huomautuksia	14

Utsjoki

- haastateltuja ruokakuntia	163
- huomautuksia	354
- matkailijoiden kalastuslupamaksuja pitäisi korottaa	125
- matkailijoista on ollut haittaa ja/tai matkailijoiden kalastusta olisi rajoitettava	44
- matkailijoista ei ole ollut haittaa, matkailua olisi ohjattava tms.	4
- matkailijoiden oman veneen käyttöä olisi rajoitettava korottamalla maksuja tai se olisi kiellettävä	30
- muita huomautuksia matkailijoista	7
- huvilanomistajien kalastusta olisi rajoitettava tai se olisi kiellettävä	14
- huvilanomistajille täydet kalastusoikeudet	2

	huomautusten määrä kpl
- tulli- ja rajamiesten vapaa kalastusoikeus on suotavaa	23
- tulli- ja rajamiesten vapaasta kalastuksesta on ollut haittaa ja sitä olisi rajoitettava tai kiellettävä	16
- virkamiesten vapaa kalastus on suotavaa	9
- valvontaa tulisi tehostaa ja/tai sakkoja suurentaa	22
- halutaan rauhoituksia ja/tai rajoituksia pyyntiin	16
- vedet ovat hoitamattomia ja/tai toivotaan hoito- toimenpiteitä	8
- kalasta maksetaan huonosti	10
- kalasta maksetaan tarpeeksi	8
- halutaan enemmän lupamaksutuloja manttaali- kunnalle	3
- vesijakoa toivotaan pikaisesti	1
- Tenojoen tulisi kuulua paikkakuntalaisten hal- lintaan	1
- muita huomautuksia	11

Enontekiö

- haastateltuja ruokakuntia 145	
- huomautuksia 441	
- kalanistutuksia olisi lisättävä	79
- kalanviljelylaitosta toivotaan Enontekiölle	19
- muita huomautuksia kalanviljelystä tai istu- tuksesta	6
- kalakanta on vähentynyt	24
- kalavesien hoitoa olisi tehostettava	22
- metsähallituksen tulisi hoitaa vesiä paremmin	5
- muita huomautuksia kalavesien hoidosta	3
- valvontaa olisi tehostettava ja valvontatyö olisi annettava luontaiselinkeinojen harjoit- tajille	46
- matkailijat kalastavat paljon ja sitä olisi rajoitettava	43

	huomautusten määrä kpl
- ruotsalaiset ja vieraspaikkakuntalaiset kalastavat luvattomasti	16
- paikkakuntalaisille annettava sakot, jos he kalastavat yhteisesti vieraspaikkakuntalaisten kanssa	5
- verkon silmäkokoon rajoituksia	23
- paikkakuntalaisten verkkokalastusta rajoitettava	19
- saamelaisille yksinoikeus tunturijärvien verkko- kalastukseen	3
- muita huomautuksia verkkokalastuksesta	5
- nuottausta olisi lisättävä	4
- talvikalastusta rajoitettava	2
- muita huomautuksia kalanpyynnistä	4
- rajajoen rauhoitusaika myöhäisemmäksi	8
- siian kutuajaksi rauhoitus	7
- kalan markkinointiin toivotaan tukea	3
- kalan hinta on heikko	1
- Tornionjokisuu vapaaksi	3
- Kemijokisuu olisi avattava	1
- kalastusoikeus turvattava saamelaisille	37
- kalastusoikeus turvattava luontaiselinkeinon- harjoittajille	23
- kalastusoikeus turvattava paikkakuntalaisille	2
- vesijakoa ei saa suorittaa Enontekiöllä	12
- vesijaon saa suorittaa Enontekiöllä	1
- muita huomautuksia kalastusolojen järjestämi- sestä	2
- ammattikalastajille toivotaan polttoaine- alennusta	5
- kalamökeille toivotaan rakennuslupia	4
- muita huomautuksia	4

15. Kalastus elinkeinona

Seuraavassa on tarkasteltu kalastusta niiden osalta, jotka ilmoittivat sen ajankäyttöjärjestyksessä tärkeimmäksi ruokakunnassa harjoitetuista elinkeinoista. Tarkastelussa näistä käytetään nimikettä ammattikalastaja.

Inarissa 98 ruokakuntaa (näistä Näätämön koltta-alueelta 34), Utsjoella 17 ja Enontekiöllä 12 ruokakuntaa, eli keskimäärin 14 % haastatelluista ilmoitti kalastuksen tärkeimmäksi elinkeinoksi. Seuraavassa tarkastelussa ei ole mukana tietoja Näätämön kolttien osalta.

Kalansaaalis oli ammattikalastajilla keskimäärin 796 kg ruokakuntaa kohti, kun se koko aineistossa oli keskimäärin 322 kg.

Inarinjärven alueella (58 ammattikalastajaa) keskimääräinen kalansaaalis oli 1025 kg ruokakuntaa kohti. Muualla Inarissa se oli 244 kg, mikä on alle keskiarvon, Utsjoella 380 kg ja Enontekiöllä 882 kg ruokakuntaa kohti.

Pyydystämästään kalamäärästä ammattikalastajat olivat myyneet noin 45 %. Enontekiöllä ammattikalastajat olivat myyneet keskimäärin 66 % saaliista, Utsjoella ja Inarissa noin 35 - 40 %.

Eri kalojen saaliista ammattikalastajat olivat myyneet seuraavasti:

lohi	48 %
taimen	23 "
siika	52 "
harjus	20 "
nieriä	48 "
muut kalat	8 "

Ammattikalastajista 90 % kalasti kesällä joko 2 - 3 kk:n tai 4 - 6 kk:n ajan. Talvella 70 % kalasti 2 - 3 kk:n tai 4 - 6

kk:n ajan. Utsjokelaisista ammattikalastajista 72 % ei kalastanut talvella lainkaan.

Käytetyistä kulkuneuvoista kalapaikalle veneen ja moottorikelkan osuus oli suurempi kuin koko aineistossa keskimäärin, venettä käytti 86 % ja moottorikelkkaa 64 % ammattikalastajista. Käveillen kulki 30 % ja autolla 20 %, mikä taas on vähemmän kuin koko aineistossa keskimäärin. Muita kulkuneuvoja ammattikalastajat käyttivät hyvin vähän.

Majoitustavan osalta ei esiintynyt mainittavia eroja ammattimaisten kalastajien ja muiden välillä.

Manttaalinomistajia ammattikalastajista oli 63 %, mikä on hieman enemmän kuin koko aineistossa keskimäärin. Oikeus harjoittaa ammattikalastusta (kalastusta myyntiä varten) asuinkuntansa vesialueilla on kytketty manttaalinomistukseen. Niiden, joilla ei manttaaliin perustuvaa oikeutta Inarissa, Utsjoella tai Enontekiöllä ole, on anottava ammattikalastuslupa manttaalikunnan tai yhteistoimintaelimen sekä aluemetsänhoitajan ja piirikuntakonttorin lausunnon kera metsähallitukselta (Metsähallitus 1967).

III VIRKISTYSKALASTUS

Metsähallitus on vuoteen 1976 saakka käyttänyt luvan myynnin yhteydessä ja kalastusalueista tiedottaessaan urheilukalastus-nimikettä, samoin suomalais-ruotsalainen rajajokikomisio. Seuraavassa noudatetaan tältä osin tätä käytäntöä.

1. Kalastus urheilukalastusalueilla

Urheilukalastus metsähallituksen hallinnassa olevilla alueilla

Metsähallitus myi vuonna 1975 hallinnassaan oleville vesialueille Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa urheilukalas-

tuslupia 31 kohteeseen. Koko maassa metsähallituksen hallinnassa on noin 50 urheilukalastuskohdetta, joten niiden painopiste on pohjoisimpien kuntien alueella.

Vuonna 1975 talviongintalupia myytiin 20 urheilukalastuskohteeseen sekä itäisen Enontekiön talvionginta-alueelle. Talviongintalupia myydään vain yli 20 hehtaarin järviin.

Enontekiöllä metsähallitus myy autiomajalupia, jotka oikeuttavat kalastamaan kunnassa sijaitsevien metsähallinnon autiotupien lähivesissä 1 kilometrin säteellä tuvista.

Metsähallitus myy myös erityisiä matkailijalupia, jotka oikeuttavat kalastamaan kaikissa Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kunnissa sijaitsevilla urheilukalastuskohteissa lukuunottamatta Näkkäläjokea.

Lisäksi myydään retkeilykalastuslupia. Vuonna 1975 niitä myytiin neljälle retkeilyreitille. Lupa oikeuttaa kalastamaan 1 kilometrin säteellä reitistä olevissa vesissä.

Urheilukalastusalueista 20 sijaitsi Inarin, 8 Enontekiön ja 3 Utsjoen kunnan alueella. Pinta-alaltaan suurimmat urheilukalastuskohteet olivat Inarinjärvi (noin 100 000 ha), Muddusjärvi (4 274 ha), Vetsikkojoen vesistö (3 970 ha) ja Lätäsenon vesistö (3 950 ha) (Anon. 1975). Yhteensä urheilukalastusalueiden pinta-ala oli noin 200 000 ha.

Urheilukalastusalueiden määrä lisääntyi vuosittain jyrkästi vuoteen 1970 asti, minkä jälkeen määrässä ei ole ollut mainittavampia muutoksia.

Taulukko 14. Urheilukalastuspaikkojen lukumäärä vuodesta 1954

Vuosi	Inari			Enontekiö			Utsjoki			yht.
	joki	järvi	joki+järvi	joki	järvi	joki+järvi	joki	järvi	joki+järvi	
1954 ¹⁾	1	2	1	2	-	1	-	-	-	7
1956 ²⁾	5	2	3	1	-	1	2	-	1	15
1958 ³⁾	4	2	4	1	-	1	2	-	1	15
1962 ³⁾	5	4	2	2	-	1	2	-	1	17
1966 ³⁾	8	7	2	2	-	1	3	-	-	23
1967 ³⁾	8	7	2	4	-	3	2	1	1	28
1970 ³⁾	8	8	2	2	3	3	2	1	1	30
1974 ³⁾	10	10	2	3	3	2	2	-	1	33
1975 ³⁾	9	9	2	3	3	2	2	-	1	31

1) Metsähallitus 1954

2) Metsähallitus 1956

3) Anon. 1958, 1962, 1966, 1967, 1970, 1974, 1975

Inarin kunnan alueella vuosina 1954 - 1975 myytiin lupia 27 eri urheilukalastusalueelle, joista useimmat (23 aluetta) kuuluivat Inarinjärven vesistöalueeseen. Loput kuuluivat Näätämöjoen (2 aluetta), Luttojoen (1 alue) ja Suomusjoen (1 alue) vesistöalueeseen. Lukuihin eivät sisälly retkeilykalastusalueet Sevettijärvi - Polmakjärven eteläpää, Tirro - Karigasniemi ja Njurgalahti - Nunnanen, jotka osittain kulkevat Inarin alueella.

Enontekiöllä urheilukalastuslupia myytiin vuosina 1954 - 1975 seitsemän joen ja kahden järven alueelle. Kaikkiaan Enontekiöllä eri urheilukalastuskohteita on ollut 15. Lisäksi retkireitit Tirro - Karigasniemi, Nunnanen - Pulju ja Njurgalahti - Nunnanen kulkevat osittain Enontekiön alueella.

Utsjoella urheilukalastuslupia myytiin vuosina 1956 - 1975 neljän joen ja kahden järven alueelle. Lisäksi retkireitti Sevettijärvi - Polmakjärven eteläpää kulkee osittain Utsjoen kunnan alueella.

Metsähallituksen ja Inarin, Enontekiön ja Utsjoen kuntien manttaalikuntien välillä kussakin kunnassa perustetun yhteistyöelimen eräänä tehtävänä on ottaa huomioon urheilukalastajien tarpeet ja kiinnostus kunnan alueella oleviin vesiin. Yhteistyöelinten perustamissopimuksessa todetaan, että urheilukalastuksen kehittämisen tulee tapahtua paikallisten asukkaiden etuja loukkaamatta.

Metsähallitus ja manttaalikunta sopivat yhteisesti niistä alueista, joilla metsähallitus voi myydä kalastuslupia vieraspaikkakuntalaisille. Samoin ne yhteisesti sopivat perittävistä kalastuslupamaksuista. Luettelo urheilukalastusalueista tarkistetaan vuosittain.

Valtion menoarvioon varataan vuosittain manttaalikunnille määräraha, joka vastaa kunnan alueella metsähallituksen perimien kalastuslupamaksujen nettotuotosta viittäkymmentä prosenttia (Sopimukset metsähallituksen ja Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien manttaalikuntien kesken).

Urheilukalastus Tornionjoella

Suomen ja Ruotsin välisen rajajokisopimuksen (Asetus 903/71) ja sen liitteenä olevan Tornionjoen kalastussäännön mukaisesti lohen ja taimenen urheilukalastukseen myy lupia em. sopimuksessa asetettu rajajokikomissio. Tällä luvalla, joka on halvempi kalastusoikeuden haltijalle kuin muille, saa kalastaa koko siinä osoitetun kalastuspiirin alueella riippumatta veden omistussuhteista. Kalastuspiirejä on kahdeksan.

Muun kalan kalastus pääväylällä, samoin kuin kaikki kalastus sivuvesissä on vedenomistajan järjestettävissä kalastussopimuksen puitteissa. Metsähallitus myy täten kalastuslupia omille alueilleen, mm. pääväylälle Könkämäenon vesistössä.

Sopimuksen mukaan kalastuskohteista kertynyt tulo kuuluu niille, joilla sillä alueella on kalastusoikeus, heidän osuksiensa mukaisessa suhteessa.

Urheilukalastus Tenojoella

Suomen ja Norjan välillä tehdyn Tenojoen kalastuspiirin yhteisen sopimuksen (Asetus 949/72) mukaisesti tarvitaan kaikkea rajaväylällä vavalla tai vieheellä tapahtuvaa kalastusta varten kalastuskortti. Luvat myy Suomessa lääninhallitus ja Norjassa Finnmarkin fylkesman. Kalastuslupa voidaan myöntää samalle henkilölle korkeintaan 10 vuorokaudeksi vuodessa. Mikäli henkilö kalastaa veneestä, joka ei kuulu paikkakuntalaiselle, on siitä maksettava venemaksu.

Kalastuslupa oikeuttaa kalastamaan kummankin valtion puoleisilla osilla jokea.

Kalastuskorteista ja venemaksuista kertyneet tulot jaetaan tasan molempien valtioiden kesken. Osa kalastusmaksuista kertyneistä tuloista osoitetaan valtion tulo- ja menoarviossa Utsjoen manttaalikunnalle.

Tenojoen sopimusta sovelletaan Utsjoessa siltä osin, mikä koskee paikkakuntalaisten verkkokalastusta, noin 20 km:n matkalla (Kenestuvälle asti). Koko Utsjoki on metsähallituksen urheilukalastusalueena ja näiltä osin kalastuksessa noudatetaan metsähallituksen säännöksiä.

2. Luvat

Taulukko 15. Hoitoalueissa myydyt urheilukalastusluvut vv. 1968 - 1975 Perä-Pohjolan piirikuntakonttorin antamien tietojen mukaan.

Vuosi	Inari	Utsjoki	Länsi-Lappi
1968	2 090	3 540	2 027
1969	2 153	4 328	2 692
1970	2 206	5 119	2 747
1971	2 534	5 485	3 528
1972	2 819	6 787	3 607
1973	2 971	7 043	2 963
1974	2 980	6 275	3 364
1975	11 598 ¹⁾	-	4 282

¹⁾ Inarin ja Utsjoen hoitoalueet yhdistetty v. 1975.

Länsi-Lapin hoitoalueessa myytyjen lupien määrään sisältyy paitsi Enontekiön myös Muonion ja Pellon vesialueille myytyjä lupia, ja Inarin hoitoalueessa myytyihin myös Saariselän Sodankylän kunnan puolella sijaitseviin vesiin myytyjä lupia.

Urheilukalastuslupia metsähallituksen vesiin myydään myös hoitoalueiden ulkopuolisissa myyntipisteissä. Nämä lupamäärät eivät sisälly em. lukuihin. Vuonna 1971 esimerkiksi Suomen Latu ry. myi Helsingissä lupia Inarin, Utsjoen ja Enontekiön urheilukalastuskohteisiin yhteensä 395 kpl.

Lupamäärissä on esiintynyt tasaista kasvua vuosittain. Poikkeuksen muodostavat vuodet 1973 ja 1974, jolloin myynnin kasvu hidastui tai kääntyi laskuun. Lupien määrä lisääntyi taas voimakkaasti vuonna 1975. Tällöin lupien määrä oli jo yli kaksinkertainen vuoteen 1968 verrattuna.

Metsähallitus on myynyt urheilukalastusalueille vuonna 1975 lupia seuraavasti:

Inari

Syysjoki	193 kpl
Savojärvet	11
Peltojoki	186
Väyläjoki	62
Näätämöjoki, Ukonlahti ja Taimenjärvi	1 193
Muddusjärvi	224
Koparalampi	20
Äälisjärvi ja Rovijärvi	188
Vuontisjärven eteläosa	28
Paadarjärvi, Välijoki ja Illestijoki	173
Juutuanjoki ja Solojärvi	378
Lemmenjoki ja Vaskojoki	1 559
Pokka-Menesjärvi	362
Inarinjärvi	1 606
Myösäjärvi	65
Ukonjärvi	98

Luttojoki ja Kulasjoki	805
Sotajoki	407
Ivalojoki	62

Retkeilykalastusluvat

Sevettijärvi - Polmakjärven eteläpää	350
Njurgalahti - Nunnanen	11
Tirro - Karigasniemi	123

Lupia, joissa kalastusalue nimetty epätarkasti	<u>38</u>
Yhteensä	8 142

Enontekiö

Könkämäeno - Muonionjoki	358
Lätäsenon vesistö, Tshopijärvi, Saarijärvi ja Salmijärvi	1 416
Näkkäläjoki	24
Särkijärvi, Termisjärvi ja Salttijärvi	4
Ounasjärveen laskevia jokia ja Markkajoki	31
Käkkälöjoki	77
Osa Ounasjärveä	6
Yli-Kyrön Vuontisjärvi	48
Itäisen Enontekiön talvionginta-alue	<u>82</u>
Yhteensä	2 046 ¹⁾

1) Määrästä puuttuvat retkeilyreitille Nunnanen - Pulju myydyt kalastusluvat.

Utsjoki

Vetsikkojoen vesistö	498
Utsjoen vesistö	1 794
Karigasniemen Ailigaksen urheilukalastusalue	<u>274</u>
Yhteensä	2 566

Inari, Enontekiö ja Utsjoki

Matkailijalupia	465
Talviongintalupia	<u>8</u>
Yhteensä	473

Rajajokikomissio myi vuonna 1975 Muonion kirkonkylän yläpuolella sijaitseviin Tornionjoen kalastuspiireihin 12 urheilukalastuslupaa. Koko Tornionjoen alueelle rajajokikomissio myi yhteensä 538 lupaa.

Lapin lääninhallitus myi Tenojoelle sekä Inari- ja Kietsämäjoelle noin 10 000 urheilukalastuslupaa vuonna 1975.

Kaikkiaan Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kalavesillä vuonna 1975 kalasti noin 25 000 urheilukalastajaa.

Tenojoen suosio urheilukalastusjokena on lisääntynyt jyrkästi. Vuonna 1964 Suomen puolella myytiin Tenojoelle noin 1 000, vuonna 1968 noin 2 000, vuonna 1972 lähes 3 000 ja vuonna 1975 jo 10 000 urheilukalastuslupaa. Myytyjen lupien määrä oli noin kymmenessä vuodessa kymmenkertaistunut (TOIVONEN 1976).

Myös retkeilyreitille Sevettijärvi - Polmakjärven eteläpää myydyissä kalastusluvuissa on tapahtunut voimakas lisääntyminen. Vuodesta 1968 vuoteen 1974 lupamäärä oli 12-kertaistunut. Näätämöjoelle, retkireitille Sevettijärvi - Polmakjärven eteläpää, Ukonlahteen ja Taimenjärvelle vuosina 1968 - 1969 myytyjen lupien yhteenlaskettu määrä oli 1 386 kpl. Vuonna 1974 lupien määrä oli 1 383 kpl. Retkeilykalastuslupien osuus vuosina 1968 - 1969 oli 4 %. Vuonna 1974 niiden osuus oli lisääntynyt 24 %:iin.

KITIN & KITIN (1974) mukaan Inarissa ja Utsjoella urheilukalastusalueilla vv. 1968 - 1971 kalastaneista oli etelä- ja keskisuomalaisten osuus paikasta riippuen yleensä noin 70 - 90 %. Inarinjärvellä ja Juutuanjoella osuus vuosittain oli hieman pienempi, keskimäärin 65 %. Ulkolaisten urheilukalastajien osuus oli yleensä alle 10 %, mutta Juutuanjoella, Muddusjärvellä ja Ukonjärvellä osuus oli hieman suurempi 10 - 20 %, Ukonjärvellä jopa yli 20 %.

Taulukko 16. Kalastuksen kesto aika eräillä urheilukalastusalueilla vuonna 1975. Kalastajien määrät prosentteina.

Urheilukalastusalue	0 vrk	1-2 vrk	3-7 vrk	yli 7 vrk	yht.
Paadarjärvi	-	65	32	3	100
Pokka-Menesjärvi	-	86	13	1	100
Vasko-Lemmenjoki	3	50	43	4	100
Muddusjärvi	1	56	37	6	100
Syysjoki	-	97	3	-	100
Peltojoki	3	88	9	-	100

Lähellä teitä sijaitsevilla urheilukalastusalueilla kalastusajat olivat lyhyitä, lähes yksinomaan 1 - 2 vrk. Järvillä ja retkeilyalueilla kalastajat viipyivät pidempään (vrt. KITTI & KITTI 1974).

3. Saalis

Taulukko 17. Urheilukalastajien saalismäärät eräillä kalastusalueilla vuonna 1975.

Kalastusalue	Saalis (kg)
Näätämöjoki ¹⁾	3 800
Utsjoki	5 200
Lätäseno	6 900
Peltojoki	260
Syysjoki	170
Lemmenjoki-Vaskojoki	6 000
Pokka-Menesjärvi	990
Paadarjärvi	600
Muddusjärvi	1 000
Tenojoki ²⁾	28 100
Inarinjärvi	12 200

¹⁾ sisältää retkeilyreitit Sevettijärvi-Polmakjärvi.

²⁾ TOIVONEN (1976)

Esimerkkialueiden yhteissaalismäärä on noin 64 000 kg, mistä määrästä puuttuvat 21 urheilukalastusalueen, 3 retkeilyreit-
tin sekä muiden urheilukalastusalueiden saalismäärät.

Näätämöjoelta ja retkeilyreitiltä Sevettijärvi-Polmakjärvi urheilukalastajat saivat saalista vuonna 1972 noin 3100 kg, vuonna 1973 noin 3100 kg, vuonna 1974 noin 2800 kg ja vuonna 1975 noin 3800 kg. Urheilukalastajien osuus kaikesta Näätä-
möjoelta pyydetystä kalamäärästä vuonna 1973 oli lähes 60 % ja vuonna 1974 lähes 70 %.

Taulukko 18. Urheilukalastajien saaliskalojen keskipainot
(g) eräillä kalastusalueilla vuonna 1975.

Kalalaji	lohi	taimen	nieriä	harjus	hauki	ahven	muut
Kalastusalue							
Näätämöjoki	3020	190	790	360	1000	110	410
Utsjoki	1500	200	340	250	990	110	280
Lätäseno	2410	310	270	330	1200	280	440
Vetsikkojoki	3000	190	790	360	1000	110	410
Peltojoki	-	160	1250	310	1250	-	180
Syysjoki	-	200	-	330	960	180	170
Lemmenjoki-Vaskojoki	-	160	240	270	990	150	210
Paadarjärvi	-	370	1250	310	910	190	260
Muddusjärvi	-	710	1000	240	890	100	210
Inarinjärvi	800	550	590	310	970	90	280

Urheilukalastajien jokialueilta pyytämä taimen oli hyvin pie-
nikokoista. Myös saalisnieriän keskikoko oli joissa yleensä
pienempi kuin järvissä. Saalisharjukset olivat pieniä lähes
kaikilla urheilukalastusalueilla.

Taulukko 19. Urheilukalastajien saalis (kg) kalastusvuorokautta ja lupaa kohti eräillä kalastusalueilla vuonna 1975. Saalis kalastusvuorokautta kohti on laskettu kokonaissaaliin ja luvan kestoajan perusteella.

Kalastusalue	saalis/vrk	saalis/lupa
Lemmenjoki-Vaskojoki	1,2	3,9
Muddusjärvi	1,6	4,7
Paadarjärvi	1,4	4,0
Peltojoki	1,1	1,4
Pokka-Menesjärvi	1,5	2,9
Syysjoki	0,7	0,9

Pelto- ja Syysjoen urheilukalastusalueet sijaitsevat tien välittömässä läheisyydessä ja niille myydään enimmäkseen lyhytaikaisia (1-2 vrk) lupia, mistä syystä saalis lupaa kohti on jäänyt pienemmäksi kuin muilla esimerkkialueilla.

IV PAIKALLISTEN JA VIRKISTYSKALASTAJIEN KALASTUS UTSJOESSA JA LÄTÄSENON VESISTÖSSÄ

1. Utsjoki

Utsjoen vesistöalueelle myytiin urheilukalastuslupia vuonna 1975 yhteensä 1994 kpl, joista matkailijalupia oli 200 kpl.

Haastatteluselvityksen piirissä olleista paikkakuntalaisista v. 1974 34 ruokakuntaa kalasti Utsjoessa. Näistä Utsjoen kirkonkylässä asui 16 ruokakuntaa ja Kaamanen-Utsjoki tien varressa 18 ruokakuntaa. Kirkonkylän kalastajista ainoastaan viisi ilmoitti Utsjoen tärkeimmäksi kalastusalueeksi, muille yhdelletoista oli Tenojoki tärkein kalastusalue.

Utsjoentien varren kalastajista yhdeksälle tärkein kalastusalue oli Utsjoki ja kahdelle jokireitillä olevat Tsuogga-

ja Mierasjärvi. Muille tärkeimpiä kalastusalueita olivat ympäristön järvet.

Talvella Utsjoessa ei kalastettu kuin nimeksi.

Eniten urheilukalastuslupia myytiin 23.6.-6.7. välisenä aikana (noin 36 %). Lupien määrä väheni tasaisesti loppukesää kohti ja elokuun puolivälin jälkeen kävijämäärässä tapahtui selvä väheneminen. Kaikista myydyistä luvista 93 % myytiin 16.6.-18.8. välisenä aikana.

Utsjoki sijaitsee kulkureitin varrella Tenojoelle, joka oli suurella osalla Utsjoelle urheilukalastusluvan lunastaneista kalastusmatkan varsinainen kohde. Myydyistä luvista yli 90 % oli lyhytaikaisia, 1 - 2 vrk:n pituisia lupia.

Taulukko 20. Urheilukalastajien kalansaalis Utsjoen vesistöalueella vuonna 1975.

Saalis Kalalaji	kg	% saaliista
Lohi	661	13
Taimen	1041	20
Nieriä	71	1
Harjus	2550	50
Hauki, ahven	363	7
Muut (siika)	475	9
Yhteensä	5161	100

Taulukko 21. Niiden paikallisten asukkaiden kalansaalis, jotka ainakin jonkin verran kalastivat Utsjoessa vuonna 1974.

Saalis Kalalaji	kg	% saaliista
Lohi	3877	39
Taimen	256	3
Siika	3549	36
Nieriä	139	1
Harjus	1730	18
Muut (ahven, (hauki)	305	3
Yhteensä	9856 ¹⁾	100

- 1) Koska paikalliset kalastivat myös muilla vesialueilla, jää heidän kokonaissaalismääränsä Utsjoen osalta ilmoitettua pienemmäksi.

Vuosien 1974 ja 1975 saalismäärissä Tenojoella ei TOIVOSEN (1976) mukaan ole suurta eroa. Samoin olosuhteet Utsjoessa kyseisinä vuosina olivat hyvin samanlaiset, joten taulukoissa 20 ja 21 ilmoitetut saalismäärät ovat vertailtavissa keskenään.

Urheilukalastajien saaliissa huomio kiintyy harjusten suureen osuuteen. Pyydetyt harjukset olivat pienikokoisia (vrt. taulukko 18). Myös taimenen osuus urheilukalastajien saaliissa oli huomattavasti suurempi kuin paikallisten kalastajien saaliissa, joka koostui pääasiallisesti lohesta ja siiasta.

Urheilukalastajien keskisaalis oli noin 2,5 kg/henkilö. 1 - 2 vrk kalastaneilla se oli 1,5 kg, 3 - 7 vrk kalastaneilla 4,1 ja 8 - 14 vrk kalastaneilla 4,2 kg henkeä kohti. Yli 14 vrk kalastaneilla saalis oli 37,4 kg/henkilö. Pitempiaikaisia lupia olivat ostaneet seudulla kevättalvella työn tähden oleskelleet henkilöt.

Paikallisten kalastajien pyynti kohdistui suurimmaksi osaksi Utsjoen suuosaan Patonivasta alaspäin, jossa kirkonkylän asukkaat kalastivat. Joen yläjuoksulla asuvat kalastivat lähinnä joessa olevissa suvannoissa ja järvissä.

Myös urheilukalastajista yli puolet kalasti Utsjoen suuosalla. Kalastuksen painopiste sijoittui välille Utsjoen silta - Mantokoski sekä Patonivalle, eli samoille alueille kuin paikakuntalaisilla. Suuri osa urheilukalastajista kalasti Utsjoen sillan välittömässä läheisyydessä. Toinen huomattava kalastuskohde oli pääuoma välillä Patoniva - Mierasjärvi, jolla osuudella noin viidennes matkailijoista kalasti. Muut kalastusalueet sijoittuivat tasaisesti joen latvaosille ja sivu-uomiin. Urheilukalastukselta tai kaikelta kalastukselta rauhoitetuilla alueilla kalasti 18 % kalastusluvan lunastaneista.

Paikallisten (34) yleisin mielipide urheilukalastuksesta oli, että lupamaksuja tulisi korottaa (18 kpl). Valvontaa halusi

lisää 5 ja turistien oman veneen käyttöoikeuden halusi poistaa 3. Lisäksi haluttiin urheilukalastajien kalastavan omilla alueillaan, ja kalastusaikaa lyhennettäväksi. Yksi halusi Utsjokisuun kokonaan rauhoitettavaksi onkimiselta.

Urheilukalastuslupan lunastaneista (1994) 33 piti nykyisiä kalastuslupia Utsjoella liian kalliina, valvontaa alueella piti heikkona 44 ja joen kalakantaa piti heikkona 115. Paikkakuntalaisten verkkokalastusta halusi rajoitettavan tai kiellettävän 36. Lisää istutuksia alueelle halusi 70, hoitotoimenpiteitä 20 ja rauhoituksia 9.

2. Lätäsenon vesistö

Lätäsenon vesistöön myytiin urheilukalastuslupia vuonna 1975 yhteensä 1412 kpl.

Paikkakuntalaisista Lätäsenolla kalastivat eniten raittijärveläiset. Kaikilla 10 haastatellulla oli kalastusalueita Lätäsenon vesistössä. Lisäksi vesistössä kalasti Pättikästä, Kelottijärveltä ja Karesuvannosta yhteensä 5 ruokakuntaa.

Lätäsenon vesistö oli tärkeintä kalastusaluetta kaikille raittijärveläisille. Kylä sijaitsee Lätäsenon sivuhaaran Rommaenon varrella. Lisäksi Lätäseno oli tärkein kalastusalue yhdelle pättikkäläiselle ja yhdelle karesuvantolaiselle ruokakunnalle.

Lätäsenolle myytiin lupia huomattavan paljon kevättalvella. 32 % luvista oli ostettu 1.1.-20.5. välisenä aikana. Alue on suosittua hiihtoretkeilymaastoa. Virkistyskalastajien määrä oli melko tasainen heinäkuun alusta elokuun puoliväliin myytyjen lupien määrän ollessa noin 120 - 150 viikossa. Mainittuna aikana myytiin 48 % koko lupamäärästä. Syyskuun 1 päivästä vuoden loppuun välisenä aikana ei myyty yhtään lupaa.

Urheilukalastajille myydyistä luvista 52 % oli 3 - 7 vrk:n pituisia. Lyhytaikaisia 1 - 2 vrk:n pituisia lupia oli 36 %. 8 - 14 vrk:n lupia oli lunastettu 3 % ja yli 14 vrk:n pituisia lupia 8 %.

Taulukko 22. Urheilukalastajien saalis Lätäsenon vesistössä vuonna 1975.

Saalis	kg	% saaliista
Kalalaji		
Lohi	93	1
Taimen	1175	17
Nieriä	1700	25
Harjus	2257	33
Hauki, ahven	1589	23
Muut (siika)	55	1
Yhteensä	6869	100

Taulukko 23. Niiden paikkakuntalaisten saalis, jotka kalastivat Lätäsenon vesistössä vuonna 1974.

Saalis	kg	% saaliista
Kalalaji		
Lohi	10	-
Taimen	11	-
Nieriä	738	23
Harjus	404	12
Siika	940	29
Muut (hauki, ahven)	1168	36
Yhteensä ¹⁾	3271	100

¹⁾ Ilmoitettu paikkakuntalaisten saalismäärä on todellista suurempi, koska he kalastivat jonkin verran myös muilla vesialueilla.

Urheilukalastajien saalis koostui enimmäkseen harjuksesta, nieriästä ja hauesta. Myös taimenen osuus saalismäärässä oli huomattava. Saalismäärä lupaa kohti oli noin 5 kg. Vuonna 1974 urheilukalastajien (886 kpl) saalis Lätäsenosta oli 6946 kg, eli lähes sama kuin vuonna 1975. Vuonna 1974 saaliista oli lohta 1 %, taimenta 18 %, nieriää 20 %, harjusta 34 %, haukea ja ahventa 18 % sekä muuta kalaa 9 %.

Paikallisten kalastajien saalis koostui enimmäkseen hauesta, siiasta ja nieriästä. Paikkakuntalaiset kalastivat myös harjusta jonkin verran. Sensijaan taimenen osuus saalismäärästä oli aivan olematon samoin kuin lohen.

Urheilukalastuksen painopiste sijoittui Poroenolle, jolla alueella kalasti 36 % luvan lunastaneista. Rommaenon alueella kalasti 27 % luvan lunastaneista, Lätäsenon pääuomalla yhtä moni eli 27 % ja Torisenolla 10 %.

Paikkakuntalaisille (erityisesti raittijärveläisille) tärkeintä aluetta olivat Poroenon latvoilla sijaitsevat Pihtšos- ja Somašjärvi. Pihtšosjärvellä kalasti 7 ja Somašjärvellä 5 ruokakuntaa. Muuta osaa Poroenon vesistöstä kalasti 4 ruokakuntaa. Rommaenolla kalasti 5 ruokakuntaa.

Pättikästä, Kelottijärveltä ja Karesuvannosta kotoisin olevien ruokakuntien kalastus kohdistui pääasiallisesti joen suuosaan.

Lätäsenon vesistöissä vuonna 1974 kalastaneista virkistyskalastajista oli kotoisin Lapin läänistä 18 %, Oulun läänistä 9 %, muualta Suomesta 66 % ja Ruotsista 8 %.

V HUVIDA-ASUTUS

Huvila-asukkaat muodostavat nykyisellään huomattavan kalastajajoukon, joka on haastattelututkimuksen ulkopuolella.

Maa- ja metsätalousministeriön vuonna 1973 asettama Lapin maatalouden kehittämistoimikunta kiinnitti tutkimuksessaan huomiota siihen, että huomattavat alat yksityisten maanomistajien maita on siirtynyt muiden kuin varsinaisen maatalousväestön omistukseen. Muun muassa erinäiset loma- yms. yhtymät ja yksityiset henkilöt sekä suoranaiset maakeinottelijat ovat ostaneet Lapissa suuria maa-aloja. Inarissa maa-

rekisteritilojen pinta-alasta 15 % on ollut kaupan kohteena. Suurimmat maan käyttötarkoitukset ovat olleet loma-asutus ja rahansijoitustoiminta.

Ennen vuotta 1966 Inarissa ulkokuntalaiset omistivat maata 5500 ha. Vuosina 1967 - 1972 ulkokuntalaisten omistukseen siirtyi lisää maata 4510 ha, eli määrä oli lähes kaksinkertaistunut.

Toimikunnan mukaan erityisesti Inarin, Enontekiön ja Utsjoen alueilla ulkokuntalaisten maanomistus mahdollistaa kalastuksen ja metsästyksen tavalla, joka vaikeuttaa paikkakuntalaisten elämistä (Lapin maatilatalouden kehittämistoimikunta 1973). Myös haastattelututkimuksessa paikalliset asukkaat pitivät huvila-asukkaiden kalastuksen vaikutusta joillakin alueilla erittäin suurena. Esimerkiksi Nitsijärvellä paikallisten asukkaiden oli etsittävä uusia kalastusalueita huvila-asukkaiden vallattua verkkopaikat. Maanomistuksen kautta ulkokuntalaiset saavat manttaaliin perustuvan vapaan kalastusoikeuden sen kunnan alueella, jossa maa-alue sijaitsee, ja ovat kalastusoikeuden suhteen samassa asemassa kuin paikkakuntalaiset maanomistajat.

Inarissa kaupan kohteina olleitten maa-alueitten pinta-ala oli vuonna 1966 keskimäärin 18 ha, Utsjoella 25 ha ja Enontekiöllä 9 ha. Yhdestä tilasta on saatettu lohkoa useita huvilatontteja, jolloin kalastusoikeus on siirtynyt suurellekin joukolle ihmisiä (Lapin maatilatalouden kehittämistoimikunta 1973).

Vuoteen 1976 mennessä Inariin, Utsjoelle ja Enontekiölle oli myönnetty yhteensä 1150 huvilan rakennuslupaa. Vuodesta 1966 huviloiden määrä olisi siten kolminkertaistunut. Tarkkaa tietoa siitä, montako henkilöä käyttää tonttimaan omistukseen liittyvää kalastusoikeutta, ei ole käytettävissä.

Taulukko 24. Huviloiden määrä vv. 1966-1976.

Kunta	Inari	Enontekiö	Utsjoki	
Vuosi				
1966	300	43	40	
1967	317	49	45	
1968	359	61	48	
1969	402	73	49	
1970	425	97	60	(Lapin seutusuunnittelun
1971	473	109	76	kuntainliitto & Tornion-
1972	513	130	88	laakson seutusuunnittelu-
1973	600	157	105	liitto ry 1971, TOIVIAINEN
1976 ¹⁾	794	245	111	1970, Lapin seutukaava-
				liitto 1975)

¹⁾ myönnettyjen rakennuslupien määrä 25.3.1976 tilastokeskuk-
sen antamien tietojen mukaan.

Vuonna 1966 Inarin kunnassa sijaitsevista huvilakiinteistöis-
tä ulkokuntalaisten omistuksessa oli 44 %, Enontekiöllä 81 %
ja Utsjoella 53 %. Erilaisten yhteisöjen hallinnassa tuol-
loin oli yhteensä 46 huvilakiinteistöä ko. kunnissa. (TOI-
VIAINEN 1970)

Vuonna 1973 Lapin läänin ulkopuolella asuvien hallinnassa ko.
kuntien alueella oli 401 huvilakiinteistöä (Lapin seutukaava-
liitto 1975).

Taulukko 25. Ennuste huviloiden määrästä vuoteen 2000.

Kunta	Inari	Enontekiö	Utsjoki
Vuosi			
1980	900	180	110
2000	2090	290	250

Ennusteet on laadittu vuoteen 1966 mennessä vallinneen kasvu-
kehityksen mukaisesti. Ennusteet ovat kuitenkin osoittautu-

neet jo nyt liian pieniksi. Enontekiöllä ja Utsjoella huviloiden määrä vuonna 1976 on suurempi kuin sen oli ennustettu olevan vuonna 1980. Ennusteiden mukaan Lapin läänin ulkopuolella asuvien osuus huvilanomistajista tulee kasvamaan voimakkaasti nykyisestä (Lapin seutusuunnittelun kuntainliitto & Tornionlaakson seutusuunnitteluliitto ry 1971).

Huvila-asutus on Inarissa keskittynyt erityisesti Inarinjärven länsi- ja etelärannoille, sekä Muddusjärven, Paadarjärven, Solojärven ja Nitsijärven rannoille.

Saariselän tunturialueella on lähinnä erilaisten yhteisöjen lomanviettopaikkoja. Myös muissa kunnan osissa on huvila-asutusta. Maankäyttösuunnitelman mukaisesti vuoteen 2000 mennessä huviloiden määrä olisi kasvanut 2000:een, näistä 65 % oletetaan tällöin kuuluvan Lapin läänin ulkopuolella asuville. Koko huvilamäärästä noin 60 % sijoitettaisiin Inarinjärven rannalle ja loput Saariselän alueelle (KAHILAINEN 1972).

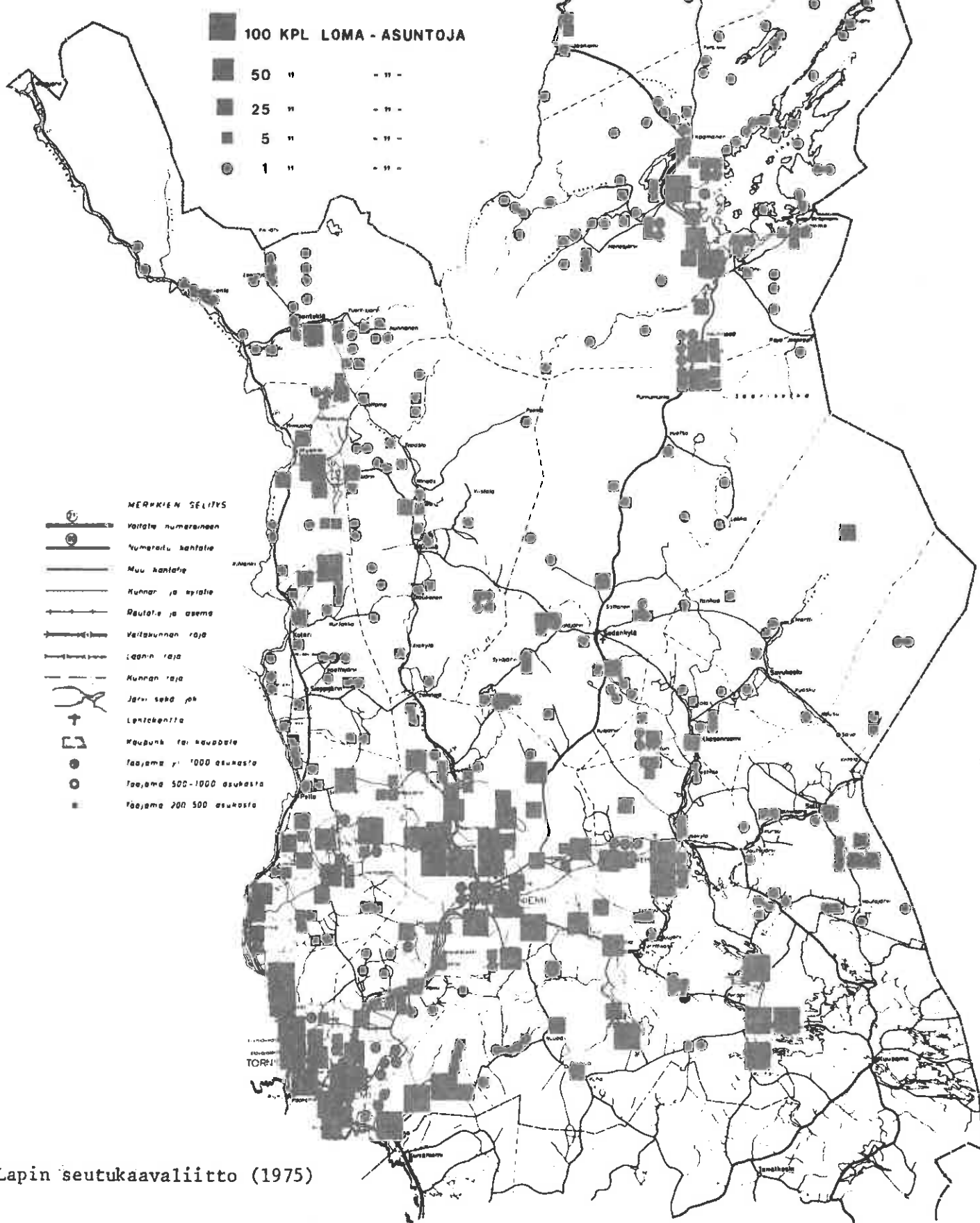
Utsjoella huvila-asutus on nykyisellään keskittynyt Utsjoen ja Tenojoen varsille, Tenojoella erityisesti välille Alakängäs - Yläköngäs.

Enontekiöllä huvila-asutusta on eniten Hetan ympäristössä järvireitillä Muotkajärvi - Ounasjärvi - Vuontisjärvi, sekä tästä pohjoiseen Leppä- ja Palojärvellä (kuva 10).

Lapin läänin loma-asutussuunnitelman mukaisesti tulevaa huvila-asutusta tultaisiin entistä voimakkaammin keskittämään alueille, joilla sitä jo nyt on runsaimmin (Lapin seutusuunnittelun kuntainliitto & Tornionlaakson seutusuunnitteluliitto ry 1971).

Kuva 10.

LAPIN LÄÄNI

LOMA - ASUTUKSEN SI-
JOITTUMINEN 01.01.1974

VI KALASTUSTA KOSKEVAT ERITYISSÄÄNNÖKSET

1. Kansainväliset sopimukset

Kalastamista rajavesistöissä säätelevät eräät Suomen ja naapurivaltioiden kesken solmitut sopimukset. Tällaisia sopimuksia ovat Suomen ja Neuvostoliiton välillä solmitut rajavyyhykelaki (403/47) ja siitä annettu asetus (404/47) sekä rajavesisopimukset (Asetus 420/60 ja 226/65), Suomen ja Ruotsin välillä solmittu Tornionjokea koskeva rajajokisopimus (Asetus 903/71) sekä Suomen ja Norjan välillä solmitut sopimus Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä (Asetus 949/72) ja Näätämöjoen kalastussopimus (Asetus 389/64).

Rajavesisopimuksen mukaan seuraavat pyyntitavat ovat kiellettyjä: räjähdys-, myrkky- ja huumausaineiden sekä muiden kalojen tuhoamiseen tai vahingoittamiseen johtavien keinojen käyttö, samoin kuin kalastaminen öiseen aikaan.

Kalanviljely ja -suojaus rajavesissä, joidenkin kalojen pyydystämiskielto joillakin alueilla, kalastusajat ja muut kalastusta koskevat toimenpiteet voidaan järjestää sopimuspuolten vastaavien viranomaisten välisillä erikoissopimuksilla.

Rajavesiä koskevassa sopimuksessa vuonna 1965 asetettiin yhteinen suomalais-neuvostoliittolainen rajavesistöjen käyttökommisio käsittelemään rajavesistöjä koskevia asioita.

Suomen ja Ruotsin välillä solmitun rajajokisopimuksen mukaan Tornionjoen kalastuskysymyksiä hoitamaan on asetettu pysyvä rajajokikommisio.

Lohen ja taimenen kalastus on sallittua komission kalastuskortin perusteella.

Rajajokisopimuksen liitteenä olevassa Tornionjoen kalastussäännössä kielletään jokialueella kalastus seuraavilla pyydyksillä: isorysällä, keinotekoiseen virtasuojaan asetetulla

verkolla, atraimella, varrellisella kalakoukulla, harrilaudalla tai vastaavalla sekä veto- tai heittosiimalla, jossa on enemmän kuin kolme koukua. Lisäksi on kielletty räjähdysaineen ja huumaavan tai myrkyllisen aineen käyttö samoin kuin kalan ohjaaminen pyydykseen pelottamalla.

Sallittujen pyyntivälineitten käytöstä ja rakenteesta on erityismääräyksiä. Kalastussäännössä on lisäksi sovittu vuosi- rauhoituksen ajankohdasta ja pyydettyvien kalojen alamtasta.

Kalanistutusta, jota ei suoriteta erikseen annetun määräyksen täyttämiseksi, ei saa suorittaa ilman rajajokikomission lupaa.

Tenojoen kalastuspiirin kalastussäännön mukaisesti kalastusta varten Teno-, Inari- ja Skietshamjoessa tulee lunastaa kalastuskortti, joka oikeuttaa kalastamiseen myös vastaavalla kalastuspiirin osalla toisen valtion puolella.

Lohen ja taimenen pyynnissä ovat sallittuja seuraavat pyydykset: potku- ja rysäpato, kulkutusverkko, seisova verkko, nuotta, vapa ja viehe. Harrilauta ja vastaavat pyyntivälineet ovat kiellettyjä. Ne, joilla ei ole kalastusoikeutta, saavat käyttää lohen ja meritaimenen pyynnissä vain vapaa ja viehettä.

Sallittujen pyyntivälineitten määrästä, rakenteesta ja käytöstä on sopimuksessa erityismääräyksiä.

Lohelle ja taimenelle on sopimuksessa määrätty vuosi- ja viikkorauhoitus.

Myös muun kalan pyynnissä on tiettyjä rajoituksia.

Sopimus Tenojoen kalastuspiirin yhteisestä kalastussäännöstä velvoittaa asettamaan rajaveistöjä varten osapuolten yhteisiä valvontapartioita.

KITTI (1976) on tarkastellut Tenojoen kalastussääntöä ja to-

dennut, että sillä on kyetty turvaamaan lohikannan säilyminen. Kuitenkin on esiintynyt tarvetta eräiden kalastusta koskevien säännösten tarkistamiseen.

Näätämöjoen kalastusalueen kalastussäännössä määrätään lohen ja taimenen pyynnissä sallitut pyydykset ja kalastustavat.

Sallitut pyyntivälineet ovat vapa tai uistin, mutta ei harri-lauta tai siihen verrattava, sekä seisova verkko. Patopyynti ei ole sallittu. Norjan puolella Kolttakoskessa on sallittu käpäläkulle.

Kalastussäännössä on määräyksiä käytettävän verkon koosta ja silmäharvuudesta.

Lohen ja taimenen sekä muun kalan pyynnille Näätämöjoella on sovittu viikko- ja vuosirauhoitukset.

Suomen - Norjan rajavesitoimikunta (1973) on tehnyt ehdotuksen Suomen ja Norjan rajavesistöjen yleistä käyttöä ja suojelua koskevaksi sopimukseksi, jossa tulisi olemaan myös kalastusta koskevia säännöksiä.

2. Kalastus luonnon- ja kansallispuistoissa

Eräistä valtionmaiden luonnonsuojelualueista annetun asetuksen (273/58) mukaan kalastus on luonnonpuistoissa sallittu, mikäli järjestyssäännöissä ei toisin määrätä. Liikkuminen luonnonpuistojen alueella on kuitenkin yleensä rajoitettu luvanvaraiseksi tai vain tietyillä reiteillä tapahtuvaksi. Asetuksen mukaan kalastus kansallispuistojen alueella on sallittu niillä paikoilla ja sillä tavalla kuin järjestyssäännöissä määrätään.

Utsjoella sijaitseva Kevon luonnonpuisto sekä Inarissa sijaitseva Lemmenjoen kansallispuisto ovat metsähallituksen hallinnassa. Enontekiöllä sijaitsevat Mallan luonnonpuisto sekä

Pallas-Ounastunturin kansallispuisto, josta osa sijaitsee Enontekiön ja osa Muonion alueella, ovat metsäntutkimuslaitoksen hallinnassa.

Kevon luonnonpuiston maapinta-ala on noin 33 851 ha ja vesipinta-ala noin 355 ha. Alueen halki virtaava Kevojoki sijaitsee lähes kokonaisuudessaan luonnonpuiston alueella samoin kuin useat sen sivu-uomista. Järjestyssääntöjen mukaan alueella on mahdollista kalastaa metsähallinnon luvalla. Luonnonpuiston alueella voimassa oleva liikkumisrajoitus ei koske paikkakuntalaisten liikkumista heidän kalastusmatkoillaan. Haastattelututkimuksen yhteydessä 6 ruokakuntaa ilmoitti kalastavansa Kevojoella. Metsähallitus ei myy urheilukalastuslupia alueen vesiin. Utsjoelle kalastuslupansa lunastaneista urheilukalastajista kuitenkin usea ilmoitti kalastaneensa myös Kevojoella ja sen luonnonpuiston alueella sijaitsevilla sivujoilla.

Lemmenjoen kansallispuiston maapinta-ala on noin 171 427 ha ja vesipinta-ala noin 1 149 ha. Alueella sijaitsevat mm. Vaskojoen, Lemmenjoen, Repojoen ja Ivalojoen latvavedet sekä Kietsimäjoki. Nykyisten järjestyssääntöjen mukaan kalastaminen alueella on sallittu vain erityisluvalla. Paikkakunnan manttaalinomistajilla ja heihin verrattavilla katsotaan olevan oikeus harjoittaa alueen vesillä lain sallimaa kalastusta. Tämä on mainittu myös luonnoksessa Lemmenjoen uusiksi järjestyssäännöiksi (1975). Osa kansallispuiston vesistä kuuluu metsähallituksen urheilukalastusalueisiin. Angelin, Lisman, Repojoen ja Kutturan kylien asukkaat sekä Lemmenjoen kullanhuuhtajat harjoittavat kalastusta Lemmenjoen kansallispuiston alueella.

Mallan luonnonpuiston alueella kaikenlainen kalastus on kielletty. Alueen maapinta-ala on noin 2 900 ha ja vesipinta-ala noin 100 ha.

Pallas-Ounastunturin kansallispuistosta sijaitsee Enontekiön alueelle noin 27 800 ha maapinta-alaa ja noin 350 ha vesipin-

ta-alaa. Kansallispuiston alueella kalastus on sallittu vain Muonion puolella sijaitsevassa Pallasjärvessä. Muihin alueilla sijaitseviin vesiin voidaan kalastuslupia myöntää vain erityisissä poikkeustapauksissa.

VII TARKASTELU

1. Vesistöt

Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnissa on vesiä metsähallituksen suunnitteluosaston antamien tietojen mukaan seuraavat määrät:

Inari	202 838 ha
Utsjoki	18 665 "
Enontekiö	<u>33 283 "</u>
Yhteensä	254 786 ha

Alueen vedet kuuluvat pääasiallisesti Kemijoen, Tornionjoen, Tenojoen, Näätämöjoen, Uutuanjoen, Paatsjoen ja Tulomajoen vesistöihin.

Yli 1 000 ha suuruisia järviä on Inarissa 14, Utsjoella 1 ja Enontekiöllä 3. Seuraavassa luettelo järvistä suuruusjärjestyksessä (OLIN 1936):

Inarinjärvi	1 050	km ²
Muddusjärvi	48,2	"
Nitsijärvi	38,1	"
Iijärvi	35,8	
Kilpisjärvi	33,7	"
Paadarjärvi	21,1	"
Suolisjärvi	18,3	"
Rahajärvi	17,9	"
Pöyrisjärvi	16,0	"
Nammijärvi	15,3	"
Surnujärvi	15,3	"
Sevettijärvi	15,3	"

Ounasjärvi	14,9 km ²
Ukonjärvi	13,2 "
Pulmankijärvi	12,5 "
Hammasjärvi	10,8 "
Pautujärvi	10,5 "
Vuontisjärvi	10,5 "

Alueen suurin järvi, Inarinjärvi, on säännöstelty voimatalouden tarpeita varten. Selvitysajankohtana myös Raha- ja Hammasjärvi olivat säännösteltyjä.

2. Asutus

Vesistöillä on ollut ratkaiseva vaikutus Lapin asutuksen kehittymisessä. Asutus on sijoittunut pääasiallisesti vesistöjen rannoille. Vanhin asutus muodostui jokien varsille, koska suuret joet kalavesinä ja kulkuteinä tarjosivat parhaat elämisen mahdollisuudet (Lapinkomitea 1938).

Lapissa asuneet saamelaiset olivat alun perin metsästäjiä ja kalastajia ja heillä oli yksinoikeus Lapin kalavesiin ja pyyntimaihien, joista he maksoivat veroa aluksi pirkkalaisille, myöhemmin kuninkaalle. Saamelaisilla oli maahan ja veteen varhaisimmissa vaiheissa kollektiivinen, Lapinkylän yhteinen omistusoikeus ja myöhemmin asuttamisella tai hyväksi käyttämällä saatu yksilöllinen oikeus veromaahan, joka oli pienempi osa lapinkylän alueesta (VALKEAPÄÄ).

Kalastusmahdollisuus oli sittemmin tärkeä houkutin ohjattaessa uudisasutusta Lappiin. Ensimmäinen uudistiloja koskeva ohjesääntö on vuodelta 1749. Siinä uudistiloille annettiin tarvettaan vastaava kalastusmahdollisuus. Varsinkin Venäjän vallan alla (1809-1917) perustettiin eri lakien perusteella runsaasti uudistiloja. Tänä aikana perustetuille tiloille osoitettiin perustamispäätöksissä tiettyjä kalavesiä. Inarissa ja Utsjoella myös osa saamelaisista luopui kotaelämästä ja

ryhtyi uudistilallisiksi tai kruununtorppareiksi, mutta Enontekiöllä sensijaan perustivat lähes yksinomaan suomalaiset uudistiloja. Niin sanottuja vanhoja tiloja, joille tällöin osoitettiin kalavesiä, on noin 250, joista noin puolet on saamelaisten hallussa (Saamelaiskomitea 1973a).

Isojaossa Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä vuonna 1925 manttaali määräytyi tilan tuottaman heinä määrän ja suolakalan perusteella. Muun muassa poronhoito ja keräily jäivät kokonaan huomioon ottamatta manttaalia määrättäessä. Toisaalta isojaossa ei lainkaan erotettu maata niille, jotka eivät olleet perustaneet tilaa. Näin suurin osa saamelaisista, etenkin Enontekiöllä, jäi ilman manttaalioikeutta (Saamelaiskomitea 1973a).

Suomen itsenäistymisen jälkeen siirtolaisia ohjattiin Lappiin mm. valtion verohelpotusten turvin (Saamelaisasiain komitea 1952, VARJO 1962).

Toisen maailmansodan jälkeen perustettiin Inariin ja Utsjoelle vuoden 1945 maanhankintalain perusteella tiloja Petsamosta siirtyneelle suomalaisväestölle sekä rintamamiehille.

Vuonna 1955 annetun lain eräiden kolttien asuttamisesta (273/55) perusteella Petsamosta Suomen puolelle siirtynyt koltta- väestö asutettiin Näätämöön ja Nellimöön. Sijoitusalueen rajat on määrätty asetuksella (399/55).

Porotilalain (590/69) ja lain porotilain muuttamiseksi (351/74) mukaan porotaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa tai olennaisen osan toimeentulostaan saavilla on oikeus saada omistukseensa maa-alue porotilan perustamista varten.

Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnissa asui vuoden 1975 alussa yhteensä 10 415 henkeä. Saamelaiskomitean (1973a) mukaan saamelaisia näiden kuntien alueella vuonna 1970 asui yhteensä 3 669 henkeä.

3. Kalastus ja muut luontaiselinkeinot

Luontaistaloudelle on tyypillistä eri elinkeinonhaarojen esiintyminen yhdessä. Kalastus ja metsästys ovat keräilyn ohella näennäisen vähämerkityksellisiä elinkeinorakennetta ja ammatillista jakautumaa osoittavissa tilastoissa. Kuitenkin juuri nämä kolme toimeentulolähdettä havaitaan miltei kaikkien luontaistaloutta harjoittavien ruokakuntien kokonaistoimeentulossa (Saamelaiskomitea 1973 a). SARAn (1976) mukaan vuonna 1960 luontaiselinkeinoista sai elantonsa Inarissa 48 %, Enontekiöllä 59 % ja Utsjoella 66 % väestöstä. Siirtyminen pois näiden elinkeinojen piiristä on ollut voimakasta ja vuonna 1970 saman lähteen mukaan luontaiselinkeinoista sai elantonsa Inarissa 29 %, Enontekiöllä 28 % ja Utsjoella 35 % väestöstä. SIURUAISEN (1976 a) mukaan luontaiselinkeinojen osuus saamelaisalueella saamelaisten tulonmuodostuksessa vuonna 1970 oli noin 25 % kun se saman alueen suomalaisten tulonmuodostuksessa oli vain noin 3 %. Paikoitellen luontaiselinkeinojen osuus, mm. poronhoitoalueilla, oli jopa 60 - 80 %.

Tässä selvityksessä luontaiselinkeinojen harjoittajien osuus on edellistä suurempi (Inarissa 39 %, Utsjoella 50 % ja Enontekiöllä 70 % haastatelluista), koska kalastus nimenomaan luontaiselinkeinojen harjoittajien keskuudessa on tärkeää.

Kalastuksen merkitystä kuvaa mm. kalastavien ruokakuntien suuri osuus kaikista ruokakunnista (taulukko 1). Kalastusta harjoittavien ruokakuntien osuus oli suurin heikoimpien kulkuyhteyksien takana ja kauimpana liikekeskuksista sijaitsevissa kylissä. Näissä kylissä myös kotitaloudessa kulutetun kalan määrä oli suurin.

ASP (1965) toteaa, että lappalaisilla on yleensä monta tulolähdettä ja, vaikka kalastus ei olekaan monen pääelinkeino, se on kuitenkin yksi tärkeimmistä elannonantajista (kts. myös Kolttatoimikunta 1973). NICKUL (1952) arvioi kalastuksen ja metsästyksen osuuden saamelaisperheiden tulonmuodostuksessa vuonna 1948 olleen noin 5 % ja saman alueen suomalaisten

osalta noin 1 %. (kts. myös SIURUAINEN 1975 ja 1976 b.)

Ruokakunnassa harjoitettava pääasiallinen elinkeino vaikuttaa kalastuksen luonteeseen. Saamelaisväestölle tärkein elinkeino Enontekiöllä ja Inarissa on edelleen poronhoito, josta noin 37 % saamelaisista saa elantonsa (NICKUL 1970). Enontekiöllä monella poronhoitajaperheellä on eri kesä- ja talvipaikkansa, mikä vaikuttaa kalastusalueiden valintaan. Lisäksi työn luonne vaikuttaa kalastuksen ajoittumiseen ja kalastustapoihin.

Utsjoella maatalous on tärkeämpi elinkeino kuin porotalous. Maatalot sijaitsevat lähes poikkeuksetta veden äärellä. Koska maatalous sitoo työvoiman kotiin, tapahtuu kalastus jatkuvasti samoilla alueilla yleensä kodin lähetyvillä. Ylä-Tenon rannalla asuvat kalastavat lisäksi Luomusjärvillä ja Utsjoen ja Ala-Tenon varren asukkaat Vetsikkojärvellä.

Vakituisessa ansiotyössä käyvien osuus on jatkuvasti kasvanut ja väestö on yhä enemmän siirtynyt asutuskeskuksiin. Kalastus on tällöin useimmiten pelkästään vapaa-aikana tapahtuvaa ja se saa usein virkistyskalastuksen luonteen. Saamelaisista SIURUAISEN (1975) mukaan vajaa 20 % asuu kuntakeskuksissa tai niiden välittömässä läheisyydessä.

Selvityksen yhteydessä vain pieni osa ilmoitti vaihtavansa kalastusalueita vuosittain. ITKOSEN (1948) mukaan muutamissa Inarin ja Koltan Lapin järvissä kalastettiin pyyntivesien lukuisuuden vuoksi vain joka toisena tai kolmantena vuonna. Järvien jättäminen "kesannolle" välivuosiksi, mitä myös TANNER (1929) on selostanut, turvasi uuden kalakannan kehittymismahdollisuuden. Kalastajamäärän kasvu lienee syy, miksi kalastusalueiden vuorottelusta on lähes kokonaan luovuttu. Näätämön koltista vain yksi ilmoitti enää harjoittavansa kierto-
systeemiin perustuvaa kalastusta.

Kalastuspaikkojen lukuisuus ja se, että useimmat kalastuspaikat ovat perhekohtaisia, on kuitenkin periytynyt Suonikylän ajoilta (vrt. NICKUL 1935, 1948, PELTO 1962).

4. Kalastusoikeudet

Enontekiölle, Inariin ja Utsjoelle erityisesti 1800-luvulla perustettujen tilojen perustamiskatselmuspöytäkirjoissa ja perustamispäätöksissä esiintyy runsaasti mainintoja, joissa tilan kalavedeksi on nimetty tai merkitty tiettyjä vesialueita tai kalastuksia (SUOMAA 1971). Tiloille merkityt kalastusoikeudet vaihtelevat laadultaan ja laajuudeltaan riippuen siitä lainsäädännöstä, jonka vallitessa tila on perustettu (kts. HYVÖNEN 1970). Osaksi näistä oikeuksista johtuen ei toistaiseksi ole nähty mahdolliseksi eikä tarkoituksenmukaiseksi toteuttaa vesialueiden jakoa kolmen pohjoisen kunnan alueella.

Vuosina 1830 - 1901 kyseisiä tiloja perustettiin seuraavasti: Inariin 107, Enontekiölle 70 ja Utsjoelle 57. Lisäksi on ainakin 23 tilaa, joiden tarkkaa perustamisaikaa ei ole tiedossa (Lapinmaan komitea 1905).

Lapin läänin maanmittauskonttorin antamien tietojen mukaan Inarissa on tiloja, joille on annettu erityisoikeuksia kalastuksen suhteen taulukossa 26 esitetyt määrät.

Taulukko 26. Inarissa olevat tilat, joille Lapin läänin maanmittauskonttorin mukaan on annettu erityisoikeuksia.

Kylä	tiloja, joilla on erityisoikeuksia	tiloja yhteensä
Ivalo	11	29
Koppelo	5	14
Törmänen	13	24
Akujärvi	12	24
Kaamanen	18	21
Kirkonkylä	19	22
Paatsjoki	8	10
Näätäjä	5	8
Paadar	14	14
Yhteensä	105	166

Taulukkoon eivät sisälly seuraavanlaiset tilat:

- kolttatilat, joiden kalastusalue on muutoin määrätty
- vuoden 1925 lain mukaan lunastetut valtion vuokratilat, joille erityisoikeuksia ei ole annettu
- maanhankintatilat, joille on osittain annettu erityisoikeuksia, mutta joiden paikat on toistaiseksi tarkemmin määrittämättä
- yhteismetsät, joilla ei ole erityisoikeuksia
- maankäyttölain mukaiset tilat, joilla ei ole erityisoikeuksia
- porotilat, joilla ei ole erityisoikeuksia.

Saamelaiskomitea on koonnut luettelon tilan kirjoihin merkityistä nautinnoista. Seuraava tarkastelu perustuu Utsjoen, Enontekiön ja osittain Inarin osalta näissä ilmoitettuihin tietoihin. Nautinnat on luetteloitu Lapin läänin maanmittauskonttorissa.

Luettelossa mainittujen tilojen kirjoissa esiintyy hyvin erilaisia merkintöjä kalastusoikeudesta mm. Inarinjärveen. Joillekin tiloille on merkitty Inarinjärven lahtia tai muunlaisia alueita järvestä kalavedeksi. Erään tilan kirjoissa on maininta, että sen kalavedeksi tulee mm. Inarinjärvi yhdessä pitäjän muiden asukkaiden kanssa. Erään tilan kirjoissa kalavedeksi on nimetty mm. Inarinjärvi yhteisesti kyläkunnassa. Joillekin tiloille taas Inarinjärvi ja Ivalojoki on nimetty yhteisesti kyläkunnan kanssa (SUOMAA 1971).

Inarissa lähes kaikki järvet on nimetty joidenkin tilojen nautinta-alueiksi. Myös Näätämön kolttala-alueella on tämä tilanne. Alueella, jolla kolttalain perusteella koltille on kalastusoikeus, kaikki isohkot järvet on nimetty alueelle perustettujen uudistilojen kalastusnautintavesiksi.

Utsjoella Tenojoen osalta kaikki kunnolliset pato- ja apajapaikat on nimetty tiloille. Kunnan itäosassa on vesistöjä, joita ei ole merkitty tilojen kirjoihin. Yleensä oikeuksia on annettu suuriin järviin nimettyinä, pienet järvet on kui-

tattu sanonnalla metsäjärvet, ympäristön järvet, lähivedet tms.

Tiloille on yleensä annettu osuuksia useaan patoon. Useimmat patopaikat ovat kahden tai neljän ruokakunnan yhteisiä, mutta on myös yksityisiä patopaikkoja. Poikkeuksellinen on Outakosken poikkipato, johon on annettu osuus yli kymmenelle ruokakunnalle. Joihinkin patoihin on erityisiä rajoituksia. Pato on esimerkiksi kevättulvan aikaista pyyntiä varten tai sen käyttö on sallittu vasta tietyn päivämäärän jälkeen. Joissakin tapauksissa on nimetty, minkä kalalajin pyyntiin pato on.

Tiloille on nimetty myös kulkutus-, nuotta- ja verkkokalastuspaikkoja Tenojokeen.

Myös on nimetty tilalle jokin joen osa esim. harrinpyyntipaikaksi. Eräälle tilalle on nimetty Utsjoen latvat ja lompolot lohen ja harrin pyyntipaikoiksi. Nimettyjen järvien yhteydessä esiintyy usein maininta, että ne ovat pikkukalan pyyntiä varten.

Luomusjärvi on erään tilan kirjoihin merkitty kalastusalueeksi yhteisenä toisten kyläkuntalaisten kesken. Polmakjoesta on annettu 1/4 tai 1/3 lohipyynnistä tiloille. Eräälle on 1/3 annettu yhteisenä toisten kyläläisten kanssa. Polmakjärvi on yhteisenä rannan asukkaille.

Utsjoella esiintyy ainoastaan kerran maininta "kalastus yhteinen muiden kylän tilojen kanssa" ilman että kohdetta olisi nimetty.

Enontekiöllä tilojen perustamiskirjoissa ei yleensä ole rajattu pyyntialueita, vaan monissa tapauksissa pyyntioikeus on annettu kylälle yhteisenä tarkemmin rajaamattomalle alueelle.

Vain muutamilla Enontekiön tiloilla on tarkoin nimetyt pyyntijärvet tilojen perustamiskirjoissa. Kalastusalueiden nimeämisen yhteydessä ei esiinny rajoituksia esim. kalastusajan tai pyydetävän kalalajin suhteen kuten Utsjoella, sen sijaan

esiintyy mainintoja, milloin kalastus on luonteeltaan koti-
tarvekalastusta.

Suuri osa saamelaisista perustaa kalastuksensa ns. ylimuistoiseen nautintaan. Maakaaren 15 luvun 1 §:n mukaan ylimuistoinen nautinta on kyseessä "kun joku on jotakin kiinteätä omaisuutta tahi jotakin oikeutta niin kauan häiritsemättä ja estämättä pitänyt, nauttinut ja viljellyt, ettei kukaan muista eikä tosipuheesta tiedä, miten hänen esi-isänsä tahi saantomiehensä ovat ensin sen saaneet".

HYVÖNEN (1971) on esittänyt tulkinnan ylimuistoisesta nautinnasta saamelaisten kalastusoikeuden kannalta. Hänen mukaansa ylimuistoiseen nautintaan perustuvan oikeuden haltijana voisi olla esimerkiksi saamelaiskylä.

Kalastuslain (503/51) mukaan ylimuistoinen nautinta kalastuspaikkaan tai kalastukseen on voimassa ainoastaan, milloin paikan rajat ovat täysin varmat. SUOMAA (1971) mukaan tällaiset ylimuistoiset nautinnat lienevät Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnissa harvinaisia.

Metsähallituksen viran- ja toimenhaltijoille, lääninhallituksen alaisille poliisimiehille sekä tull- ja rajamiehille on myönnetty asetuksella (322/53) oikeus maksuttomaan kotitarvekalastukseen sijoitus- ja toimialueillaan.

Selvitystyön yhteydessä useat paikalliset kalastajat, etenkin Utsjoella, kiinnittivät huomiota tull- ja rajamiesten kalastusoikeuteen. Mielipiteet siitä, onko heidän vapaa kalastusoikeutensa suotavaa, olivat sekä puolesta että vastaan.

Metsähallituksen antamien tietojen mukaan tällainen oikeus Inarin, Utsjoen ja Enontekiön alueilla oli vuonna 1973 49 metsähallituksen virkamiehellä, joista 32 käytti sitä hyväkseen, 60 tullilaitoksen palveluksessa olevalla henkilöllä, joista 38 käytti sitä hyväkseen sekä 19 poliisiviranomaisella, joista 15 käytti sitä hyväkseen. Rajavartiolaitoksen palveluksessa olevien henkilöiden, joilla kyseinen kalastus-

oikeus on, lukumäärä ei ole tiedossa.

Kalastajien kokonaismäärään nähden virkaan perustuvan vapaan kalastusoikeuden haltijoiden lukumäärä on vähäinen.

5. Kulkuyhteydet

Selvityksen yhteydessä Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kalastajat ilmoittivat yleensä kalastavansa useilla kalastusalueilla, jotka saattoivat sijaita laajallakin alueella.

Parantuneet kulkuyhteydet, varsinkin maastokulkuneuvojen kehittyminen, ovat mahdollistaneet kalastusalueiden laajentamisen entisestä. Vastaavasti kasvaneet asutustaajamat suurine kalastajajoukkoineen, lisääntynyt huvila-asutus ja virkistyskalastajien määrä sekä Inarinjärven säännöstelystä johtunut kalakantojen taantuminen ovat lisänneet tarvetta laajentaa kalastusalueita.

Tieyhteyksien lisääntyminen tai parantuminen on yleensä heti tuntunut kasvaneena matkailija- ja virkistyskalastajamääränä alueella. Saamelaisasiain komitea (1952) kiinnittää mietinnössään huomiota siihen, miten Muonionjoen - Könkämäenon vartta kulkeva tie toi Enontekiön kalavesille lisää kalastajia. Muualta tulleet retkeilijät kalastivat lähes kaikilla tunturijärvillä, jopa verkoilla.

Kulkuyhteyksien vaikutus kalastuslupien määriin käy ilmi esim. Lemmenjoki - Vaskojoki urheilukalastusalueella. Vuonna 1971 alueelle myytiin 937 lupaa. Joulukuussa 1971 astui voimaan metsähallituksen päätös eräiden luonnon- ja kansallispuistojen järjestyssäännön muuttamisesta. Siinä kiellettiin moottorikäyttöisten maastokulkuneuvojen, myös moottorikelkan käyttö teiden ulkopuolella muilta kuin poronhoitotehtävissä olevilta. Samalla kiellettiin pienlentokoneiden laskeutuminen alueelle muuten kuin hätätapauksissa. Ilmeisesti tämän seurauksena myytiin alueelle vuonna 1972 vain 473 urheilukalastuslu-

lupaa. Lupien määrät olivat vuosina 1973 ja 1974 noin 750 vuodessa. Vuonna 1975, jolloin Tirro-Angelin polkutie oli ensimmäistä kertaa autolla ajettavassa kunnossa, alueelle myytyjen lupien määrä nousi lähelle 1 600 kpl.

Yleisten teiden yhteispituus vuonna 1976 Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien alueella oli TVL:n Rovaniemen piirikonttorin antamien tietojen mukaan 1 672 km. Lisäksi suurin osa metsähallituksen rakennuttamista metsäautoteistä, joita alueella on paljon, on henkilöautolla kuljettavassa kunnossa. Yleisistä teistä 855 km sijoittuu Inarin, 292 km Utsjoen ja 525 km Enontekiön kunnan alueelle.

OINONEN (1975) toteaa, että erämaa-alueet, jollaiseksi hän lukee alueet, joita 8 km lähemmäksi ei pääse autolla, ovat voimakkaasti supistuneet viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Selvityksen mukaan paikalliselle väestölle tärkeimmät kulkuvälineet olivat vene ja moottorikelkka, lisäksi kuljettiin paljon jalan. Sen jälkeen kun moottorikelkka 1960-luvun alussa Suomessa tuli markkinoille, on sen käyttöönotto porotaloudessa ollut lähes täydellinen, mutta sen käyttö on yleistynyt myös muiden ammattiryhmien keskuudessa. Tärkeimmät moottorikelkan käyttömuodot mm. Näätämön koltilla olivat puun kuljetus, kalastus ja poronhoito. Moottorikelkka helpottaa kalastustarvikkeiden sekä saaliin kuljettamista ja nopeuttaa kulkemista niin, että esimerkiksi yöpymisen tarve kalastuspaikoilla on vähentynyt, koska yöksi ehditään takaisin kotiin. Moottorikelkan käyttöönoton jälkeen on voitu alkaa hyödyntää kaukanakin sijaitsevia vesialueita. Esimerkiksi Partakosta on alettu kalastaa Pautujärvellä ja Kolmishjärvellä myös talvisin (PELTO et al. 1968). Moottorikelkka on kallis kulkuneuvo. Siitä aiheutuneiden kulujen vuoksi on kalastusta pitänyt lisätä (PELTO et al. 1968, BERNARD & PELTO 1972).

Utsjoella vuosina 1962 - 1965 vain saamelaiset, jotka kalastivat elannokseen, käyttivät moottorikelkkaa kalastusmatkoil-

laan. Myöhemmin suomalaiset ja ansiotyössä käyvät saamelaiset alkoivat käyttää moottorikelkkaa kalastusmatkoillaan, jolloin alkoi syntyä kilpailua alueista. Myöhemmin kolmantena ryhmänä moottorikelkkaa alkoivat käyttää talvella matkailijat ja urheilukalastajat, jotka täten pääsivät paikkakuntalaisten perinteisille kalavesille (MÜLLER-WILLE 1971). LINKOLA (1972) mukaan noin puolet käytössä olevista moottorikelkoista on hankittu pelkästään huvi- tai virkistystarkoituksia varten. Moottorikelkkatoimikunnan (1972) mukaan moottorikelkat ja pienlentokoneet ovat luoneet tilanteen, jossa yksikään järvi tai vesistö ei enää ole ihmisen ulottumattomilla. Kalastus rauhoitetuilla alueilla sekä kiellettyjen tai liian suurten pyydysmäärien käyttö on lisääntymässä, koska valvontaviranomaiset eivät pysty suorittamaan riittävän tehokasta valvontaa.

Enontekiöläisten kalastajien mielestä kalastuksessa on vallalla "kaikki-pois-kalastus". Nopeat kulkuvälineet ja tehokkaat pyyntivälineet yhdessä ovat käyneet kalakannoille tuhoisiksi (Saamelaiskomitea 1973 b).

Toisaalta pienlentokoneet mahdollistavat saaliin kuljetuksen nopeasti syrjäisiltäkin kalastusalueilta asutuskeskuksiin. Tällä on merkitystä erityisesti kesäkalastuksessa. Lentokoneiden ja moottorikelkkojen käyttäminen tehostaa myös valvontatyötä.

6. Pyyntitavat

Lapinmaan komitean (1905) mukaan vuosisadan alussa Lapissa pyydettiin kaloja seuraavilla pyydyksillä: padoilla, nuotilla, verkoilla, rysillä, lanka- ja päremerroilla, pitkillä siimoilla, uistimella, perhosongella sekä tuohustamalla. Lisäksi Tenjoella harjoitettiin tuolloin goldem-pyyntiä. Kalastusvälineet onkia ja uistimia lukuunottamatta valmistettiin kotona. Inarissa siikaa pyydettiin enimmäkseen nuotilla sekä vähäisemmässä määrin verkoilla, muiden kalojen pyynnissä käytettiin

näiden ohella rysiä ja pitkää siimaa. Talvella pyydettiin kalaa juomustamalla. Siian lisäksi tärkeimmät kalalajit Inarissa olivat taimen, hauki, harjus ja muikku, jolla komitea tar koittanee reeskaa. Enontekiöllä tärkeimmät kalalajit olivat siika, muikku, harjus ja hauki. Utsjoella tärkein ja pääasial- lisin saaliskala oli lohi.

ITKONEN (1948) toteaa lappalaisten kalastaneen enimmäkseen ver- koilla sekä isoissa joissa padoilla ja aiemmin harjoittaneen myös nuottaamista merkittävässä määrin. Muita ITKOSEN mainit- semia pyyntitapoja ovat käsin pyynti ja kolkkaaminen, silmus- tus, koukkupynti, onginta, uistaminen, lieppi-, ahRAIN- ja lippopyynti, ampuminen, merta-, lana-, rysä- ja ajoverkkopyynti.

Kalastus Inarinjärvellä oli Saamelaisasiain komitean (1952) mu- kaan huipussaan 1930-luvulla (kts. myös VUORIO 1956). Tällöin kotitekoisten verkkojen ja pienten nuottien rinnalle oli ilmes- tynyt moottoriveneillä kuljetettavat suurnuotat, joilla yhdes- tä apajasta saattoi aluksi saada jopa 5 000 kg siikaa. Suur- nuottien yleistyttyä muilla pyyntivälineillä saadut kalansaa- liit vastaavasti pienenevät. Soutuvenenuottakunnat kalastivat aina lisäksi myös verkoilla. Vuonna 1938 suurnuottia oli jo 8 ja tällöin niidenkin saaliit olivat enää noin 50 kg apajalta. Moottoriveneet olivat olleet ainoastaan suomalaisten hallussa, vasta komitean mietinnön ilmestymisen aikoihin (1952) niitä alkoivat hankkia myös saamelaiset. Ennen toista maailmansotaa Inarinjärvellä kävi myös iiläisiä ammattikalastajia, jotka ka- lastivat isoilla merirysillä. Heiltä inarilaiset oppivat sii- kapesäpyynnin. Sodan aikana Inarinjärvelle ilmestyi myös ko- honuottia. TOIVONSEN (1966) mukaan nuottaaminen Inarinjärvel- lä vähentyi huomattavasti säännöstelyn alettua. Pitkän sii- man käyttö väheni rautu- ja taimenkantojen vähennyttyä, samoin rysien käyttö. Katiskapyynti järvellä oli sotien jälkeen yleis- tynyt, koska kotitarvekalastus oli lisääntynyt. Uistelua jär- vellä oli harrastettu jopa ammattimaisesti, mutta vuonna 1966 sitä TOIVONSEN (1966) mukaan harrastivat vain turistit.

Patopyyntiä oli Inarissa ITKOSEN (1948) mukaan harjoitettu mm.

Vaskojoella ja Inarinjoella sekä Iijärvellä. PIIROLAn (1972) mukaan lohen pyynti padolla väheni Inarinjoella 1960-luvulla lohisaaliittien vähennyttyä voimakkaasti. TOIVOSEN (1966) mukaan Ivalojoelta oli ennen sotia pyydetty siikaa ns. korvpadolla. Lisäksi oli kalastettu inalla ja tuulastamalla. Useimmat ITKOSEN (1948) mainitsemista pyyntivälineistä olivat olleet kalastajien käytössä etenkin Inarissa.

Nykyään yleisin pyyntitapa Inarissa kalastusselvityksen mukaan on verkkopyynti, joka suurelle osalle haastatelluista oli ainoa pyyntiväline. Toiseksi yleisin pyyntimuoto oli kessällä uistelu ja talvella pilkkiminen. Nuottaamista harjoittivat eniten Näätämön koltat. Muualla nuotan käyttö oli vähäistä. Useat haastatelluista olivat kuitenkin sitä mieltä, että nuottaus olisi hyvä hoitotoimenpide, jota tulisi kehittää.

Enontekiöllä kalastus on ollut pääasiallisesti nuotta- ja verkkokalastusta kuten Inarissa. Vuonna 1892 rovasti A. LAITINEN (ref. VUORIO 1956) kirjoitti Enontekiön kalastusoloista Suomen kalastuslehdessä. Hän mainitsi pyyntitavoista nuotan, verkot, tuohustamisen, inoamisen ja tarpomisen. Talvella haukia ja ahvenia pyydettiin verkoilla. Madetta pyydettiin padoilla. Nykyään verkkokalastus on Enontekiöllä lähes yksinomainen pyyntitapa.

FELLMAN (1906) ja PAULAHARJU (1927) kuvaavat lohen kalastusta Tenojoella 1800-luvulla. Lohen pyytäminen aloitettiin noin kahdeksan päivää jäiden lähden jälkeen kulkuttamalla, jota harjoitettiin niin kauan kuin vesi oli tulvan vuoksi sameana. Tulvan asetuttua ja sameuden hävittyä pystytettiin padot, jotka olivat pyynnissä kunnes lohi aloitti laskeutumisen. Lisäksi lohta pyydettiin goldemilla, patonuotalla, jolla saatettiin FELLMANin (1902) mukaan päästä jopa tuhannen lohen kerta-saaliisiin. Lohen alettua laskeutumisen alas jokea elo-syyskuulla sitä pyydettiin jälleen kulkuttamalla ja syysöiden pimenettyä tuohustamalla (kts. myös KITTI 1975).

Vuonna 1873 kalastussäännössä kiellettiin goldem-pyynti ja tuohustus, mutta Lapinmaan komitea (1905) toteaa näitä pyyn-

timuotoja yhä harjoitetun Tenojoella. Uutena pyyntitapana komitea mainitsee lohen onkimisen uistimella, minkä englantilaiset urheilukalastajat olivat opettaneet tenolaisille, ja jonka komitea mainitsee jopa jokilappalaisen kesätyöksi. PAULAHARJUN (1927) mukaan taas onkimista harrastettiin melko vähän. Tenojoella tiedetään olleen lohipadon varmuudella jo vuonna 1607. Tenojoella käytetty yleisin patotyyppi on ollut ns. joddu-pato, Vetsikko- ja Inarijoella taas rysäpato (ITKONEN 1948).

ITKONEN (1948) mukaan Tenolla ei kalastettu mielellään muuta kuin lohta. Sen sijaan Inarijoella ja järvissä kelpasivat myös harjus, siika, rautu, tammukka, hauki ja made. PAULAHARJU (1927) kertoo siikaa ja harjusta pyydetyn pitkin kesää nuotalla ja verkolla.

Edellä mainituista ovat edelleen käytössä kaikki lain sallimat pyyntitavat, joille Tenojoen kalastussääntö tosin asettaa tiettyjä lisärajoituksia. Uistin- ja verkkopyynti, etenkin tunturijärvissä ovat edellä kuvatusta huomattavasti lisääntyneet. Lisäksi nykyään kalastetaan talvella pilkkimällä tunturijärvillä.

7. Valvonta

Kalastusselvityksen yhteydessä useat sekä paikkakuntalaiset että virkistyskalastajat kiinnittivät huomiota nykyisen valvonnan riittämättömyyteen kaikkien kolmen pohjoisen kunnan alueilla ja pitivät tätä huomattavana epäkohtana.

Kalastuslain (503/51) ja sen soveltamisesta annetun asetuksen (695/51) mukaisesti poliisiviranomaisilla, maa- ja metsätalousministeriön kalastus- ja metsästysosaston, metsähallituksen, tullilaitoksen, rajavartiolaitoksen ja merenkulkuhallituksen alaisilla viran- ja toimenhaltijoilla on velvollisuus valvoa, että kalastusta koskevia säännöksiä noudatetaan.

Kalastuksen valvontaa Inarin ja Utsjoen alueilla suorittaa päätoimisesti ainoastaan yksi metsähallituksen palkkaama erävar-

ja. Lisäksi valvontatyössä on tilapäisesti mukana muita metsähallituksen ja manttaalikuntien palkkaamia valvojia. Enontekiöllä toimii päätoimisesti yksi opasvartija.

Utsjoki on jaettu kolmeen valvonta-alueeseen. Kussakin valvontaa suorittavat partiot, joissa on 2 - 4 metsähallituksen ja yksi manttaalikunnan palkkaama valvoja. Inarissa valvontaa on jouduttu keskittämään Juutuan- ja Näättämojoelle, missä sitä on suoritettu tavallisesti neljän hengen ryhmissä. Muualla Inarissa valvonta on ollut yhden henkilön tehtävänä. Vuodesta 1974 valvontaa on suoritettu lentokonetta apuna käyttäen.

Syytetoimiin johtaneita kalastusrikkomuksia vuodesta 1972 lähtien on Inarissa havaittu vuosittain 35 - 100, Utsjoella 25 - 54 ja Enontekiöllä noin 15. Vuonna 1976 vastaavien rikkeitten määrä Utsjoella syyskuun loppuun mennessä oli jo 64 ja Inarissa 21. Rikkeet ovat olleet enimmäkseen kalastaminen ilman lupaa tai luvattomilla pyydyksillä.

Tenojoen kalastussääntö velvoittaa Suomen ja Norjan asettamaan yhteisiä valvontapartioita, joiden lukumäärästä, valvonta-alueesta ja muista valvontaan liittyvistä asioista päättävät yhdessä Lapin lääninhallitus ja Finnmarkin fylkesman. Havaittuja rikkeitä, jotka ovat johtaneet syytetoimiin, on Tenojoella viime vuosina ollut vuosittain noin 20. Yleensä tällöin on kyseessä ollut kalastaminen ilman lupaa.

Eräänä mahdollisuutena valvonnan tehostamiseksi on paikallisten kalastajien taholta ehdotettu paikkakuntalaisten, erityisesti luontaiselinkeinojen harjoittajien ottamista mukaan valvontatyöhön. Rikkomusten vähentämiseksi on lisäksi ehdotettu sakkojen korottamista.

8. Metsähallituksen ja manttaalikuntien yhteistoimintaelimet

Metsähallitus päätti Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien valtion hallinnassa olevien vesialueiden kalastuksesta aina 1960-

luvulle asti. Inarin manttaalikunnan aloitteesta perustettiin sen ja metsähallituksen välinen yhteistoimintaelin vuonna 1961. Vastaavanlainen yhteistoimintaelin perustettiin Utsjoelle vuonna 1965 ja Enontekiölle vuonna 1966. Utsjoen yhteistoimintaelin on pyrkinyt vaikuttamaan kalastusolojen järjestämiseen mm. antamalla lausuntoja kalastussääntöehdotuksista sekä tekemällä itse ehdotuksia kalastussäännöiksi.

Yhteistoimintaelinten tarkoituksena on järjestellä väliaikaisesti kunkin kunnan jakamattomien yhteisten vesialueiden kalastusta kunnes vesialueiden piirirajankäynti on lopullisesti suoritettu. Perustamissopimusten mukaan osapuolet pitävät tärkeänä paikallisten asukkaiden elinehtojen turvaamista huomioonottaen manttaalikuntien jäsenten ja metsähallituksen oikeudet koveksiin. Erityistä huomiota kiinnitetään kalanhoidollisten kysymysten ratkaisemiseen. Yhteistoimintaelinten tehtävänä on myös pyrkiä huomioimaan urheilu- ja virkistyskalastajien tarpeet ja samalla edistää Lappiin suuntautuvaa matkailua.

Yhteistoimintaelin neuvottelee siten mm. kunnassa urheilukalastukseen vuosittain varattavista vesialueista ja kalavesien käytöstä perittävistä maksuista. Lisäksi yhteistoimintaelin käsittelee mm. kunnassa manttaalia omistamattomien ammattikalastuslupahakemukset.

Yhteistoimintaelimen osapuolet alistavat ne päätökset, mitä yhteistoimintaelimessä tehdään, manttaalikunnan yleiselle kokoukselle ja metsähallitukselle lopullista ratkaisua varten. Yleensä manttaalikunnan edustajien yhteistoimintaelimessä tekemät ehdotukset kalakantojen suojelemiseksi yhteistoimintaelinten pöytäkirjojen (vv. 1961 - 1975) mukaan ovat saaneet metsähallituksen hyväksymisen ja maa- ja metsätalousministeriö on niiden pohjalta tehnyt päätöksen. Vastaavasti metsähallituksen edustajien ehdotukset urheilukalastuspaikkojen lisäämiseksi ovat yleensä saaneet manttaalikunnan hyväksymisen.

Kalakantojen suojelemiseen tähtäävät päätökset ovat pääasiallisesti olleet kalastusta rajoittavia. Rajoitukset ovat enimmäk-

seen koskeneet pyyntiaikaa ja -välineitä, sekä kalastusalueita ja pyydetäviä kalalajeja. Eniten pyyntirajoituksia on annettu Inarinjärvelle, varsinkin jokien suualueille, sekä Ivalo- ja Juutuanjoelle.

Taulukossa 27 on esitetty kunnittain yhteistoimintaelimissä syntyneiden päätösten määrä, jotka maa- ja metsätalousministeriö on päätöksellään hyväksynyt.

Taulukko 27. Maa- ja metsätalousministeriön päätöksellä hyväksytyt metsähallituksen ja manttaalikuntien yhteistoimintaelinten päätökset.

Kunta	1961-1964	1965-1968	1969-1972	1973-1976	yhteensä
Enontekiö	-	-	6	8	14
Inari	3	7	23	8	41
Utsjoki	-	2	2	1	5
Yhteensä	3	9	31	17	60

Inarin yhteistoimintaelimen tekemistä päätöksistä 22, Utsjoen 2 ja Enontekiön 8 on edelleen voimassa. Voimassa olevat päätökset on tehty vuonna 1972 tai sen jälkeen. Aikaisemmin tehdyt päätökset on asetuksilla joko muutettu tai kumottu.

9. Kalastus Ruotsin saamelaisalueella

Ruotsin valtion vuonna 1970 asettama komitea "Sameutredningen" on vuonna 1975 ilmestyneessä mietinnössään selvittänyt elinolosuhteita Ruotsin saamelaisalueella eli ns. viljelyrajan yläpuolella (ks. Sameutredningen 1975 a ja b). Alueella asuu noin 2 500 porotaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa saavaa saamelaista, sekä muuta saamelais- ja ruotsalaisväestöä.

Alueen vedet ovat pääosin valtion hallinnassa.

Suuraavassa eräitä poimintoja komitean mietinnöstä siltä osin, kuin ne koskevat kalastusta.

Porotalouslain (vuodelta 1928) mukaan saamelaiskylän jäsenellä, joka on luetteloitu porotalouden harjoittajaksi, on oikeus kalastamiseen ja metsästämiseen niillä alueilla, joilla kylällä on oikeus laiduntaa poroja. Sellainen, joka ei ole saamelaiskylän jäsen, voi saada kalastukseen erityisoikeuden tuntu-ritilaa koskevaan vuokrasopimukseen liittyvien määräysten tai viranomaisten antaman luvan nojalla^o. Kolmantena ryhmänä ovat ns. kalastajasaamelaiset, joita ei ole luetteloitu porotalouden harjoittajiksi, mutta jotka yleensä asuvat poronhoitoalueella ja saavat pääasiallisen toimeentulonsa luontaiselinkeinoista. Heidän kalastusoikeutensa perusteesta on kiistelty.

Valtion vesillä tapahtuvan ammattikalastuksen edellytyksenä on, että siitä ei koidu haittaa poronhoidolle ja saamelaiskyläin asukkaiden kalastukselle.

Kalastuksen merkitys alueen asukkaille toimeentulon antajana on paljolti samanlainen kuin vastaavalla alueella Suomessa. Ammattimainen kalastus on keskittynyt muutamiin kyliin, joilla siihen luontaisesti on parhaat edellytykset. Yleisesti katsotaan kalastuksella olevan huomattava merkitys toimeentulon lisänä. Eräillä alueilla saamelaiset, jotka pääelinkeinoaan harjoittavat poronhoitoa, yrittävät kesäkuukausina sopeuttaa poronhoitotyön kalastamisen mukaan.

Komitea toteaa, että haja-asutusalueilla saattaisi ilmetä yhteiskunnallisia ongelmia, mikäli väestöllä ei olisi mahdollisuutta kalastuksen kautta lisätulojen saamiseen. Lisäksi kalastuksella todetaan olevan joko suora tai epäsuora vaikutus työllisyyteen alueella, missä muuten on suuria työllisyysvaikeuksia.

Saamelaisalueella kalastus tapahtuu tunturijärvillä ja se on heikommassa kilpailuasemassa rannikkokalastukseen nähden pitkien kuljetusmatkojen, suppeamman kalalajivalikoiman, lyhyem-

män kalastuskauden yms. seikkojen vuoksi. Maksamalla kuljetustukea kalastajille on osittain pystytty parantamaan tunturikalastajien asemaa.

Eräänä tärkeänä kehittämismahdollisuutena komitea näki siian menekin lisäämisen. Kalastus on pääosin verkkokalastusta, kuten Suomessakin, nuottakalastuksen vähennyttyä voimakkaasti 1930- ja 1940-luvulta lähtien. Pyyntitapojen rationalisoinnin komitea katsoi olevan vain pieneltä osin mahdollista. Iso-rysäkalastuksen se näki erääksi mahdollisuudeksi joillakin alueilla.

Vuonna 1969 Norrbottenin lääninhallituksen toimesta oli suoritettu ammattikalastuksen edellyttämien tukitoimenpiteiden kartoittaminen. Osa ehdotetuista toimenpiteistä oli sellaisia, joita ei aikaisemmin ollut käytetty. Kalakannan hoitotoimenpiteeksi ehdotettiin 2-vuotiaiden kalanpoikasten, lähinnä taimenen, nieriän ja harmaanieriän istuttamista suuriin siikajärviin. Muina hoitotoimenpiteinä ehdotettiin mm. kalojen ravintoeläinten istuttamista, elinympäristön parantamista muutenkin sekä kalojen loiseläinten torjumista.

Kalastuksen helpottamiseksi esitettiin kalamajojen, venevajojen, jääaittojen yms. rakentamista suurten tunturijärvien rannoilla valtion toimesta. Komitean mietinnön ilmestymiseen mennessä oli noin 30 pienehköä jääaittaa rakennettu tunturi-alueelle.

Koska kalastusvälineet todettiin riittämättömiksi, on esitettyjen ehdotusten perusteella kehitetty tukimuotoja, joilla kalastajia on voitu avustaa uusien välineiden hankkimisessa.

Kuljetustukea maksetaan suoraan yksittäiselle kalastajalle. Tuen saannin edellytyksenä on, että kauppaan toimitetun kalan määrä vuosittain on vähintään 500 kg. Kalojen kuljettamisen järjestämiseksi tunturijärviltä kauppaan Luulajajoen alueella lääninhallitus myönsi lainan eräälle liikkeelle lentokoneen hankintaa varten. Lainanannon tarkoituksena oli luoda mahdollisuudet jatkuvalle kalastustoiminnalle tunturialueella.

Varoja edellä mainittuihin toimenpiteisiin on osoitettu mm. vesien säännöstelyn vuoksi maksetuista korvausmäärärahoista, erilaisista lupamaksutuloista sekä polttoaineveroina kootuista varoista. Pääosa tukitoimista on rahoitettu työllisyysvaroin.

10. Kalastuksen jatkuvuuden turvaaminen

Tutkimuksessa saatujen sekä kirjallisuustietojen perusteella on mahdollista tarkastella, mihin kalastuksen järjestely- ja kalakantojen hoitotoimenpiteisiin on kiinnitettävä huomiota, kun pyritään turvaamaan kalataloudellisen toiminnan jatkuvuus Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnissa. Koska tiedot kalavaroista ja kalakantojen tuotosta kyseisellä alueella ovat varsin puutteellisia, ei toistaiseksi ole mahdollista tarkastella näitä kysymyksiä muutoin kuin suuntaa antavasti.

Kalastajamäärän kehitystä on kerättyjen tilastotietojen perusteella vaikea luotettavasti selvittää, koska käytetyt kriteerit ovat eri tutkimuksissa olleet varsin erilaisia. Jonkinlaisen yleiskuvan muodostamiseen käytettävissä olevat tiedot kuitenkin soveltuvat. Verotustietojen perusteella oli kalastajia vuonna 1948 Inarissa 730 (408 saamelaista), Enontekiöllä 87 (25 saamelaista) ja Utsjoella 394 (381 saamelaista) eli yhteensä koko alueella 1 221 (814 saamelaista) (NICKUL 1952). Vuonna 1962 tehdyn haastatteluselvityksen perusteella oli kalastuselinkeinoja harjoittavia saamelaisia kyseisenä vuonna enää 85 sekä poronhoidosta ja siihen liittyvästä kalastuksesta toimeentulonsa saavia 27 eli yhteensä 112 (NICKUL 1968). Arvioida saamelaiskalastajien määrästä on esittänyt myös SIURUAINEN (1973). Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen keräämien tietojen mukaan Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä oli vuonna 1971 pääammattikalastajia 115 ja sivuammattikalastajia 575 eli yhteensä 690. Enontekiöllä ei tuolloin ollut yhtään pääammattikalastajaa, ainoastaan 25 sivuammattikalastajaa.

Kalastuksenhoitomaksun suorittamisen yhteydessä on itsensä pää-

tai sivuammattikalastajaksi ilmoittanut huomattavasti pienempi määrä kalastajia. Tässä selvityksessä paikallisesta väestöstä ilmoitti vuonna 1974 ajankäyttöjärjestyksessä tärkeimmäksi elinkeinoksi kalastuksen 127 ruokakuntaa ja toiseksi tärkeimmäksi 569 ruokakuntaa. Jälkimmäisistä osa on kotitarvekalastajia, joilla kalastus ei ilmene tulona esimerkiksi verotustilastoissa. Vastaavana ajanjaksona (1948-1973) sekä saamelaisväestö että kolmen pohjoisimman kunnan koko väestö on noin 1,5-kertaistunut (vrt. Tilastollinen päätoimisto 1949, NICKUL 1952, 1968, SIURUAINEN 1973, Tilastokeskus 1975).

Vuoden 1948 kalastajamäärät kuvastanevat melko hyvin eri kunnissa tarjolla olevia luontaisia mahdollisuuksia kalastuselinkeinon harjoittamiseen. Toisen maailmansodan jälkeisissä oloissa kalastus on todennäköisesti ollut elintarvikepulan vuoksi käytettävissä olleiden pyydysmäärien puitteissa mahdollisimman laajaa. Tuolloin vesistöt olivat myös käytännöllisesti katsoen luonnontilaisia. Sen jälkeen kalatalouden harjoittamisen edellytyksiä ovat tuntuvimmin kaventaneet Inarinjärven säännöstely (vrt. TOIVONEN 1966, 1972) ja Tornionjoen vesistön, Tenon ja Näätämöjoen vaelluskalakantojen heikentyminen lisääntyneen meri- ja jokisuupyyynnin takia (vrt. PETERSSON, ROSSELAND 1971 a ja b). Luttojoen lohikanta taas on hävinnyt ilmeisesti Ylä-Tuloman voimalaitoksen ja siihen liittyvän tekojärven rakentamisen myötä. Saalis jakaantuu lisäksi yhä useamman kalastajan kesken tuntuvasti kasvaneen virkistyskalastuksen vuoksi, jolloin yksittäisen kalastajan saalismäärät vastaavasti keskimäärin pienenevät. Kalakantoja on pyritty turvaamaan kalanviljelytoimenpiteillä, kalastussäännöillä ja kalastusrajoituksilla. Nämä eivät kuitenkaan ole kyenneet turvaamaan paikallisen kalastuksen säilymistä saman laajuisena kuin kolme vuosikymmentä sitten.

Kalastuksen järjestelytoimenpiteiden yhteydessä joudutaan arvioimaan paikallisen väestön ja virkistyskalastajien tarpeet sekä toisaalta vesistöjen luontaiset ja hoitotoimenpitein aikaansaavat kalantuotannolliset mahdollisuudet.

Tällä hetkellä saalismääristä, saaliskalojen keskikoosta ja

kantojen uudistamisesta käytettävissä olevien tietojen perusteella lohi-, taimen-, nieriä- ja harjuskannat ovat yleensä jo tehokkaimman mahdollisen kalastustoiminnan piirissä. Taimen- ja harjuskannat ovat useilla vesistöalueilla jopa huomattavasti ylikalastettuja. Pyynti kohdistuu tehokkaana myös isokokoiseen siikaan. Paikallisen kalastuksen ja virkistyskalastuksen kokonaissaalis Inarin, Utsjoen ja Enontekiön vesistä on nykyisin noin 350 - 400 t/v. Siikasaaliin lisääminen jossain määrin näyttäisi kuitenkin olevan mahdollista. Lähes käyttämättömiä ovat kääpiösiika ja madekannat (vrt. Sisävesikalastustoimikunta 1976). Tällä hetkellä vajaatehoisessa käytössä olevien kalakantojen ottaminen kalastustoiminnan piiriin antaa mahdollisuuksia lähinnä ammattimaisen ja kotitarvekalastuksen laajentamiseen jossain määrin nykyisestään. Sen sijaan virkistyskalastuksen sanottavaa laajentamista nykyiset kalavarat eivät salli muutoin kuin asettamalla nykyisiä saaliita alemmat lupakohtaiset kiintiöt. Taimen-, nieriä- ja siikakantojen lisääminen kalanviljelytoimenpitein parantaa osaltaan mahdollisuuksia virkistyskalastuksen sekä paikallisen ammatti- ja kotitarvekalastuksen laajentamiseen. Lohikannan lisääminen Tornionjoen vesistöissä, Tenossa, Näätämöjoessa ja Luttojoessa taas edellyttää lohen nousun nykyistä parempaa turvaamista jokisualueilla ja itse jokien alajuoksulla.

Selvityksessä saadut tiedot antavat viitteitä ja perusteita myös kalastustoiminnan alueelliseen suuntaamiseen. Ammattimaiselle kalastukselle voidaan turvata jatkuvuus lähinnä muuta kalastusta säätelemällä ja kalakantoja parantamalla Inarinjärvellä sekä Inarin, Utsjoen ja Enontekiön muilla suurilla järvillä. Myös Tenon ammattimaisen lohenkalastuksen jatkuvuus ja säilyminen vähintään nykyisellä tasolla voidaan turvata lähinnä virkistyskalastukseen sekä jokisuu- ja meripyyntiin kohdistuvien rajoittavien toimenpitein. Luontaiselinkeinojen harjoittajien toimeentulosta kalastus muodostaa useimmiten olennaisen osan. Kalastuksen turvaamisella on näin ollen näiden elinkeinojen jatkuvuuden kannalta ensiarvoisen tärkeä merkitys. Suurimpana uhkana tämän ryhmän kalastuksen jatkuvuudelle on muiden ammatinharjoittajien mahdollinen liiallinen kotitarve- sekä virkistyskalastus luontaiselinkeinojen harjoit-

tamiseen käytettävillä alueilla. Kotitarvekalastus keskittyy asutustaajamien lähivesille sekä kesäasuntojen läheisyyteen eikä sen alueelliseen jakautumiseen ole mahdollista tuntuvas-
ti vaikuttaa muutoin kuin huvila-asutuksen sijoitusta sääte-
lemällä.

Paikallisen kalastuksen turvaamiseksi virkistyskalastusta voi-
taisiin ohjata nykyistä tehokkaammin retkireiteille, teiden
läheisyydessä oleville vesistöille sekä tehostetun hoidon koh-
teena oleviin järviin ja jokiin. Retkireiteillä kalastus oli-
si perusteltua sallia nykyistä kauempana itse reitistä. Nykyi-
sinkin retkeläiset kalastavat jo jossain määrin sallitun vyö-
hykkeen ulkopuolella. Mikäli retkireittien lukumäärää myös
lisättäisiin ja ne suunniteltaisiin alun pitäen kalastusta
silmällä pitäen, kalakantojen lisääntymisen kannalta tärkei-
tä kalastusalueita voitaisiin vastaavasti vähentää. Uusina
virkistyskalastuskohteina voisivat lisäksi tulla kysymykseen
sellaiset järviolueet, missä nykyinen paikallinen kalastus
vielä sallii pyynnin lisäämisen, sekä eräät tällä hetkellä vir-
kistyskalastuksen ulkopuolella olevat purotaimenjoet. Taime-
nen ja lohen poikastuotantoalueilla joissa virkistyskalastus
olisi pyrittävä rajoittamaan mahdollisimman vähiin, jotta kan-
tojen luontainen uudistuminen turvattaisiin nykyistä paremmin.

Myös täydellisiä rauhoituksia jouduttaneen harkitsemaan eräis-
sä vesistöissä ja vesistönosissa. Tarvetta pysyviin rauhoi-
tuksiin saattaa ilmetä erityisesti vaelluskalojen kutu- ja poi-
kastuotantoalueille. Lisäksi ajallisesti rajoitetuilla rauhoi-
tuksilla olisi mahdollista tehokkaasti hoitaa tällä hetkellä
ylikalastettujen vesien kalakantoja.

11. Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tutkimuksen luotettavuuden arvioimiseksi on tarkasteltava erik-
seen haastatteluselvitystä, virkistyskalastusselvityksiä, sel-
vityksiä ja havaintoja kalakantojen tilasta sekä kirjallisuus-
tietojen luotettavuutta. Seuraavassa on esitetty eräitä näi-
hin kysymyksiin liittyviä näkökohtia.

Paikallisen väestön kalastusta selvitetttiin henkilökohtaisilla haastatteluilla. Haastattelun piiriin pyrittiin saamaan edustaja kaikista paikkakunnalla asuvista ja kalastusta harjoittavista ruokakunnista, ennen kaikkea niistä ruokakunnista, jotka saavat luontaiselinkeinoista pääasiallisen toimeentulonsa. Tässä suhteessa onnistuttiin melko hyvin, ja niiden ruokakuntien määrä, joista ei edustajaa onnistuttu tavoittamaan, on hyvin pieni. Utsjoella Vetsikon kylän asukkaat eivät antaneet tietoja haastatteliijoille. Samoin teki Inarissa muutama kalastusta harjoittava henkilö. Lukumääräisesti haastattelijan ulkopuolelle jääneitä on niin vähän, että tutkimuksen kokonaisuutta ajatellen täten pois jääneillä tiedoilla tuskin on suurempaa merkitystä.

Useissa ruokakunnissa tiedot haastattelijalle antoi henkilö, joka itse ei aktiivisesti osallistunut kalastukseen, ja jonka antamat tiedot tästä syystä eivät olleet kovin tarkkoja.

Se seikka, että haastatteluissa tiedusteltiin eräiltä osin tietoja koskien vain vuoden 1974 tilannetta, saattoi tuoda esiin poikkeuksellisenkin tilanteen kalastuksen suhteen eikä välttämättä aina anna yleistettävää kuvaa kalastuksesta.

Koska haastattelu päästiin aloittamaan vasta vuoden 1975 syksyllä ja sitä jatkettiin osittain vielä vuoden 1976 syksyllä, olivat haastatellut luultavasti jo ehtineet osaksi unohtaa vuoden tai jopa kahdenkin vuoden takaisia kalastustapahtumia.

Henkilökohtaisissa haastatteluissa on haastattelijalla suuri mahdollisuus vaikuttaa haastattelun onnistumiseen ja haastattelun halukkuus tai haluttomuus antaa tietoja on paljolti riippuvainen haastattelijasta. Ko. tutkimuksessa haastattelijan vaikutus tuli selvimmin esiin haastattelulomakkeen lopussa olleesta kohdasta "huomautuksia", jossa haastateltujen annettiin vapaasti kertoa mielipiteitään tai antaa lisätietoja kalastuksesta. Annetut lisätiedot riippuivat paljolti siitä mitä asioita haastattelijat olivat kyselleet tai mihin he olivat kiinnittäneet huomiota.

Haastattelulomakkeen laadinnassa esiintyi eräitä heikkouksia, jotka antoivat mahdollisuuden tulkita joitakin kysymyksiä väärin tai jättää ne jollakin tavoin epätarkoiksi sekä vastates-
sa että aineistoa käsiteltäessä.

Kysyttäessä haastateltujen harjoittamia elinkeinoja, oli kysymyksen asetteluun otettu mukaan vaihtoehtoiksi ainoastaan luontaiselinkeinot. Haastattelun piiriin kuului kuitenkin lukuisa joukko vakituksessa ansiotyössä käyneitä henkilöitä sekä eläkeläisiä, jotka kuitenkin saattoivat ilmoittaa esimerkiksi kalastuksen tärkeimmäksi ruokakunnassa harjoitetuista elinkeinoista. Kysymyksessä pyydettiin elinkeinot asettamaan tärkeysjärjestykseen ajankäytön mukaan, mikä eläkeläisten osalta aiheutti tulkintavaikeuksia sekä vastattaessa että tuloksia käsiteltäessä.

Kalastusoikeuden suhteen eräillä haastatelluilla esiintyi epätietoisuutta siitä, mihin heidän kalastusoikeutensa perustuu. Monet niistä manttaalinomistajista, joilla on lisäksi tilan kirjoihin merkittyjä nautintoja, ilmoittivat ainoastaan manttaaliin perustuvan oikeuden, koska sen takaama kalastusoikeus on laajempi ja he sitä käyttivät. Sen sijaan tilan kirjoihin merkittyä oikeutta eivät kaikki käytä. Nimike "vapaa kalastusoikeus" kattaa myös manttaaliin perustuvan oikeuden, mutta tutkimuksessa sillä tarkoitettiin lähinnä ns. ylimuistoiseen nautintaan perustuvaa kalastusoikeutta. Myös valtion vuokra-
mailla asuvat ovat lukeutuneet tähän ryhmään.

Kysymyksen vaihtaako kalastusalueita vuosittain ovat useat ilmeisesti ymmärtäneet tarkoittavan vuodenaikaista vaihtelua, mikä on yleisempää kuin vuosittainen vaihtelu. Pilkkialueiden valinta on usein sattumanvaraista kun taas muut kalastusalueet saattavat olla samat vuodesta toiseen tai niitä vaihdetaan säännönmukaisesti.

Kalastusalueissa vaikeuksia on tuottanut alueiden raja-
aus. Samaa kalastuspaikkaa tarkoittava merkintä saattaa olla kokonaisen vesistöalueen nimi tai yksittäinen kohta alueessa. Ni-

mettäessä vain kysytyt kolme tärkeintä kalastusaluetta huomattavia kalastuskohteita on saattanut jäädä vastausten ulkopuolelle.

Kysymyksessä kalastukseen käytetyn ajan pituudesta puuttuu konaan vaihtoehto 1 - 2 kk. Mainitun kalastusajan ilmoittaneet on sijoitettu kalastusajan pituudesta riippuen edelliseen tai seuraavaan luokkaan.

Ilmoitetuissa saalismäärissä saattaa esiintyä melkoisia virheitä. Ilmoitetut määrät ovat lähes kaikkien vastaajien osalta arviointeja, koska ainoastaan poikkeustapauksissa pyydetystä kalamäärästä pidetään kirjaa tai kaloja edes punnitaan. Paitasi että saalismäärät ovat muistinvaraisia arviointeja, saattaa ilmoitettu saalismäärä riippua myös ilmoittajan halukkuudesta antaa ulkopuolisille tietoja kalansaalistaan. Esimerkiksi Te-non lohisaalis vuonna 1974 oli tämän selvityksen mukaan (163 vastaajaa) 24,7 t, kun se TOIVOSEN (julkaisematon) keräämän tilaston (195 vastaajaa) mukaan oli samana vuonna 36,5 t. Saalismäärissä oleva ero johtuu osaksi pienemmästä haastateltujen määrästä ja osaksi siitä että varsinaisella lohenkalastusalueella haastattelun ulkopuolelle on jäänyt suhteellisesti eniten kalastajia.

Useat haastatelluista muistivat koko vuoden kalansaaaliin, mutta eivät pystyneet muistamaan kesä- ja talvisaalista erikseen.

Kysyttäessä pyyntimuotoja saalismäärän yhteydessä puuttuivat vaihtoehtoista lähes kaikki vähemmän yleisesti käytettävät pyyntitavat, jolloin pyydysten todellisista käyttömääristä ei voi saada varmaa kuvaa. Talvikalastusmuodoista olisi haastattelulomakkeeseen selvyiden vuoksi voinut jo ennalta nimetä esimerkiksi pilkkimisen ja koukkupyynnin.

Kysyttäessä haastatelluilta majoitustapaa kalapaikalla puuttuu vaihtoehto "ei majoitusta", mikä on voinut aiheuttaa epäselvyyttä vastattaessa.

Virkistyskalastusselvitykset, niiltä osin kuin on kysymys ka-

lastajamääristä, perustuvat metsähallituksen myymistä luvista tehtyihin yhteenvedoihin ja antavat kuvan luvan lunastaneiden virkistyskalastajien määristä eri kalastusalueilla. Luvattomien kalastajien määrää kuvastavat syytetoimenpiteet, joita on jossain määrin myös selvitetty. Virkistyskalastajien saalistiedot ym. kalastukseen liittyvät seikat perustuvat posti-tiedustelujen avulla saatuihin tietoihin. Utsjoen vesistöön metsähallituksen urheilukalastusluvan lunastaneista vastasi kirjetiedusteluun 30 % ja Lätäsenon vesistöön luvan lunastaneista vastaavasti 18 %.

Kalakantojen tilaa (mm. kalojen keskikoko) kuvaavia tietoja on saatu sekä haastatteluselvityksen että virkistyskalastusselvitysten yhteydessä. Lisäksi on käytetty hyväksi riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen osittain vielä julkaisemattomien tutkimusten tuloksia Näättämsjöen ja Tornionjoen vesistöistä, Tenojoen vesistöistä sekä Inarinjärvestä ja siihen laskevista vesistöistä. Nämä perustuvat etupäässä koekalastuksiin verkoilla, rysillä, nuotalla, padolla, sähkökalastusvälineillä, rotenonilla ja onkimalla. Myös kalastajien saaliista on kerätty näytteitä.

Vertailuaineistona ja lähteinä käytettyjen kirjallisuustietojen luotettavuuden arviointi on varsin vaikeaa. Useimmiten selvityksen tekijä ei ole ollut kalatalousalan asiantuntija, vaan kalastusta koskevat tiedot on kerätty muun aihepiirin ohessa. Monet selvitykset on tehty haastattelemalla, toiset taas perustuvat ainakin osittain omakohtaiseen, usein pitkäaikaiseenkin alueen tuntemukseen. Jälkimmäisistä mainittakoon mm. FELLMAN (1906), PAULAHARJU (1927), NICKUL (1935, 1948, 1952, 1968, 1970), ITKONEN (1948), PELTO (1962), PELTO et al. (1968), PIIROLA (1972), KITTI & KITTI (1974) ja KITTI (1975, 1976).

VIII TIIVISTELMÄ

Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien alueilla tapahtuvaa kalastusta selvitettiin paikkakuntalaisten kotitarve- ja ammattikalastuksen osalta haastatteleamalla kalastusta harjoittavien ruokakuntien edustajia ja virkistyskalastuksen osalta kirjetiedustelujen avulla.

Lähes kaikki paikalliset kotitarve- tai ammattikalastajat olivat selvityksen piirissä. Haastateltuja oli Inarissa 630:stä, Utsjoella 163:sta ja Enontekiöllä 145:stä ruokakunnasta. Selvityksen kattavuus oli Inarissa 41 %, Utsjoella 55 % ja Enontekiöllä 24 % kunnan väestömäärästä.

Kalastuksen ilmoitti tärkeimmäksi ruokakunnassa harjoitetuista elinkeinoista Inarissa 98, Utsjoella 17 ja Enontekiöllä 12 ruokakuntaa.

Toiseksi tärkeimmäksi kalastuksen ilmoitti Inarissa 365, Utsjoella 99 ja Enontekiöllä 105 ruokakuntaa.

Luontaistaloudelle on tyypillistä eri elinkeinojen esiintyminen yhdessä. Kalastus, metsästys ja keräily muodostavat osan lähes kaikkien luontaistalouden harjoittajien kokonaistoimeentulosta. Luontaiselinkeinojen merkitys on saamelaisväestölle suurempi kuin suomalaisväestölle.

Haastatelluille oli tyypillistä, että toimeentulo hankittiin useasta eri elinkeinosta. Inarilaiset haastatellut ilmoittivat keskimäärin 2,5, utsjokelaiset 2,6 ja enontekiöläiset 3,3 eri elinkeinoa ruokakuntaa kohti. Kalastus oli toiseksi tärkein elinkeino suurimmalle osalle haastatelluista, sekä luontaiselinkeinojen harjoittajille että vakituisessa ansiotyössä käyville.

Kalastusta harjoittavien osuus koko väestöstä oli selvityksen mukaan suurin heikompien kulkuyhteyksien takana ja kauimpana liikekeskuksista sijaitsevilla kylillä. Näissä kylissä myös kotitaloudessa kulutetun kalan määrä oli suurin.

Ruokakunnassa harjoitettava pääasiallinen elinkeino vaikuttaa kalastuspaikkojen ja -tapojen valintaan sekä kalastuksen ajoit-

tumiseen. Esimerkiksi poronhoidon yhteydessä, erityisesti Enontekiöllä, kalastusta harjoitetaan huomattavan laajalla alueella, kun sen sijaan maatalouden yhteydessä, varsinkin Tenon rannalla, kalastusmatkat ovat lyhyitä.

Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kuntien alueilla olevien vesien yhteispinta-ala on 254 786 ha. Yli 100 ha suuruisia järviä alueella on 18. Alueen suurin järvi, Inarinjärvi (1 050 km²), on säännöstelty voimatalouden tarpeita varten.

Inarin länsi- ja itäosissa, missä asutus on vähäistä ja kylät etäällä toisistaan, eri kylillä oli kalastusalueet, joilla muualta ei juuri käyty kalastamassa. Kalastus tapahtui yleensä kylän välittömässä läheisyydessä sijaitsevilla vesialueilla sekä ympäristössä 10 - 20 km:n säteellä sijaitsevilla järvillä. Inarin keskiosissa suurehkojen järvien alueilla tärkeimmät kalastusalueet olivat järvet, joiden rannalla asutus sijaitsi. Lisäksi kalastettiin ympäristön järviä, joilla käytiin kalastamassa myös muista kylistä. Kunnan pohjoisosissa sijaitsevilla järvillä, joiden rannalta vakituinen asutus puuttuu, käytiin kalastamassa suurimmista asutustaaajamista.

Inarinjärvelle voimakkain kalastuspaine suuntautui etelästä, jossa asukasmäärä on suurempi kuin pohjoisrannalla. Tunturijärvillä kalastettiin talvella enemmän kuin kesällä.

Utsjoella tärkein kesäkalastusalue oli Tenojoki, jonka varrella pääosa asutuksesta sijaitsee, sekä Utsjoen suuosa ja Luomusjärvi. Lisäksi kalastettiin pitkienkin matkojen päästä tunturijärvillä, joiden rannalta vakituinen asutus puuttuu. Talvella kalastus tapahtui lähes yksinomaan tunturijärvillä. Enontekiöllä kalastusmatkat kodista kalapaikalle olivat yleensä pitempiä kuin Inarissa ja Utsjoella, eikä kalastusalueissa ollut yhtä selvää jakoa eri kyläkuntien kesken. Tärkeimmät kalastusalueet olivat Muonionjoki, Könkämäeno sekä lukuisat tunturijärvet. Talvella Muonionjoella ja Könkämäenolla ei kalastettu.

Lähes kaikki haastatellut kalastivat samoilla alueilla vuosittain tai vaihtoivat kalastusalueita sattumanvaraisesti.

Yleisimmät kulkutavat kalastuspaikoille olivat kesäisin vene-

kyyti, kävely sekä autokyyti. Talvella lähes kaikki kalastajat käyttivät moottorikelkkaa. Enontekiöllä kuljettiin liiksäksi porolla.

Moottorikelkka on helpottanut kulkemista kalastuspaikoille sekä pyydysten ja saaliin kuljettamista, mutta vastaavasti siitä aiheutuneiden menojen vuoksi on pitänyt kalastaa entistä enemmän. Moottorikelkat ja pienlentokoneet ovat helpottaneet myös virkistyskalastajien pääsyä kaukana teistä sijaitseville kalastusalueille.

Tieyhteyksien lisääntyminen tai parantuminen onkin yleensä heti tuntunut kasvaneena matkailija- ja virkistyskalastajamääränä alueella.

Kulkuyhteyksien parantuminen on myös osaltaan lisännyt valvonnan tarvetta.

Kalastusselvityksen yhteydessä useat sekä paikkakuntalaiset että virkistyskalastajat kiinnittivät huomiota valvonnan riittämättömyyteen kaikkien kolmen pohjoisen kunnan alueella.

Kalastuslain ja sen soveltamisesta annetun asetuksen mukaan poliisiviranomaisilla ja eräillä muilla valtion viranomaisilla on velvollisuus valvoa, että kalastusta koskevia säännöksiä noudatetaan.

Kalastuksen valvontaa Inarin ja Utsjoen alueella suorittaa päätoimisesti ainoastaan yksi metsähallituksen palkkaama erävirtija. Lisäksi valvontatehtävissä on tilapäisesti muutamia metsähallituksen ja manttaalikunnan valvojia.

Inarissa kalamatkoilla yövyttiin useimmiten laavussa, kalamajassa tai teltassa. Utsjoella kodin lisäksi yövyttiin useimmiten teltassa, kalamajassa tai turvekammassa. Enontekiöllä yleisimmät yöpymistavat olivat laavu, autiotupa tai kalamaja.

Suurin osa haastatelluista kalasti tai käytti pyydyksiään pyynnissä avovesikauden aikana 2 - 3 kuukauden ajan. Lisäksi niiden osuus, jotka kesäkaudella kalastivat 4 - 6 kk ajan, oli Inarissa ja Utsjoella huomattava, kun taas Enontekiöllä kalastukseen käytetty aika oli jonkin verran lyhyempi.

Talvella suurin osa Utsjoen ja Enontekiön asukkaista ei kalastanut lainkaan. Inarissa sen sijaan huomattava osa kalasti jopa 2 - 3 kk tai 4 - 6 kk ajan talvikautena.

Ylivoimaisesti tärkein haastateltujen kesällä käyttämä pyyntimuoto oli verkkokalastus. Lisäksi harjoitettiin uistinkalastusta, etenkin Utsjoella, jossa sitä harjoitti lähes yhtä moni kuin verkkopyyntiä. Utsjoella harjoitettiin lisäksi kulkuttamista ja patopyyntiä. Myös talvella kalastusta harjoitettiin enimmäkseen verkoilla, mutta jonkin verran myös pilkkimällä. Useat vanhat pyyntimuodot, joista kirjallisuudessa löytyy mainintoja, ovat kadonneet käytöstä Inarissa ja Enontekiöllä. Nuottaaminen on vähentynyt, vaikka sitä edelleen harjoitetaankin. Sen sijaan verkkokalastus ja pilkkiminen ovat lisääntyneet entisestä. Utsjoella perinteiset pyyntimuodot, patopyynti ja kulkuttaminen, ovat säilyneet käytössä, mutta myös Utsjoella verkko-, uistin- ja pilkkikalastus ovat yleistyneet.

Inarissa noin puolet haastatelluista ilmoitti kalastuksen perustuvan manttaalioikeuteen ja hieman vajaa puolet vapaaseen kalastusoikeuteen tai ylimuistaiseen nautintaan. Utsjoella enemmistö ilmoitti kalastuksen perustuvan manttaalioikeuteen ja Enontekiöllä taas vapaaseen kalastusoikeuteen tai ylimuistaiseen nautintaan.

Varsinkin 1800-luvulla perustettiin eri lakien perusteella runsaasti uudistiloja, joille perustamispäätöksissä on osoitettu kalavesiä. Isojaossa 1925 manttaali määräytyi tilan tuottaman heinämäärän ja suolakalan perusteella. Suurin osa saamelaisista, etenkin Enontekiöllä jäi ilman manttaalioikeutta.

Inariin, Utsjoelle ja Enontekiölle perustetuille tiloille perustamispäätöksissä merkityt kalastusoikeudet vaihtelevat laadultaan ja laajuudeltaan riippuen siitä lainsäädännöstä, jonka vallitessa tila on perustettu. Osaksi näistä oikeuksista johtuen ei toistaiseksi ole nähty mahdolliseksi eikä tarkoituksenmukaiseksi toteuttaa vesialuejakoa kolmen pohjoisen kunnan alueella.

Saamelaisilla oli varhaisemmassa vaiheessa maahan ja veteen

kollektiivinen, Lapinkylän yhteinen omistusoikeus.

Selvityksen yhteydessä pääosa saamelaisista perusti kalastuksensa ns. ylimuistoiseen nautintaan.

Virkaan perustuvan vapaan kalastusoikeuden haltijoiden määrä on vähäinen kalastajien kokonaismäärään nähden.

Haastateltujen kokonaissaalis vuonna 1974 oli 296 962 kg, josta inarilaiset olivat pyytäneet 213 662 kg, utsjokelaiset 44 107 kg ja enontekiöläiset 39 193 kg. Inarilaisten saaliista 77 % oli saatu Inarinjärven alueelta.

Saaliista 174 055 kg oli siikaa, 24 791 kg lohta ja 18 155 kg harjusta. Eniten pyydetty kalalaji Inarissa ja Enontekiöllä oli siika, Utsjoella lohi.

Kalansaalis ruokakuntaa kohti niillä ruokakunnilla, jotka ilmoittivat kalastuksen tärkeimmäksi harjoittamistaan elinkeinoista, oli keskimäärin 796 kg vuodessa. Inarinjärven alueella kalansaalis oli 1 025 kg, muualla Inarissa 244 kg, Utsjoella 380 kg ja Enontekiöllä 882 kg ruokakuntaa kohti vuodessa.

Haastatelluista 168 ruokakuntaa (27 %) ilmoitti myyneensä kalaa vuonna 1974. Kalaa myytiin yhteensä noin 78 322 kg, mikä on 26 % kokonaissaaliista. Myydystä kalamäärästä 52 309 kg myytiin Inarissa, 15 070 kg Enontekiöllä ja 10 943 kg Utsjoella. Inarissa myydystä kalamäärästä 89 % oli pyydetty Inarinjärven alueelta. Myydystä kalasta 60 777 kg oli siikaa, 9 103 kg lohta ja 3 125 kg nieriää. Utsjoella myyty kala oli pääasiallisesti lohta.

Kalan käyttö kotitaloudessa oli Inarissa keskimäärin 58 kg ja Utsjoella sekä Enontekiöllä 44 kg henkilöä kohti vuodessa. Suurimmillaan kalan kulutus oli Inarinjärven alueella Paatsjoen kylässä 158 kg/henkilö ja Enontekiöllä Näkkälän kylässä 138 kg/henkilö vuodessa. Pienintä kalan kulutus oli Inarissa Ivalojoen latvaosien varsilla sijaitsevissa kylissä, Lisassa 7 kg ja Kutturassa 13 kg henkilöä kohti vuodessa.

Haastateltujen kalastajien tekemät huomautukset koskivat Inarin länsi- ja keskiosissa yleisimmin matkailijoiden lisääntyntä virkistyskalastusta, jota toivottiin rajoitettavan, sekä sitä, että kalakannat alueella ovat vähentyneet. Alueen vesiin toivottiin hoitotoimenpiteitä.

Inarinjärven alueella useimmat huomautukset koskivat Inarinjärven säännöstelyn kalastukselle ja kalakannoille aiheuttamia muutoksia. Lisäksi matkailijoiden ja huvila-asukkaiden kalastuksesta todettiin olevan haittaa ja toivottiin heidän kalastukselleen rajoituksia. Erilaisia hoitotoimenpiteitä, kalanistutusta ja -viljelyä, pyyntirajoituksia sekä valvontaa toivottiin lisäävän.

Utsjoella suurin osa huomautuksista koski matkailijoiden virkistyskalastusta. Yleisimmin toivottiin lupamaksujen korottamista tai matkailijoiden kalastuksen ja oman veneen käyttöoikeuden rajoittamista. Lisäksi toivottiin kalavesiin kohdistuvan valvonnan lisäämistä.

Enontekiöllä toivottiin yleisimmin kalanistutusten ja kalavesien hoidon lisäämistä. Lisäksi toivottiin valvonnan lisäämistä sekä matkailijoiden kalastamisen rajoittamista. Enontekiöllä yleinen huomautus oli, että kalastusoikeus turvataisiin saamelaisille ja luontaiselinkeinojen harjoittajille.

Metsähallituksen ja manttaalikunnan välinen yhteistoimintaelin perustettiin Inariin vuonna 1961, Utsjoelle vuonna 1965 ja Enontekiölle vuonna 1966. Tätä ennen valtion hallinnassa olevien vesialueiden käytöstä oli päättänyt metsähallitus. Perustamissopimusten mukaan yhteistoimintaelinten tarkoituksena on järjestellä väliaikaisesti kunkin kunnan jakamattomien yhteisten vesialueiden kalastusta kunnes vesialueiden piirirajankäynti on lopullisesti suoritettu.

Kalastusta rajavesistöissä säätelevät Suomen ja naapurivaltioiden kesken solmitut rajavesi- ja rajavyöhykesopimukset. Kalastus luonnon- ja kansallispuistoissa on sallittu, mikäli järjestyssäännöissä ei toisin määrätä.

Metsähallitus myi vuonna 1975 hallinnassaan oleville vesi-

alueille Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kunnissa urheilukalastuslupia 31 kohteeseen. Lisäksi urheilukalastuslupia myy Lapin lääninhallitus Tenojoelle ja suomalais-ruotsalainen rajajokikomissio Tornionjoelle.

Vuonna 1975 Inarin, Utsjoen ja Enontekiön kalavesillä kalasti yhteensä noin 25 000 luvan lunastanutta virkistyskalastajaa. Virkistyskalastajien jokialueilta pyytämä taimen oli hyvin pienikokoista (keskipaino 160 - 310 g). Saalisharjukset olivat samoin pieniä sekä joki- että järviolueilla (keskipaino 240 - 360 g).

Virkistyskalastajien saalis vuorokautta kohti oli selvitetyissä tapauksissa 0,7 - 1,6 kg/kalastaja.

Utsjoella myytiin vuonna 1975 yhteensä 1 994 urheilukalastuslupaa. Haastatteluselvityksen piirissä olleista paikkakuntalaisista 34 ruokakuntaa kalasti Utsjoessa.

Virkistyskalastajien saaliissa harjuksen osuus oli huomattava (50 %). Myös taimenen osuus (20 %) oli huomattavasti suurempi kuin paikallisten kalastajien saaliissa (3 %), joka koostui pääasiallisesti lohesta (39 %) ja siiasta (36 %) sekä harjuksesta (18 %). Paikallisten kalastajien pyynti kohdistui suurimmaksi osaksi Utsjoen suosaan. Samalla alueella kalastivat myös virkistyskalastajat. Urheilukalastusluvut olivat yleensä lyhytaikaisia, 1 - 2 vrk:n mittaisia. Lähes kaikki luvat myytiin 16.6 - 18.8 välisenä aikana. Talvella Utsjoessa paikkakuntalaisetkaan eivät kalastaneet kuin nimeksi.

Lätäsenon vesistöön myytiin urheilukalastuslupia vuonna 1975 yhteensä 1 412 kpl. Paikkakuntalaisista 15 selvityksen piirissä ollutta ruokakuntaa kalasti Lätäsenon vesistössä.

Virkistyskalastajien saalis koostui harjuksesta (33 %), nieriästä (25 %) sekä hauesta ja ahvenesta (23 %). Myös taimenen osuus (17 %) oli huomattava. Paikkakuntalaisten saalis koostui enimmäkseen hauesta ja ahvenesta (36 %) sekä siiasta (29 %) ja nieriästä (23 %).

Virkistyskalastajien suosimaa aluetta olivat Poroeno ja Rommaeno, joilla myös paikkakuntalaiset enimmäkseen kalastivat. Urheilukalastusluvut olivat pitempaikaisia kuin Utsjoella ja

niistä huomattava osa ostettiin kevättalvella.

Huvila-asukkaat muodostavat nykyisin huomattavan kalastajajoukon. Vuoteen 1976 mennessä Inariin, Utsjoelle ja Enontekiölle oli myönnetty yhteensä 1 150 huvilan rakennuslupaa. Vuodesta 1966 vuoteen 1976 huviloiden määrä on kolminkertaistunut.

Kalastuksen merkitys Ruotsin saamelaisalueen asukkaille toimeentulon lähteenä on paljolti samanlainen kuin vastaavalla alueella Suomessa. Kalastuksella katsotaan olevan suora tai epäsuora vaikutus työllisyyteen alueella, jolla muuten on suuria työllisyysvaikeuksia. Ammattimaista kalastusta Ruotsin saamelaisalueella tuetaan mm. avustamalla rakennustoiminnassa ja välinehankinnoissa sekä maksamalla kuljetustukea kalastajille, joiden kauppaan tuoma kalamäärä on yli 500 kg vuodessa.

Kokonaissaalis Inarin, Utsjoen ja Enontekiön vesistöistä on tällä hetkellä noin 350 - 400 t vuodessa. Tällä hetkellä vajaatehoisessa käytössä olevien kalakantojen (kääpiösiika ja made) ottaminen kalastustoiminnan piiriin antaa mahdollisuuksia lähinnä ammattimaisen ja kotitarvekalastuksen laajentamiseen jossain määrin nykyisestään. Sen sijaan virkistyskalastuksen sanottavaa laajentamista nykyiset kalavarat eivät sallisi muutoin kuin asettamalla nykyisiä saaliita alemmat lupakohtaiset kiintiöt.

Niiden luontaiselinkeinojen harjoittajien kalastuksen jatkuvuuden turvaaminen, joilla kalastus muodostaa olennaisen osan toimeentulosta, edellyttää eräissä tapauksissa muiden ammatinharjoittajien kotitarvekalastukseen sekä virkistyskalastukseen kohdistuvia rajoitustoimia luontaiselinkeinojen harjoittamiseen käytettävillä alueilla.

Ammattimainen kalastus voidaan turvata Inarinjärvellä sekä muilla suurilla järvillä muuta kalastusta säätelemällä ja kalakantoja parantamalla. Tenojoella ammattimainen kalastus voidaan turvata lähinnä rajoittamalla virkistyskalastusta sekä jokisuu- ja meripyyntiä.

KIRJALLISUUS

- Anon., 1958: Angler's guide to Finland waters owned by the State Board of Forestry.
- Anon., 1962: Angler's guide to Finland waters owned by the State Board of Forestry.
- Anon., 1966: Urheilukalastus metsähallituksen vesialueilla. - 14 pp. Helsinki.
- Anon., 1967: Urheilukalastus metsähallituksen vesialueilla. - 16 pp. Helsinki.
- Anon., 1970: Urheilukalastus metsähallituksen hallinnassa olevilla vesialueilla. - 16 pp. Helsinki.
- Anon., 1974: Urheilukalastus metsähallituksen hallinnassa olevilla vesialueilla. - 16 pp. Helsinki.
- Anon., 1975: Urheilukalastus metsähallituksen vesialueilla. - 16 pp. Helsinki.
- ASP, E. 1965: Lappalaiset ja lappalaisuus. - Turun yliopiston julkaisuja C (2):1-270.
- BERNARD, H.R. & PELTO: P. 1972: Technology and social change. - 354 pp. New York.
- FELLMAN, J. 1906: Anteckningar under min vistelse i Lappmarken. I - 680 pp., III - 715 pp., IV - 552 pp. Helsingfors.
- HYVÖNEN, V.O. 1970: Vesialueiden rajankäynnin nykyinen vaihe. - Lakimies 68 (1):24-46.
- HYVÖNEN, V.O. 1971: Oikeudesta kalastukseen Suomen saamelaisalueella. Esitelmä VII pohjoismaisessa saamelaiskonferenssissa Jämskissa 11. - 14.8.1971. - 19 pp. (Moniste).
- ITKONEN, T.I. 1948: Suomen lappalaiset vuoteen 1945. I. - 589 pp. Helsinki.
- KAHILAINEN, M. 1972: Inarin elinkeinotutkimus. - 94 pp. (Moniste).
- KITTI, J. 1975: Tenojoki lohijokena. - Kalamies (7):3-4.

- KITTI, J. 1976: Tenojoen kalastussäännön uudistamisen tarpeellisuudesta. - Urheilukalastus (4):3-5.
- KITTI, J. & KITTI, MARIANNE 1974: Inarin ja Utsjoen urheilukalastusvesiin myydyt kalastusluvat vuosina 1968-1971. (Taulukot 1-104). Lahti. (Moniste)
- Kolttatoimikunta, 1973: Kolttatoimikunnan mietintö - Komiteanmietintö 1973 (69): 1-58.
- Lapin maatilatalouden kehittämistoimikunta, 1973: Maakaupat Posion, Pellon, Inarin ja Sallan kunnissa vv. 1967-1972. - 12 pp. (Moniste)
- Lapin komitea, 1938: Lapin taloudelliset olot ja niiden kehittäminen. - Komiteanmietintö 1938 (8):1-171.
- Lapin seutukaavaliitto, 1975: Lapin runkokaava 1975-2000. - Lapin seutukaavaliiton julkaisu C 1:1-339.
- Lapin seutusuunnittelun kuntainliitto & Tornionlaakson seutusuunnitteluliitto ry., 1971: Lapin läänin loma-alue suunnitelma. - 65 pp. Rovaniemi ja Tornio.
- Lapinmaan komitea, 1905: Komiteanmietintö. - Komiteanmietintö 1905 (3):1-463.
- LINKOLA, M. 1972: Moottorikelkka, eräs innovaatio ja sen vaikutuksia. - Kotiseutu 1972: 204-210.
- Metsähallitus, 1954: Yhteiskirje metsähallituksen hallinnossa olevien kalavesien hoidosta ja kalastuslupien myöntämisestä näihin vesiin. - Metsähallituksen yhteiskirje n:o A 57/324-56. - 8 pp. Helsinki.
- Metsähallitus, 1956: Kiertokirje metsähallituksen hallinnassa olevien kalavesien hoidosta ja käytöstä. - Metsähallituksen kiertokirje n:o A 1812/519-56. - 12 pp. Helsinki.
- Metsähallitus, 1967: Metsähallituksen päätös metsähallituksen hallinnassa olevien kalavesien hoidosta ja käytöstä. - Metsähallituksen päätös n:o M 8507/28-67. - 14 pp. Helsinki.
- Moottorikelkkatoimikunta, 1972: Moottorikelkkatoimikunnan mietintö. - Komiteanmietintö 1972 (B 64): 1-65.

- MÜLLER-WILLE, L. 1971: Snowmobiles among Lapps. - Nord Nytt 1971 (4): 271-287.
- NICKUL, E. 1968: Suomen saamelaiset vuonna 1962. - Erip. ti-
lastokatsauksista 1968 (7):59-63.
- NICKUL, K. 1935: Eräs Petsamokysymys. - Terra 47 (2-3):81-107.,
- Lapin sivistysseuran julkaisuja 2:1-32.
- NICKUL, K. 1948: The Skolt Lapp community Suenjelsijð during
the year 1938. - Acta lapponica 5:1-90.
- NICKUL, K. 1952: Report on Lapp Affairs. - Fennia 76 (3):1-60.
- NICKUL, K. 1970: Saamelaiset. - In: Lappi tänään: 72-77.
Porvoo.
- OINONEN, R. 1975: Suomen erämaat hupenevat. - Suomen Luonto
34 (1):15-17.
- OLIN, T.V. 1936: Suomen vesistöjen alueet ja järvet. - Hydro-
logisen toimiston tiedonantoja 7:1-68.
- PAULAHARJU, S. 1927: Taka-Lappia. - 329 pp. Helsinki.
- PELTO, P.J. 1962: Individualism in Skolt Lapp society. -
Kansatieteellinen arkisto 16:1-261.
- PELTO, P.J., LINKOLA, M. & SAMMALLAHTI, P. 1968: The snow-
mobile revolution in Lapland. - Erip. suomalais-ugrilai-
sen seuran aikakauskirjasta 69:1-42.
- PETERSSON, Å.: Torneälven. Rapport över fiske, fiskeundersök-
ningar mm. (Moniste).
- PIIROLA, J. 1972: The Inari region of Finnish Lapland. -
Fennia 111:1-86.
- ROSSELAND, L. 1971 a: Fiske av atlantisk laks i internasjonalt
farvann. - Jakt, fiske, friluftsliv 100 (4):190-195.
- ROSSELAND, L. 1971 b: Fiske av atlantisk laks i internasjonalt
farvann (II): - Jakt, fiske, friluftsliv 100 (5):238-243,
274.
- Saamelaisasiain komitea, 1952: Saamelaisasiain komitean mie-
tintö. - Komiteanmietintö 1952 (12):1-92.

- Saamelaiskomitea, 1973 a: Saamelaiskomitean mietintö. - Komiteanmietintö 1973 (46):1-324.
- Saamelaiskomitea, 1973 b: Saamelaiskomitean mietintö. Liite: tutkimusraportit. - Komiteanmietintö 1973 (46). Liite. - 331 pp. Helsinki.
- Sameutredningen 1975 a: Samerna i Sverige. Betänkande av sameutredningen. - Statens offentliga utredningar 1975 (99): 1-242.
- Sameutredningen 1975 b: Samerna i Sverige. Bilagor. Betänkande av sameutredningen. - Statens offentliga utredningar 1975 (99):1-487.
- SARA, A.N. 1976: Saamelaisalueen elinkeinomuodot. - 15 pp. (Moniste).
- Sisävesikalastustoimikunta, 1976: Sisävesikalastustoimikunnan mietintö. - Komiteanmietintö 1976 (35):1-180.
- SIURUAINEN, E. 1973: Raportti Suomen saamelaisväestön taloudellisista oloista vuoden 1970 verotustietojen perusteella. - Komiteanmietintö 1973 (46). Saamelaiskomiteanmietintö. Liite: tutkimusraportit: 3-89. Helsinki.
- SIURUAINEN, E. 1975. Maaseutuyhteisön tulorakenteen muodostuksesta Suomen saamelaisalueella. - Nordia 1975 (1):15-22.
- SIURUAINEN, E. 1976 a: Suomen saamelaisalueen väestön nykytilasta. - Esitelmä rajaseutuliitto ry:n vuosikokouksessa 27.4.1976. - 6 pp. (Moniste).
- SIURUAINEN, E. 1976 b: The population in the sámi area of Finnish Lapland. - Acta Univ. Oul. A 40. Geograph. 2:1-138.
- SUOMAA, V. 1971: Ns. vanhoista oikeuksista kalastuspaikkoihin tai kalastukseen. - Komiteanmietintö 1971 (B 69):41-72.
- Suomen-Norjan rajavesitoimikunta, 1973: Suomen-Norjan rajavesitoimikunnan mietintö. Komiteanmietintö 1973 (149): 1-102.
- TANNER, V. 1929: Antropogeografiska studier inom Petsamo-området. - Fennia 49 (4):1-479.

- Tilastokeskus, 1975: Suomen tilastollinen vuosikirja 1974. - 539 pp. Helsinki.
- Tilastollinen päätoimisto, 1949: Suomen tilastollinen vuosikirja 1948. - 369 pp. Helsinki.
- TOIVIAINEN, E. 1970: Lapin läänin huvila-asutus. - 61 pp. Rovaniemi.
- TOIVONEN, J. 1966: Lausunto vedensäännöstelyn vaikutuksesta Inarinjärven kalakantoihin ja kalastukseen. - 72 pp. (Moniste).
- TOIVONEN, J. 1972: Vedensäännöstelyn vaikutus Inarinjärven kalakantoihin ja kalastukseen. Täydentävä lausunto. - 28 pp. (Moniste).
- TOIVONEN, J. 1976: Tenon lohi ja lohenkalastus. - Esitelmä Kevon päivänä 21.5.1976. - 1 pp. (Moniste).
- VALKEAPÄÄ, N-H.: Saamelaisten Magna Chartaksi luonnehditusta Strömstadin rajasopimuksen lisäpöytäkirjasta vuodelta 1751. - 2 pp. (Julkaisematon käsikirjoitus Saamelaisvaltuuskunnan arkistossa).
- VARJO, U. 1962: Lapin läänin asutuksen ja talouselämän kehitys toisen maailmansodan jälkeen. - Lapin tutkimusseuran vuosikirja 3:53-68.
- VUORIO, L. 1956: Lapin läänin kalastusolot ja kalastajaväestö. - 72 pp. (Moniste).

**RIISTA- JA KALATALOUDEN TUTKIMUSLAITOS,
KALANTUTKIMUSOSASTO**

MONISTETTUJA JULKAISUJA

- No 10. SALOJÄRVI, K., HEIKINHEIMO-SCHMID, O. ja JUTILA, E.: Hyrynsalmen reitin kala- ja rapukannoille aiheutuneet vahingot ja niiden kompensointi. Helsinki 1983. 96 s.
- No 11. SALOJÄRVI, K., HEIKINHEIMO-SCHMID, O. ja VIHERVUORI, A.: Sotkamon reitin kala- ja rapukannoille aiheutuneet vahingot ja niiden kompensointi. Helsinki 1983. 99 s.
- No 12. WESTMAN, K., TUUNAINEN, P., JURVELIUS, J. and PURSIAINEN, M.: Country Report of Finland for the Intersessional Period 1978—1980. 1—25.
JURVELIUS, J., PURSIAINEN, M., WESTMAN, K. and TUUNAINEN, P.: Country Report of Finland for the Intersessional Period 1980—1982. 26—52. Helsinki 1983.
- No 13. Saaristomeren pohjoisosan kalatalouden kehittämissuunnitelma. Helsinki 1983. 48 s.
- No 14. VIHERVUORI, A. (toim.): Valtion kalanviljelyn IV neuvottelupäivät 9.—10.4.1980 Lammin biologisella asemalla. Helsinki 1983. 70 s.
- No 15. TOIVONEN, J., IKONEN, E., LINDSTRÖM, A., ALAPASSI, T. ja KOKKO, U.: Järvi- ja lampien merkittävien poikasten istutukset Suomessa vuosina 1959—1969. Helsinki 1983. 226 s.
- No 16. Suunnitelma Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston toiminnaksi vuodelle 1983. Helsinki 1983. 143 s.
- No 17. VIHERVUORI, A. (toim.): Valtion kalanviljelyn V neuvottelupäivät 2.—3.4.1981 Laukaan Pitkäniemessä. Helsinki 1984. 67 s.
- No 18. KOLJONEN, M—L.: Ihmisen toiminnan vaikutus lohen perinnölliseen rakenteeseen. Helsinki 1984. 39 s.
- No 19. KEINÄNEN, A.: Konneveden kalasto ja kalastus vuosina 1969—1970. Helsinki 1984. 55 s.
- No 20. PRUUKI, V.: Peledsiian (*Coregonus peled* (Gmelin)) ja planktonsiian (*Coregonus muksun* (Pallas)) kantojen arviointi ja istutusten kannattavuus kahdessa eteläsuomalaisessa pienjärvessä. Helsinki 1984. 55 s.
- No 21. Suunnitelma Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen kalantutkimusosaston toiminnaksi vuodelle 1984. Helsinki 1984. 150 s.
- No 22. NIEMELÄ, E. ja NIEMELÄ, M.: Ulkopaikkakuntalaisten virkistyskalastus Tenojoen kalastusalueella Suomen puolella vuosina 1981 ja 1982. Helsinki 1984. 70 s.
- No 23. VUORINEN, P.J., VUORINEN, M., NYHOLM, K., SOIVIO, A. ja OIKARI, A.: Fysiologisten menetelmien soveltaminen kalataloudellisten vahinkojen ja haittojen määrittämiseen. 1—34.
VUORINEN, P.J., VUORINEN, M. ja NYHOLM, K.: Vesistöihin joutuvien aineiden haitallisista vaikutuksista kaloihin ja vaikutusten tutkimusmenetelmistä. 35—118.
OIKARI, A., SOIVIO, A., VUORINEN, M., VUORINEN, P.J. ja NYHOLM, K.: Metsäteollisuuden jätevesistä ja jätevesikomponenteista sekä niiden vaikutuksista kaloihin. 119—192.
VUORINEN, P.J.: Rautaruukki Oy:n Rautavaaran kaivoksen jätevesien vaikutuksesta taimenen alkionkehitykseen ja poikasiin. 193—206. Helsinki 1984.
- No 24. MUTENIA, A.: Kaamasjoen kalatalousselvitys kalastuksen ja kalakantojen hoidon suunnittelua varten. Helsinki 1984. 62 s.
- No 25. TUUNAINEN, P., NYLANDER, E., ALAPASSI, T. ja AIKIO, V.: Kalastus ja kalakannat Tornionjoen vesistössä. Helsinki 1984. 86 s.
- No 26. PARTANEN, H.: Kotitalouksien kalankäyttö Kainuussa. 1—94.
PARTANEN, H.: Suurtaloudet kalanmarkkinointijärjestelmässä. 95—151. Helsinki 1984.

SISÄLTÖ

TUUNAINEN, P., NYLANDER, E., KITTI, J. ja VALKEAPÄÄ, L.: Kalastus Inarissa, Utsjoella ja Enontekiöllä	1—101
SIPPONEN, M.: Sevetijärven kolttien kalastusolot vuonna 1974	103—184
MUTENIA, A. ja TUUNAINEN, P.: Virkistyskalastusselvitys metsähallinnon Perä-Pohjolan piirikunnassa vuonna 1979	185—220
SARJAMO, H.: Enontekiön vesien kalastus ja kalakannat	221—256